

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı/İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı

**BÖLGELERARASI FARKLILIKLARIN GİDERİLMESİNDE BÖLGESEL
KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ**

Halil İbrahim AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Adem DOĞAN

Sivas
Ocak, 2012

**BÖLGELERARASI FARKLILIKLARIN GİDERİLMESİNDE BÖLGESEL
KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ**

Halil İbrahim AYDIN

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin İktisat Anabilim
Dalı/İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Ocak, 2012

KABUL VE ONAY

Halil İbrahim AYDIN'ın hazırlamış olduğu “Bölgelerarası Farklılıkların Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü” başlıklı bu çalışma, 22.12.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “İktisat Anabilim Dalı / İktisadi Gelişme ve Uluslar arası İktisat Bilim Dalı”nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Adem DOĞAN (Başkan)

Doç. Dr. Güven DELİCE

Yrd. Doç. Dr. Çağatay KARAKÖY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. ../.../

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öncelikle; hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak, beni yetiştiren ve bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan sevgili annem ve babama, ayrıca bu tezi yazmamda bana her türlü desteği veren bütün aile fertlerime ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bunun dışında, tez danışmanım olmayı kabul eden ve kıymetli zamanını bana ayıran Sayın Doç. Dr. Adem DOĞAN’a, ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince akademik anlamda ışık tutan ve hiçbir yardımı esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet UZUN’ a teşekkürleri bir borç bilirim.

ÖZET

AYDIN, Halil İbrahim,. Bölgelerarası Farklılıkların Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2012.

Bölgesel ekonomiyi canlandırmak için kurulan bölgesel kalkınma ajansları, bulundukları bölgelerdeki potansiyeli, iç dinamikleri ortaya çıkararak ulusal ve uluslararası arenada gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse kültürel bir değer haline dönüşmeyi hedeflemektedirler. Bölgeye çekilecek yatırımlar sayesinde az gelişmiş bölgelerin en büyük sorunu olan işsizliğin minimize edilmesine katkı yapacaklardır. Kalkınma ajansları bölgesel ekonomiyi canlandırırken, buna paralel olarak ülke ekonomisine, büyümesine ve kalkınmasına da katkıda bulunacaklardır.

Türkiye’de konu ile ilgili çalışmaların çok fazla bir geçmişi yoktur. 1999 Helsinki Zirvesinde AB ülkelerindeki kalkınma ajansları örnekleri, Türkiye’ye Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken hedefler arasında sunulmuştur. 2000 yılı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde kalkınma ajansları tanımlanmış ve 2006 yılında pilot uygulamalar olarak İzmir’de ve Çukurova’da (Adana- Mersin) olmak üzere iki kalkınma ajansı kurulmuştur. Söz konusu ajansların görevleri, bulundukları bölgeye dış yatırımcıları çekebilmek, danışmanlık hizmeti sunmak, özellikle bölgesel gelişme farklarının ortadan kalkmasına katkı sağlamak ve bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamak olarak özetlenebilir. Bütçeleri, Genel Bütçe ve Özel Fonlardan finanse edilen kalkınma ajansları aynı zamanda AB ve Dünya Bankası hibelerinden ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu’ndan yararlanabilmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde bölgesel kalkınma ajanslarının oynayabileceği rolleri aydınlatmaktır. Bölgesel kalkınma ajanslarına duyulan ihtiyaç, çeşitli ülkelerde kurulmuş bulunan kalkınma ajanslarının genel özellikleri, Avrupa Birliği’nin bölgesel politikaları ve bu alanda kalkınma ajanslarına düşen görevler, Türkiye’nin bölgesel kalkınma çabaları, Türkiye’de yeni kurulmuş olan kalkınma ajanslarının idarî yapısının ve işleyişlerinin tasvir edilmesi, kuruluş ve işleyiş sorunlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Kalkınma ajanslarının Türkiye’de yeni oluşu, uygulama sonuçlarının olmayışı,

bilimsel tartışmaların da devam etmesi sebebiyle konunun incelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları.

ABSTRACT

AYDIN, Halil İbrahim,. The Role of Regional Development Agencies in The Elimination of Differences Among Regions, M. A. Thesis, Sivas, 2012.

Regional development agencies established to stimulate regional economy aim to expand into both economic, social and cultural value in national and international area through revealing the potential and inner dynamics in the regions they operate in. They strive to minimize unemployment issue that is the biggest problem of less developed regions, thanks to the investment they attract into those regions. Development agencies will stimulate regional economy while contributing to the development of our country in parallel.

There is no much history of the studies related to the subject in Turkey. Examples of development agencies in EU countries were presented to Turkey in 1999 Helsinki Summit as being among the targets ranking among the accession partnership document needed to be accomplished in medium term. Development agencies were defined within the frame of Eight Five-Year Development Plan in 2000 and two development agencies were founded as pilot scheme in İzmir and Çukurova (Adana-Mersin) in 2006. Functions of the aforementioned foundations can be summarized as; attracting foreign investors, providing consulting services, particularly contributing to elimination of regional development disparities and ensuring participation of local people in the region to the development process. Development agencies whose budgets financed through General Budget and Special Funds can also benefit from grants of EU and World Bank and Europe Regional Development Fund.

Purpose of this study is to enlighten the roles that development agencies can play in elimination of development disparities among regions. It is aimed to deal with the need for regional development agencies, general characteristics of development agencies founded in various countries, regional policies of European Union and the part of development agencies about this issue, regional development efforts of Turkey, depiction of administrative structure and functioning of development agencies newly founded in Turkey, and finally foundation and

operation problems of these structures. Because of development agencies' being new in Turkey, lack of implementation results and the existence of ongoing scientific discussions, it is important to examine this subject.

Key Words: Development, Regional Development, Regional Development Agencies.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMANIN AMAÇ VE ARAÇLARI.....	3
1. BÖLGE KAVRAMI VE TÜRLERİ	3
1.1. Bölge Kavramı	3
1.2. Bölge Türleri.....	6
1.2.1. Makro Ekonomik Açıdan Bölgeler	6
1.2.1.1. Homojen Bölge	6
1.2.1.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge	7
1.2.1.3. Plan Bölgeler.....	8
1.2.2. Gelişmişlik Açısından Bölge Ayrımı	9
1.2.2.1. Az Gelişmiş Bölge	9
1.2.2.2. Gelişmiş Bölge.....	10
1.3. Bölgesel Dengesizlik.....	11
2. BÖLGESEL KALKINMANIN İLKE, AMAÇ VE ARAÇLARI.....	13
2.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı	13
2.2. Bölgesel Kalkınmanın İlkeleri	14
2.2.1. Sosyal Fayda İlkesi	14
2.2.2. Kalkınma Kutbu İlkesi	15
2.2.3. Halkın Katılımı İlkesi.....	16

2.3. Bölgesel Kalkınmanın Amaçları.....	16
2.3.1. Nüfusun Ülke Düzeyine Rasyonel Dağılımı.....	17
2.3.2. Geri Kalmış Bölgelerin Kalkındırılması.....	18
2.4. Bölgesel Kalkınmanın Araçları.....	18
2.4.1. Bölge Planlaması.....	18
2.4.2. Kamu Yatırımları.....	19
2.4.3. Mali ve Vergisel Teşvik Önlemleri.....	20
2.4.4. Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorununa Uyumu.....	21
2.4.5. Girişimciliğin Teşvik Edilmesi.....	21
2.5. Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	22
2.5.1. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	22
2.5.1.1. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Uygulaması.....	23
2.5.1.2. Bölgesel Gelişme Planları.....	23
3. BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ.....	25
3.1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma Teorileri.....	25
3.1.1. Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Teorisi.....	25
3.1.2. Keynesyen Bölgesel Büyüme Teorisi.....	26
3.1.3. Merkezi Alan Teorisi.....	27
3.2. Yeni Bölgesel Kalkınma Teorileri.....	27
3.2.1. Endojen Bölgesel Kalkınma Teorisi.....	27
3.2.2. Cazibe Merkezi Teorisi.....	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL KAPSAMI VE BAZI AB	
ÜLKELERİNDE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI.....	29
1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL KAPSAMI.....	29
1.1. Kalkınma Ajanslarının Tanımı.....	29
1.2. Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı.....	31
1.3. Kalkınma Ajanslarının Amaç ve İşlevleri.....	34

1.4. Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri	37
1.5. Kalkınma Ajanslarının Finansmanı	41
1.6. Kalkınma Ajanslarının Statüleri	47
1.7. Kalkınma Ajanslarının Başarısını Etkileyen Faktörler	49
1.8. Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler	50
2. BAZI AB ÜLKELERİNDE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI	52
2.1. Dünyada Kalkınma Ajansı Uygulamaları.....	52
2.2. Bazı AB Ülkelerinde Kalkınma Ajansı Uygulamaları	53
2.2.1. Birleşik Krallık (İngiltere)	53
2.2.2. Fransa.....	57
2.2.3. Çek Cumhuriyeti.....	59
2.2.4. İtalya	60
2.2.5. Almanya.....	61
2.2.6. İspanya.....	63
2.2.7. Polonya	64
2.2.8. Hollanda.....	65
2.2.9. AB Ülkelerinde Bölgesel Kalkınmaya İlişkin Kaynak, Program ve Hedefler	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	72
TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI VE BÖLGE	
KALKINMASINA KATKILARI.....	72
1. TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI.....	72
1.1. İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	73
1.2. Çukurova Kalkınma Ajansı (CKA)	76
1.3. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	78
1.4. Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA).....	79
1.5. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)	80
1.6. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).....	81
1.7. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA).....	81

1.8. Fırat Kalkınma Ajansı (FKA).....	82
1.9. İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA).....	83
1.10. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA).....	83
1.11. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA).....	84
1.12. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	85
1.13. Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)	85
1.14. Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA).....	86
1.15. Ankara Kalkınma Ajansı	87
1.16. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)	88
1.17. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA).....	89
1.18. Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA).....	90
1.19. Zafer Kalkınma Ajansı.....	91
1.20. Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA), ...	92
1.21. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)	92
1.22. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	93
1.23. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	94
1.24. İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA).....	95
1.25. Trakya Kalkınma Ajansı.....	96
1.26. Karacadağ Kalkınma Ajansı	96
2. TÜRKİYE’DE Kİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL ANALİZİ	105
3. KALKINMA AJANSLARININ BÖLGESEL KALKINMAYA KATKILARI.....	111
3.1. Kalkınma Ajanslarının Ülke Ekonomisine Katkıları	111
3.2. Kalkınma Ajanslarının Bölge Kalkınmasına Katkıları	112
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	117
KAYNAKÇA.....	119

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de Polarize Bölge Ayrımı.....	8
Tablo 2. Üç Düzeyde Yapılan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması.....	33
Tablo 3. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları ve Faaliyetleri.....	39
Tablo 4. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Gelir Kaynakları	45
Tablo 5. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri.....	48
Tablo 6. İngilterede Bölgesel Kalkınma Ajanslarının gelirleri, 2008-2011, (Milyon Euro). 57	
Tablo 7. Almanya Kalkınma Ajansları.....	62
Tablo 8. AB Ülkelerindeki Program ve Hedefler.....	67
Tablo 9. Karacadağ Kalkınma Ajansının Gerçekleşen Gelirleri	97
Tablo 10. Karacadağ Kalkınma Ajansının Gerçekleşen Giderleri	98
Tablo 11. TRC2 Bölgesi İşgücü Göstergeleri	99
Tablo 12. TRC2 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin).....	100
Tablo 13. TRC2 Bölgesi Üretim Değerleri	100
Tablo 14. TRC2 Bölgesi Kamu Yatırımları	101
Tablo 15. TRC2 Bölgesi İhracatı	101
Tablo 16. TRC2 Bölgesi İthalatı	102
Tablo 17. TRC2 Bölgesi Banka Şube Sayıları	102
Tablo 18. TRC2 Bölgesi Yurt İçi Mevduatı.....	103
Tablo 19. TRC2 Bölgesi Kredi Performansları.....	103
Tablo 20. TRC2 Bölgesi İş Demografisi.....	104
Tablo 21. Teklif Çağrısı Bileşenleri ve Destek Miktarları (2010, Milyon TL).....	105
Tablo 22. Doğrudan Faaliyet Destek Programları 2010.....	108
Tablo 23. Teknik Destek Programları 2010	109

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Kalkınma Ajanslarının Destek Mekanizmaları	45

GİRİŞ

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının düzeyi ülkeden ülkeye değişiyor olsa da hemen hemen tüm ülkelerde az ya da çok görülebilmektedir. Bölgelerarası dengesizlik yalnızca ülkemize ait bir sorun değildir. Farklı boyutlarda olmak koşulu ile tüm dünya ülkelerinde yaşanan bir sorundur. Bu nedenle çoğu ülke bu farklılıklardan kaynaklanan sosyoekonomik problemlerle karşı karşıya kalmış ve bu farklılıkları gidermek için çeşitli arayışlar içine girmiştir. Türkiye’de bölgesel farklılıkları minimize etmek için yıllardır bölgesel planlar hazırlanmaktadır. Ulusal kalkınma planlarındaki hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını minimize etmeyi başaramamış aksine bölgeler arasındaki dengesizliği arttırmıştır.

Bölgesel kalkınma ajansları; ekonomiyi canlandırmak suretiyle, gerek sektörel gerekse genel kalkınma sorunlarını tespit edip bunların çözümü noktasında stratejiler belirlemek ve bu stratejileri hayata geçirmek için kurulmuş kalkınma birimleridir. Bu birimler, kısa vadede yerel yatırımlara mali kaynak sağlayan, bölgesel kalkınma aktivitelerini koordine eden, orta vadede yıllık yatırım planlarının hazırlanmasına yardımcı olan, AB fonlarının yerel dağıtım mekanizmasını üstlenen, orta ve uzun vadede ise kalkınmaya yönelik politika üretme ve karar alma sürecinin kilit kurumu olma potansiyelini barındıran önemli kurumlardır. Ayrıca kalkınma ajanslarına demokratikleşme yolunda da son derece önemli bir adım ve halkı karar alma sürecine katma çabası olarak da bakılabilir.

Bu çalışmanın amacı; bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesinde bölgesel kalkınma ajanslarının rolünü ortaya koymaktır. Teorik bir çerçeve oluşturulduktan sonra söz konusu ajansların özellikleri değerlendirilmekte ve AB ülkelerinden örnekler verilmektedir. Ülkemizde kurulmuş 26 adet ajans kısaca tanıtmak suretiyle, uygulama Karacadağ kalkınma ajansı ile sınırlandırılmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kalkınma ajanslarının bölge ölçeğinde çalışması sebebiyle bölge ve bölgesel kalkınma kavramları ele alınacaktır. Ekonomik gelişme bağlamında homojen, polarize ve plan bölge kavramlarının açıklaması yapılacak, bölgesel farklılıkları doğuran sebepler, bölgesel kalkınmayı sağlayan faktörler ve bölgesel kalkınmanın ilke, amaç ve araçlarından

bahsedilecektir. İkinci bölümde kalkınma ajanslarının tanımı, türleri, amaçları, görevleri, finansal kaynakları gibi genel özellikleri açıklanacaktır. Bölgesel kalkınma ajanslarının başarısını etkileyen faktörlerin yanı sıra söz konusu birimlere yöneltilen eleştiriler incelenecektir. Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde kalkınma ajansı uygulamalarından bahsedildikten sonra bölgesel kalkınmaya ilişkin kaynak, program ve hedefler açıklanacaktır. Son bölümde ise Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansı uygulamaları ve söz konusu yapılanmaların ülke ekonomisi ve bölge kalkınmasına katkıları değerlendirilecektir

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMANIN AMAÇ VE ARAÇLARI

Bu bölümde, bölge kavramı ve bölgesel kalkınma kavramının temel çerçevesi çizilecek, makroekonomik ve gelişmişlik açısından bölgeler açıklanacaktır. Akabinde bölgesel kalkınmanın ilke, amaç ve araçları geniş perspektiften ele alınarak Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları açıklanmaya çalışılacaktır.

1. BÖLGE KAVRAMI VE TÜRLERİ

Bölge kavramı, ekonomi perspektifinin yanı sıra geleneksel ve etimolojik olarak tanımlanacak ve ayrıntılı olarak bölge türleri üzerinde durulacaktır.

1.1. Bölge Kavramı

Genel olarak bölge; şehirden büyük fakat ülke topraklarının bütününden daha küçük olan, kendine özgü ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler taşıyan ülke parçası olarak tanımlanabilir (Gündüz, 2006:2).

Geleneksel anlayışa göre bölge yan yana gelen yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde, sınırları çizilmiş olan bir birimdir. Küresel anlayışta ise “bölge”, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olamayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken birimdir (Arslan, 2010:88).

Avrupa Birliği için bölge; “coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçaları” olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi açıdan bakıldığında ise; faaliyetlerin coğrafi kapsamı ve fiziksel özellikleri bölgelerin alanını belirlemekte ve bölgeyi tanımlamaktadır. Coğrafi tanımlamaya göre bölge; ortak özellikler arasındaki uyumlu ve sürekli bir ilişkiden türetilmiş nitelikli bir bağlılığa sahip olan dünya yüzeyinin bir kısmı olarak kabul edilmektedir (Keskin ve Sungur, 2010: 272-273).

Bölge kavramının açıklanması, küreselleşmenin kabulü sonrası değişikliğe uğramıştır. Sanayileşme düzeninde, ulus-devletin bir parçası olarak, sınırları kesin olarak belirlenmiş, yan yana gelmiş mekânsal birimlerin bütünü olarak ele alınan

bölge kavramı, sanayi-ötesi düzende; ilişki ağlarının ön plana çıktığı, mekânsal birlikteliğin öneminin azaldığı, sınırları değişken bir birim olarak açıklanmaya başlanmıştır (İldırar, 2004: 20).

“Bölge” sözcüğünün, etimolojik bakımdan Roma dil havzasındaki karşılığı olan “regio”nun, “herhangi bir tarafa giden yön”, “gözün alabildiği alanla sınırlı çizgi”, “arazi”, “havza”, “çevre”, “saha”, “mahalle”, “il”, “ilçe” gibi çok çeşitli anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca yönetim birimi olarak bölge çok değişik anlamları ifade eder. Bölge Belçika’da federalizme geçildiğinden bu yana bir federe devleti, İspanya’da özerk topluluğu, Fransa da ise bir yerel yönetim birimini ifade eder (Arslan, 2010: 88-89).

Ekonomi perspektifinden değerlendirildiğinde, bir planlama ve analiz birimi olarak bölge ne kent kadar küçük, ne de ülke kadar çok geniş alanlardır. Kent ölçeğinin üzerindeki alanlar ya da kentlerin oluşturduğu alanlar bölge tanımı çerçevesinde kabul edilmektedir. Son on yılda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme (AB gibi ulus-üstü bölgesel birliklerin oluşumu), Post-Fordist üretime geçiş, bilginin yükselen değeri, yerelleşme gibi ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik değişimler geleneksel bölge kavramını da değiştirmiştir. Geleneksel anlayışta ‘bölge’, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devletlerin alt-birimleri olup devlet dışına kapalı, sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışta ise bölge; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik sorunu olmayan yerel birimlerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin, dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirler (Kaya, 2007: 58).

Kamu yönetimine istinaden, bölgeyi dört kategoriye ayırarak tanımlamak mümkündür.

1. Coğrafi ya da toplumsal (fiziksel veya kültürel) özellikleri açısından bir bütün oluşturan ve bu özellikleriyle kendisine bitişik olan başka yörelerden farklılaşan toprak parçası.

2. İller ile merkezi devlet yönetimi arasındaki mülki yönetim kademesi

3. İllerden daha geniş coğrafi birimler düzleminde eş güdümlenmesi gerekli kimi hizmetlerin yürütüldüğü coğrafi-yönetimsel birim.

4. Fransa, Belçika, İtalya gibi kimi ülkelerde bir yerel yönetim kademesi.

Bölge olgusunun daha iyi kavranılmasına yönelik yapılan bir başka ayırım, daha kullanışlı gözükmektedir. Buna göre, bölgeler önce üç kategoriye ayrılmakta; bu kategoriler de alt başlıklara ayrılmaktadır. Birinci kategori, bölgeleri, 'doğal bölge', 'ekonomik bölge', 'toplumbilimsel bölge' ve 'yönetmel bölge' olarak ayırmaktadır. İkinci kategoride bölgeler, yapay olarak oluşturulma biçimleri dikkate alınarak ikili bir ayırım söz konusudur. İlki, bölge planlaması amacıyla ilgili kuruluşlarca oluşturulmuş bölgeler; ikincisi, devlet ile yerel yönetimler arasında kalan yönetmel bir basamak olarak oluşturulmuş bölgeler. Üçüncü tasnif, bölgenin yapısal özelliklerine göre yapılmaktadır. Bu açıdan üç ayrı tür bölge söz konusudur. Bunlardan birincisi, devletin yetki genişliği kararınca oluşturduğu taşra birimleri, bölge örgütleridir. İkincisi, bölge çapında oluşturulmuş yerel yönetimlerdir (Fransa ve İtalya'da olduğu gibi). Üçüncü bir bölge ise, bir bölgesel özerklikten yararlanan, ayrı bir anayasaya sahip olan, yasama ve yargılama yetkileri bulunan bölgelerdir (Alman eyaletleri gibi) (Özel, 2006: 99-100).

Türkiye’de, bölge teriminin kullanılmasından uzun süre kaçınılmıştır. 1961 Anayasasının 115. maddesinde “Belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, birden çok ili içine alan çevrede, bu hizmetler için, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir” denilerek; 1982 Anayasasının 126. maddesinde “Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilâtı kurulabilir” denilerek bölge teriminin kullanılmasından özellikle imtina edilmiştir. Bölge kelimesinin kullanılmasının yetki genişliği yerine özerklik, siyasal yerinden yönetim veya federalizm gibi anlamlara yol açmasından kaygı duyulmuştur. Ancak diğer taraftan, Anayasa’nın yukarıda söz edilen maddesine istinaden, hizmetin görülmesinde optimum ölçeğin birkaç ili içine alacak şekilde örgütlenme gerektirdiği durumlarda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi kuruluşlar bölge teşkilâtı kurmuşlardır. Ayrıca mahallî müşterek ihtiyaçların karşılanması için kurulan “il özel idareleri”, görev alanlarının birden fazla yerleşim yerini kapsamı sebebiyle bölge yönetimi olarak değerlendirilebilir (Cilavdaroğlu, 2008: 8).

1.2. Bölge Türleri

Bölgeler makro ekonomik açıdan ve gelişmişlik düzeyi açısından farklı türlere ayrılmaktadır.

1.2.1. Makro Ekonomik Açıdan Bölgeler

Makro ekonomik açıdan bölgeleri Homojen, Polarize ve Plan bölge şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

1.2.1.1. Homojen Bölge

Homojen bölge saptamasında bölgelerin, tüm sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerini göz önüne almak gerekmektedir. Böyle bir çalışma ülkemizde ilk defa Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1963–1970 yıllarına ait verilere dayanılarak, 53 gösterge göz önüne alınıp yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda ülkemizde tüm iller gelişmişlik düzeylerine göre sekiz gruba ayrılmıştır. Bu gruplardaki illerin her biri bir homojen alan oluşturmaktadır. Eğer bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel yönden bir benzerlik yoksa o zaman dengesizlikten bahsedilebilir. Bu durumda bölgeler homojen değil, heterojen bir yapıya sahip olacaktır (Kaya, 2009: 10).

Homojen bölge, sürekli özellikler gösteren ve kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine benzeyen mekân parçasıdır (Şahin, 2008:5). Homojen bölge kavramı sürekli bir homojen alana tekabül eden birbirine bitişik ve aynı karakteristik özelliklere sahip alanlar grubu şeklinde tanımlanabilir. Örneğin; İstanbul ile Ankara, İzmir ile Adana ve Ağrı ile Hakkari gelişmişlik düzeyi açısından homojen bölge oluştururlar (Gündüz, 2006: 4).

Homojen bölge bir ülkede bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması politikaları için izlenen bir bölge türüdür. Aynı gelişmişlik düzeyinde olan komşu illerin, gelişmişlik düzeyi açısından homojen bölgeyi oluşturduğu görülmektedir (İldırar, 2004: 10).

Homojen bölgelerin tespiti, bölgesel analizlerin yapılarak, bölgesel kalkınma çabalarının başlatılmasında temel bir görev üstlenmektedir. Homojen bölgeler anlık olarak, belirli bir andaki istatistiki verilerin kullanılmasıyla tespit edilen bölgelerdir.

Bu bölgelere ait temel göstergeler, bölgesel politika araçları kullanılarak zaman içerisinde değiştirilebilirler (Aktakas, 2006: 10).

1.2.1.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge

Polarize bölge, bir merkez ve onu çevreleyen alanlardan oluşur. Ekonomik gelişmenin çok yönlü ve çeşitli nedenlerle belli bölgelerde yoğunlaşması, bölgeler arası gelişmişlik farkına neden olmaktadır. Polarize bölgelerde bir merkez vardır, bir de bu merkeze bağlı çevre vardır. Merkezle çevre arasında ekonomik ve sosyal bağlar ya önceden beri zayıftır ya da farklı nedenlerden dolayı zayıflamıştır (Kaya, 2009: 10).

Ekonomik gelişme, bir ülkenin her yerinde aynı anda ve aynı hızla başlamamaktadır. Bunun bir sonucu olarak gelişmenin çok yönlü ve çeşitli sebeplerle belli bölgelerde yoğunlaşması diğer bölgeleri ekonomik bakımdan dezavantajlı hale getirebilmektedir. Bu noktada da kutuplaşmalar meydana gelebilmektedir. Bölgesel gelişme politikaları uygulanırken bir bölgenin diğer bölgelerle ilişkilerinin yoğunluğunun dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü, ülkedeki mevcut tüm yerleşme merkezleri karşılıklı ilişki içindedirler. Küçük merkezler ticari yönden daha büyük yerleşme merkezlerine bağlıdır. Örneğin, kasabalar kentlerin, büyük kentler de metropollerin etkisi altındadır. Bir yerleşme merkezi, kendisinden daha küçük bir ya da birkaç yerleşme merkezini etkisi altına alıyorsa, söz konusu merkez bir cazibe merkezi halini almıştır (Aktakas, 2006: 10).

Kutuplaşmış bölgeler bir yerleşme kademelenmesi içinde, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini tanımlamaya yarayan bölgelerdir. Bu bölgeler fonksiyonel ilişkiler kriterine göre seçilir. Genellikle bir “polar” merkez etrafında bu merkez ve etkisi altındaki sahaların karşılıklı ilişkilerinin çizdiği mekânlar olarak tarif edilebilir (Şahin, 2008: 6).

Polarize bölgeler komşu bölgelerin üretim faktörlerini kendilerine çekerek o bölgenin gelişmesini engelleyebilir. Türkiye de bu tür bölgelere İç Anadolu bölgesinden, Ankara ve Kırşehir illeri örnek gösterilebilir. Kırşehir’in Ankara’ya yakın oluşu bu şehrin gelişmesine engel olmuştur (Gündüz, 2006: 7).

Ülkemizde ki polarize bölge ayrımı, bölge merkezi ve merkezin etkilemiş olduğu iller şeklinde aşağıdaki tabloda tasnif edilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Polarize Bölge Ayrımı

Bölge No’su	Bölge Merkezi	Merkezin Etkilediği İller
Bölge 1	İstanbul	Bolu, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Zonguldak, Kastamonu
Bölge 2	Bursa	
Bölge 3	Eskişehir	Bilecik, Kütahya
Bölge 4	İzmir	Afyon, Antalya, Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, Manisa, Muğla, Balıkesir
Bölge 5	Ankara	Çankırı, Çorum, Kırşehir
Bölge 6	Konya	Niğde
Bölge 7	Adana	Hatay, İçel
Bölge 8	Samsun	Amasya, Giresun, Ordu, Sinop, Tokat
Bölge 9	Kayseri	Nevşehir, Yozgat
Bölge 10	Sivas	
Bölge 11	Malatya	
Bölge 12	Gaziantep	Adıyaman, Şanlıurfa, Kahramanmaraş
Bölge 13	Trabzon	Artvin, Rize, Giresun
Bölge 14	Erzurum	Erzincan, Ağrı, Kars, Muş
Bölge 15	Elazığ	Bingöl, Tunceli
Bölge 16	Diyarbakır	Bitlis, Hakkari, Mardin, Siirt, Van

Kaynak: <http://www2.dpt.gov.tr/kamu-yat/index.html>

Tabloda görüldüğü gibi Bolu, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Zonguldak, Kastamonu gibi illerin üretim faktörlerini kendine çekmeyi başaran İstanbul bölgenin merkezi haline gelmektedir.

1.2.1.3. Plan Bölgeler

Plan bölgeler, kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmak, uygulamasını kolaylaştırmak ve bölgenin kalkınmaya katılmasını temin gayesiyle tespit edilmektedir. Plan bölgelerin saptanması, ülkede uygulanan bölgesel planlama anlayışına göre farklılık arz etmektedir. İki tip plan bölge mevcuttur: Birinci tip bölge ayrımı, tüm ülkenin planlama bölgelerine ayrılmasını ifade etmektedir. İkinci tip bölge ise, ulusal kalkınma planı uygulamayan ülkelerde karşılaşılan bölgesel sorunları aşmak için sorunların ortaya çıktığı illerin gruplaştırılmasıyla saptanan

planlama bölgeleridir. Bu yaklaşımda, tüm ülkenin bölgelere ayrılması söz konusu değildir (Aktakas, 2006: 11).

Bölgesel planlamayı uygulamakta görevli yönetimin yetki alanı içinde kalan bölge şeklinde tanımlamak mümkündür. (Gündüz, 2006: 7). Bölge planlamasının ana teması, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesidir. Bölgesel planlama anlayışı, çeşitli sahalarda bilgi çokluğu ve uzmanlık, dünya görüşü, yaratıcı düşünce, eleştirel bakış, uzak görüşlülük ve hayal gücüyle beslenen, gerçekçi olmayı gerektiren, heyecan verici bir senaryo hazırlama fonksiyonudur. Plan bölgeler, bölgesel planlama uygulanan ülkedeki, planlama anlayışına ve ülkenin bölgesel sorunlarının niteliği ve yoğunluğuna göre, tüm ülkeyi kapsadığı gibi, sadece belli sorunlara sahip bölgeleri de kapsayabilmektedir (Kaya, 2009: 13).

Homojen ve polarize bölge ile ekonomik yapı, iktisadi faaliyetin şekli, nüfusun sosyal ve ekonomik karakteristikleri ve bölge-çevre arası iktisadi faaliyetin yoğunluğu belirlendikten sonra plan bölge tespit edilmektedir. Plan bölge, kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmak ve uygulamasını kolaylaştırıp, bölgenin kalkınmaya hazırlanmasını sağlamak, kalkınma planlarının uygulanacağı idari sınırı belirlemek amacıyla tespit edilmiş bölgedir (Bildirir, 2005: 24).

1.2.2. Gelişmişlik Açısından Bölge Ayrımı

Bölgeleri gelişmişlik açısından gelişmiş ve az gelişmiş olarak tanımlamak ve açıklamak mümkündür.

1.2.2.1. Az Gelişmiş Bölge

Az gelişmiş bölgelerin temel özelliklerinden söz etmeden önce az gelişmiş bölgelerin ülkeden ülkeye sosyo-ekonomik yapısının farklılıklar arz ettiğini belirtmek gerekir. Her ülkenin kendine özgü özellikleri aynı ülkenin az gelişmiş bölgelerine yansıyabilmektedir. Az gelişmiş bölgelerde gelir seviyesi ve gelir artış hızı, ülke gelir seviyesi ve gelir artış hızından düşüktür. Kişi başına düşen gelir dağılımı adaletsizdir. İktisadi faaliyetler genellikle tarıma dayanır, nüfus artış hızı ülkenin nüfus artış hızından daha büyüktür. Az gelişmiş bölgelerde okur-yazarlık oranı da yüksek olmadığından dolayı bölgede vasıfsız işçi oranı yüksektir. İşgücünün istihdam imkanları sınırlı, sendikalaşma oranı zayıftır. Bölgede istihdam oranı düşük olduğundan başka bölgelere göre işgücü göç oranı yüksektir. Yine özel teşebbüsün

yatırım seviyesi düşük olduğundan, sosyal sabit altyapı yatırımları da yetersizdir. Buna bağlı olarak işsizlik oranı yüksek ve üretim faktörlerinin verimliliği de düşüktür (Kulaksız, 2008: 14-15).

Az gelişmiş bölge, belli bir zamanda çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler açısından başka bölgelere ve ülkenin bütünü ile karşılaştırıldığında iktisadi avantajları olmayan bölge olarak tanımlanmaktadır. Az gelişmiş bölgelerin temel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gündüz, 2006: 11-12):

- Faktörlerin verimliliği zayıftır,
- Faktör dağılımı bozuktur,
- Altyapı yatırımları yetersizdir,
- Doğal çevre gelişmeye imkan vermemektedir,
- İlim adamlarının sayıları azdır,
- Kullanılan teknoloji basit ve gelişmemiştir.
- Nüfusun beslenme düzeyi düşük ve artış oranı ise yüksektir,
- Eğitim ve sağlık düzeyleri düşüktür
- Ekonomik yapıları tarıma dayanır.
- Az gelişmiş bölgelerin toprakları da verimli değildir.
- Bölgede gelir dağılımının düzensiz olması nüfusun dışarıya göçünü hızlandırmaktadır,

Özetle az gelişmiş bölge, diğer bölgelerle karşılaştırıldığında gelir seviyesi ve gelir artış hızının düşük olduğu, diğer bölgelere göre iktisadi dezavantajların bulunduğu ve diğer bölgeler ile arasında sosyal ve ekonomik dengesizliklerin bulunduğu bir bölge olarak tanımlanabilir (Yazkan, 2008: 23).

1.2.2.2. Gelişmiş Bölge

Gelişmiş bölge, çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler açısından, ülkenin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında sosyo-ekonomik açıdan daha ileri olan alanları kapsamaktadır. Gelişmiş bölge gelir seviyesi ve gelir artış hızı ülke ortalamasının üstünde olan bölgedir. Ayrıca sosyal ve kültürel göstergelere göre de söz konusu bölge gelişmiş bir özellik taşımaktadır. Bölgede eğitim ve sağlık hizmetleri seviyesi ülke ortalamasının çok üzerindedir. Gelir seviyesinin yüksek olması, tasarruf

oranlarının yükselmesine sebep olmakta, buna bağı olarak da bölgedeki yatırım oranlarındaki artışları sürekli kılmaktadır (Gündüz, 2006: 13).

Gelişmiş bölgelerde eğitim, sağlık, yol, su ve elektrik gibi sosyal altyapı yatırımları yeterli düzeyde bulunmakta, verimli yatırımlar da bölgede yer almaktadır. Gelişmiş bölgelerde doktor başına düşen hasta sayısı azdır. Hasta yatak sayıları bölge nüfusuna göre yeterlidir. Sosyal ve kültürel seviyenin yüksekliği dolayısıyla doğum oranları düşüktür. İşgücü içinde sosyal sigortalıların oranı yüksek olup, park, otel, yeşil saha, lokanta, sinema, tiyatro gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçların karşılanma oranı yüksektir. Bütün bunlara bağı olarak istihdam imkanları sürekli artmakta ve bölgeye yeni göçler olmaktadır. Çalışanların sosyal güvenlikleri diğer bölgelerdeki çalışanlara göre iyidir. İşçilerin çoğu sigortalı ve vasıflı kişilerdir. Ülkenin kalkınmış bölgesi sayılan gelişmiş bölgelerde marjinal tasarruf meyli yüksek ve diğer yörelerde ise düşüktür (Kulaksız, 2008: 16).

1.3. Bölgesel Dengesizlik

Üretim, tüketim ve bölüşümdeki dengesizlikler, iktisadi dengesizlik kavramıyla ifade edilebilir. İktisadi dengesizliğin yoğun olduğu bölgelerde bölgesel dengesizlik söz konusudur (Gündüz, 2006: 14).

Bölgesel dengesizlik kavramını, bir ülkenin çeşitli bölgelerinde görülen her çeşitten eşitsizlik olarak nitelendirirsek, bugün her ülkede az ya da çok, ama mutlaka bölgesel dengesizlik vardır. Bölgesel dengesizlik daha dar anlamda ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği şeklinde de ele alınabilir (Kulaksız, 2008: 18). Keza, bölgesel dengesizliği doğal ya da coğrafi dengesizlik, iktisadi ve fonksiyonel dengesizlik, sosyal ve kültürel dengesizlik olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutmak mümkündür.

Bölgesel dengesizliğin, bir ülkenin çeşitli bölgelerinde görülen her çeşitten eşitsizlik olarak nitelendirilmesi ve bu durumun günümüz dünyasını yansıtırması açıkça görülebilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı koşullarda ortaya çıkmakla birlikte ülkelerin kaynak dağılımında dengenin sağlanamaması ve bireyin kişisel yarar sağlayacakları ile topluma fayda getirmesi gerekenler arasında farklılıklar oluşmasına neden olan bölgesel dengesizlik olgusu ekonomiye bağı olarak önemli toplumsal sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bölgesel dengesizlik, ekonomik durgunluğun yanı sıra kalkınma hızını düşürücü bir etmen

olmakta, çevrenin merkeze olan bağımlılığı çerçevesinde, üretken kaynakların merkeze akmasına, çevrenin yoksullaşmasına ve toplumsal yapıda değişime yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar, istihdam, eğitim, sağlık, konut, su, enerji, altyapı vb. sorunların da farklı boyutlarda yaşanmasına sebep olmaktadır (Aktakas, 2006: 12).

Ülkemizde bölgeler arasında; kişi başına düşen GSYİH, işsizlik oranı, okuma yazma oranı gibi sosyo-ekonomik göstergeler bakımından ciddi gelişmişlik farklılıkları gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar kaynakların yetersiz dağılımı ve etkin kullanım eksikliği, uygun olmayan topografik yapı, zor iklim koşulları, iç ve dış pazarlara uzaklık, dağınık yerleşim yapısı ve yetersiz yatırım gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, bölgesel farklılıkların başlıca sebepleri, geri kalan bölgelerde nüfus artış hızının yüksek oluşu, eğitim seviyesinin düşüklüğü ve bölgeler arası göç olarak sıralanabilir (Akşahin, 2008: 94-95).

2. BÖLGESEL KALKINMANIN İLKE, AMAÇ VE ARAÇLARI

Çalışmanın bu kısmında, bölgesel kalkınma kavramı açıklandıktan sonra ilke, amaç ve araçları ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Bölgesel kalkınma kavramının çok uzun bir geçmişi yoktur. Kavram kalkınma iktisadının ortaya çıkışı ile gündeme gelmiş ve özellikle 1940'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Daha çok Doğu ve Güneydoğu Avrupa arasındaki farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkmış olsa da bölgesel kalkınma kavramı artık az gelişmiş tüm bölgeler için önem taşımaktadır. Bölgesel kalkınma, ulusal düzeyde girilen kalkınma çabalarının bölgesel birimlere indirgenmesidir (Bildiris, 2005: 7).

Bölge kalkınması ile ülke kalkınması arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bir ülkeyi oluşturan bölgelerin kalkınması demek, o ülkenin de kalkınması anlamına gelmektedir. Kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması ve gelir dağılımında sosyal adaletin gerçekleşmesi bölgesel kalkınmanın en önemli amacıdır.

Bölgesel kalkınma, bir bölgedeki gelir artışlarına ilaveten sosyo-ekonomik yapının değiştirilmesini de ifade etmektedir. Ancak bölgesel kalkınma kavramı ulusal kalkınma kavramına göre daha farklı ve karmaşık ilişkiler ağı içermektedir. Genellikle girişimciliğin teşvik edilmesi, altyapının iyileştirilmesi, eğitim ya da çevre korunmasına ilişkin uygulamalar toplamının kalkınma ile sonuçlandığı varsayılmaktadır. Söz konusu varsayımlar bölgenin ekonomik ve sosyal refahını iyileştirecek faaliyetleri işaret etmektedir. Dolayısıyla bölgesel kalkınma, bölgenin kendine ait kaynaklarının harekete geçirilmesi ve girişimciliğin teşvik edilmesiyle, bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve hayat kalitesinin iyileştirilmesi olarak tanımlanabilir (Uzay, 2005: 19-20).

Bölgesel kalkınmayı, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir tanımlamaya göre de bölgesel kalkınma geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma

stratejisinin tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini bozmayan etkinlik ve refah kazandırıcı çabaların tümüdür (İldırar, 2004: 16).

Bölgesel kalkınmanın amacı, bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını gidererek dengeli bir kalkınma politikası izlemek ve aynı zamanda da bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle devlet kalkınma planlarında bölge kalkınma politikasına önem vermekte, az gelişmiş bölgelerin kalkınmalarını teşvik etmektedir (Gündüz, 2006: 177).

Gelişmiş ülkelerde bu konunun ele alınışı, ağırlıkla gelir dağılımında adaletsizliği ve kaynak israfını azaltmak amaçlarına yönelirken, daha çok az gelişmiş ülkeler açısından sorun, kalkınmanın başlatılıp yayılacağı stratejik noktaların belirlenmesi ve bu noktalarda stratejik kamu yatırımlarının yapılmasıdır. Bu anlamda bölgesel kalkınma, bölge itibarıyla “fakirlik kısır çemberi” nin kırılmasıdır ki, bu, bölge içi gelişme potansiyelinin harekete geçirilmesi, ayrıca bölge dışı birikimlerin (sermaye, bilgi, teşebbüs kabiliyeti gibi) bölgeye ithali ve bunların itici birer güç şeklinde bölgeye çekilmesidir. Bir başka ifade ile bölgesel kalkınma, “sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla, geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek ülke içinde adil bir refah dağılımının sağlanmasıdır” (Kaya, 2009: 24).

2.2. Bölgesel Kalkınmanın İlkeleri

Bölgesel kalkınmanın ilkelerini, sosyal fayda, kalkınma kutbu ve halkın katılımı şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

2.2.1. Sosyal Fayda İlkesi

Kısıtlı üretim kaynaklarının alternatif kullanım alanları arasında dağıtımına kararı verilirken, özel faydayla toplumsal faydaların birçok durumda paralellik göstermediği bilinmektedir. Özel sektör hem kısa dönemde verimli olan ve dolayısıyla yüksek kâr oranı elde edebileceği faaliyetlere yönelir, hem de kendisine en fazla avantaj sağlayan yörelerde faaliyetlerini yoğunlaştırır. Dolayısıyla, özel sektör hem uzun dönemde verimli olabilen alt yapı yatırımlarına yönelmemekte, hem de geri kalmış bölgelerde yer seçmemektedir. Bölgeler arası ekonomik ve sosyal

gelişme farklılıklarını azaltmak amacıyla geri kalmış bölgelerde ekonomik canlılık sağlayacak, buna karşın uzun vadede verimli olabilen ancak sosyal kârlılığı yüksek olan yatırımların, devlet veya devlete bağlı kamu kuruluşlarınca gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Şahin, 2008: 19).

Bölgesel kalkınma politikasının ilk ilkesi, geri kalmış bölgelerde kısa sürede ekonomik olmasa bile, sosyal karlılığı yüksek ve ancak uzun vadede ekonomik olabilen yatırımların devletçe yapılmasıdır. Devlet, geri kalmış bölgelere hem altyapı yatırımlarını, hem de bu bölgelere dinamizm sağlayacak yatırımları bizzat yapmalıdır. Devletin bu ilke çerçevesinde müdahalesi olmadan bölgesel kalkınma politikasından söz etmek imkânsızdır (Kaya, 2009: 26).

Toplumsal faydayı yükseltebilmek için, ekonomideki kıt kaynakların etkin bir şekilde tümünün üretime katılması gerekmektedir. Fakat asıl amacı karını maksimize yapmak olan özel sektör girişimcileri, çoğu zaman toplumsal faydayı göz ardı ederek yüksek kar oranı getirecek yatırım alanlarına ve bölgelere yönelmektedirler. Bölgeler arası ekonomik ve sosyal gelişme farklılıklarını azaltmak amacıyla geri kalmış bölgelerde canlılık sağlayacak, ekonomik karlılığı düşük ancak sosyal karlılığı yüksek olan yatırımların kamu tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Durgun, 2006: 48-49).

2.2.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının ikinci ilkesi, “kalkınma kutbu” ilkesi olarak bilinmektedir. Fransız iktisatçı F.Perroux’a göre, yatırımlar önce bir bölgede toplanmaya başlamaktadır. Bu bölge zaman içerisinde kalkınmanın merkezi haline gelmekte ve diğer bölgelere oranla çok daha hızlı kalkınmaktadır. Bu bağlamda ekonomik kalkınma, her yerde birden görülmez, farklı derecelerde kalkınma kutup ya da noktalarında görülmekte ve çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle bütün ekonomiye yayılmaktadır. (İldırar, 2004: 18).

Kalkınma kutupları farklı şekillerde oluşturulabilir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kalkınma kutuplarının birkaç değişik şekilde oluşturulabildiği görülmektedir. Fakat yeni bir kutup oluşturulurken yatırımların, tüm sektörlerle birden değil, bölgenin özelliğine göre daha hızlı gelişme gösterebilecek sektörlerle yöneltilmesi gerekmektedir (Durgun, 2006: 49). Örneğin, seçilen bölgelerde yeni endüstri

merkezleri oluşturularak istihdam sorununa çözüm üretilebilmektedir. Bu bağlamda oluşturulan yeni endüstrilerde yapılan ekonomik faaliyetler, çarpan etkisiyle diğer bölgeleri de harekete geçirdikleri gibi, ölçek ekonomisi haline gelerek son derece önemli bir konum kazanabilmektedirler (Güner, 2007: 44).

2.2.3. Halkın Katılımı İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının diğer bir ilkesi halkın katılımı ilkesidir. Bölgesel kalkınmayı sağlayacak olan kalkınma kutbunun yaratılması, ekonomik ve sosyal ortamın etkin beraberliğiyle gerçekleştirilebilmektedir. Bölgesel kalkınma planlarının hazırlanma ve uygulanma aşamasında bu ilke doğrultusunda bilgilendirme, ortak çalışma, danışma, delegasyon gibi metotlar uygulanabilmektedir. Bölge halkına mensup bireylerin, bölgesel kalkınma faaliyetlerine karar veya uygulama aşamasında fiilen ya da danışman olarak katılmaları gerektiği savunulmaktadır. Böylelikle halkın motivasyonu artacak, merkezi ve yerel yönetimlerin ekonomik ve politik kararları halkın daha büyük bir kesimi tarafından genel kabul görecektir (İldırar, 2004: 18).

Bu ilke ile bölge halkının bölgesel kalkınma faaliyetlerine, karar ve uygulama safhasında fiilen ya da danışman olarak katılmaları kastedilmektedir. Halkın yönetim aşamasına katılması farklı şekillerde olabilir. Örneğin; sanayi ve ticaret odaları, belediye meclisi, kalkınmayı düzenleme özel komiteleri ve AB uyum sürecinde önem kazanan bölgesel kalkınma ajansı yoluyla da plan ve projelere katılabilirler (Durgun, 2006: 49).

2.3. Bölgesel Kalkınmanın Amaçları

Günümüzde bütün ülkelerde ekonomik ve sosyal açıdan farklı şiddette de olsa bölgesel farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklar, coğrafi şartlar ve bu bağlamda doğal kaynaklar, demografik yapı, bölge halkının yaratıcılığı, sermaye birikimi, bölgenin mallarına olan talebi, altyapının niteliği, girişimcilerin yetenekleri gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Farklılıklar, kutup ve çevre alanlar şeklinde mekansal yapılanmaların oluşmasına yol açmaktadır. Bölgesel kalkınma politikasının genel ekonomi politikasından üretilen üç temel amacı bulunmaktadır. Genel ekonominin daha hızlı büyüebilmesi için bölgelerde büyüme için gerekli ön koşulların yaratılmasını ifade eden büyüme amacı, ikinci olarak

ekonomide istihdam ve gelirin mümkün olduğu kadar istikrarlı gelişmesini sağlayabilmek için bölgesel kuruluş yeri ve üretim yapısının, konjoktürel ve yapısal dalgalanmalara bağlı olarak düşmesinin önlenmesini esas alan istikrar amacı bulunmaktadır. Son olarak da ekonomik kaynakların bölgeler arasında dengeli ve göreceli olarak eşit dağılım ve donatımının sağlanmasına yönelik dengeleme ve eşitleme amacı söz konusudur. Bölgesel kalkınma politikasının amaçları, ulusal amaçlar paralelinde, ülkenin bütününe kalkınmasını esas almaktadır (İldırar, 2004: 19-20).

Bölgesel kalkınma politikasının amaçları her türlü kaynağın, ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun coğrafi bölgeler arasında uyumlu dağılımını kolaylaştırmaktır (Kaya, 2009: 26).

2.3.1. Nüfusun Ülke Düzeyine Rasyonel Dağılımı

Bölgesel dengesizliğin ortaya çıkış süreci analiz edildiğinde ilk olarak gelişmeye uygun koşullara sahip olan bazı merkezlerde kalkınma kutuplarının resen ortaya çıktığı görülmektedir. Teknolojinin, sermayenin ve yatırımların yoğunlaştığı kutup alanlar ile bunlara gittikçe bağımlı hale gelen çevre alanlar arasındaki farklılıklar zamanla artmakta ve sonuçta nüfus merkezde artarken çevrede azalmaktadır. Bir yandan belirli merkezlerde demografik birikimin sakıncaları, öte yandan az yoğun nüfuslu bölgelerin karşılaştığı sorunlar nüfusun ülkede rasyonel dağılımı amacının gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte, bu amacın gerçekleştirilmesi ne bir ülkenin nüfusunun o ülkedeki tüm bölgelere eşit dağıtılması ne de bölgeler arasındaki her türlü nüfus hareketinin ortadan kaldırılması anlamını taşımaktadır. Bu amaç, nüfusunu sürekli olarak yitiren geri kalmış bölgelerde, kalkınmaya elverişli bazı noktaları seçerek, yatırım çabalarını buralarda yoğunlaştırmak ve böylece gelişmekte olan bölgelere olan göçü durdurmaktır (Şahin, 2008: 21-22).

Bölgesel dengesizlik, bir yanda yoğun nüfuslu, öte yandan nüfus yoğunluğu az bölgelerin ortaya çıkmasını sonuçlandıran göç hareketini besler. Hem demografik birikimin sakıncaları, hem de nüfus yoğunluğu düşük olan bölgelerin karşılaştığı sorunlar, nüfusun ülke düzeyine rasyonel dağılımı amacının gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Kaya, 2009: 27).

2.3.2. Geri Kalmış Bölgelerin Kalkındırılması

Bölgesel kalkınma politikasının ikinci amacı, geri kalmış bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sağlanması olmalıdır. Bunu gerçekleştirirken, bölgesel kalkınma politikası ulusal kalkınma politikasınca saptanan amaçlara erişmeyi planlamalıdır.

Ulusal yararı sekteye uğratılmayacak biçimde, ülkenin bütününün kalkınması esas alınmalıdır. Bu amaç, ülkenin gelişmiş bölgelerindeki mevcut faaliyetlerin köretilmesi ya da ekonomik faaliyetlerin buralardan geri kalmış bölgelere nakli değil, az gelişmiş bölgelerin ekonomik kalkınma düzeylerinin yükseltilmesidir. Dolayısıyla, politika sonucunda yalnız az gelişmiş bölgeler değil, bütün ekonomi yarar sağlayacaktır (Şahin, 2008: 22).

2.4. Bölgesel Kalkınmanın Araçları

Bölgesel kalkınma politikasının araçları gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler için farklı olabileceği gibi, canlılığını kaybeden bir gerilemekte olan bölge için farklı, o zamana kadar hiçbir gelişmenin olmadığı bir az gelişmiş bölge için farklı olabilmektedir. Bu farklılıkları dikkate alarak, bölgeleri ya da ülkeleri sınıflandırarak, her bir kategori için araçların neler olabileceğini belirtmek yerine, genel olarak bölgesel kalkınma politikasının araçlarının neler olabileceği irdelenecektir. Bu duruma istinaden bölgesel kalkınma politikasının araçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (İldırar, 2004: 20).

- Bölge planlama,
- Kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi,
- Yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunu sağlamak,
- Mali ve vergisel teşvik önlemleri,
- Girişimciliğin teşvik edilmesi,
- Diğer araçlar.

2.4.1. Bölge Planlaması

Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi için kullanılan bölge planlaması, ekonominin yanı sıra çevresel, sosyal, kültürel ve siyasî boyutları da olan kalkınmayı

gerçekleştirebilmek için kullanılan bir araçtır. Bölge planlaması, sorumlu kurumlar tarafından bölgesel kalkınmaya ait amaç ve araçların belirlenerek kaynakların eş güdümlü ve verimli olarak kullanılmasını temin eden bir yöntemdir (Cilavdaroğlu, 2008: 16).

Ekonomik kalkınmanın yalnızca sermaye birikiminde oluşan mekanik bir olgu olmadığını, aynı zamanda sosyo-kültürel ve politik yönleri de olan dinamik bir süreç olduğu belirtmek son derece önemlidir. Dolayısıyla, sosyo-kültürel ve politik bir değişim olmaksızın ekonomik kalkınmadan söz edilemeyeceği argümanı genel kabul görmektedir. Bu bağlamda, diğer koşulların gerçekleştiği varsayımı ile salt ekonomik kalkınma ele alındığında iktisadi planlama bir zorunluluk olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kalkınma politikası bir kalkınma planı yapmak ve bunu uygulamaktır. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerde iktisadi planlama kalkınmanın olmazsa olmaz koşullarından biri olarak ele alınmaktadır.

Planlamanın esas amacı, sistemin istikrarıyla bağdaşabilecek, koordine edilmiş üretim hedeflerini tespit edebilecek şekilde, ülkenin veya bölgenin iktisadi kalkınmasına ait geniş bir bakış açısı elde etmektir. İçerik ve kapsamı açısından ise, ülke, bölge, alt bölge/metropoliten alan, il, kent ve kent kesimleri ölçeğinde ele alınmaktadır (İldırar, 2004: 21).

Hem ulusal kalkınmasını planla gerçekleştirmeye çalışan, hem de bölgeler ölçüsünde planlı çalışmalar yapan ülkelerde her iki düzeydeki planlı çalışmalar arasında bir uyum ve eşgüdüm sağlanması gerekmektedir. Ulusal planlama eylemleri ile üretim birimleri düzeyindeki etkinlikler arasında uyum sağlayabilmek için, bölge planlarının, merkez ve küçük yerleşme birimleri ile uyum içinde olması gerekmektedir. Bu eşgüdüm, iki biçimde sağlanabilecektir: Birincisi, ulusal kalkınma planlarını bölge planlarına bölmektir. Bu şekilde makro düzeyde hazırlanan sektör araştırmalarına dayanan ulusal planda yer alan kaynaklar bölgelere dağıtılmış olur. İkinci yaklaşım, bölge planlarının birleştirilmesinden bir ulusal kalkınma planının elde edilmesi yoludur (Aktakas, 2006: 19-20).

2.4.2. Kamu Yatırımları

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması için başvurulmuş diğer bir önemli araç kamu

harcamalarının sistematik bir şekilde yapılmasıdır. Kamu yatırımları bağlamında, devletin nispi olarak az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirdiği faaliyetlerin, üretken kamu yatırımları ve altyapı yatırımları olarak iki gruba ayrıldığı görülmektedir (İldırrar, 2004: 26).

2.4.3. Mali ve Vergisel Teşvik Önlemleri

Devletin, bölgesel politikalara ilişkin amaçlarına ulaşabilmek için, özel sektörün az gelişmiş bölgelere yatırım yapmalarını sağlayacak çeşitli mali ve vergisel teşvik önlemleri aldığı görülmektedir. Yatırımların maliyetini düşürmeye ya da karlılığını artırmaya yönelik bu önlemler, yalnızca geri kalmış bölgelerin canlandırılması amacına değil, aynı zamanda bir çok geri kalmış ülkede ekonomik gelişmeyi sağlamak için, sanayi sektörünün geliştirilmesi amacına da yönelik olarak düzenlenmektedir. Ekonomik literatürde “teşvik” ya da “devlet yardımları” kamu tarafından desteklenmesi öngörülen faaliyetlerin kısmen ya da tamamen kamu kaynaklarından finanse edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde teşvik ya da devlet yardımlarının bütçe ilkesine tabi olması gerektiği görülmektedir (İldırrar, 2004: 37).

Teşvik tedbirlerinin birçok çeşidi vardır. Girdi fiyatlarını düşürmeye ve çıktı fiyatını iyileştirmeye yönelik bu tedbirlerin başlıcaları şunlardır: Gelişme ve teşvik fonları, faizsiz ya da düşük faizli krediler, devlet garanti ve iştirakleri, gümrük muafiyetleri, gümrük vergilerinde indirim ve taksitlendirme, ihracatta vergi iadesi, ihracatla ilgili işlemlerde vergi, resim ve harç istisnaları, kayıt ve tescil vergileri avantajı, döviz tahsislerinde öncelik, yatırım indirimi, hızlandırılmış amortisman, devlet iştiraki, katlı kur sistemi, devlet garantisi, organize sanayi bölgeleri kurulması v.b. (Bildirir, 2005: 15).

Mali teşvikler genellikle tarım ve imalat sanayi ile ilgili faaliyetlere verilmektedir, hizmet sektörünün bu tür teşviklerden yararlanması az görülmektedir. Uygulanan mali teşvikler ülkeden ülkeye çeşitli farklılıklar göstermekle beraber genel karakterleri bakımından 5 grup altında toplanabilir (Cilavdaroğlu, 2008: 18).

- Faiz sübvansiyonları ve özel krediler,
- Hibeler ve sermaye katılımları,
- Vergi indirimi veya istisnaları,

- Özel amortisman uygulamaları,
- İşçiler için verilen sübvansiyonlar.

2.4.4. Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorununa Uyumu

Bölgesel politikaların uygulanmasında, mevcut yönetimsel örgütün bu politikanın gereklerine cevap vermesi genellikle güç olmaktadır. Bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması için yönetimde bölgesel örgütlenmeye gitmek ve gerektiği durumlarda yetki devri, yetki genişliği ve yerinden yönetimi gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu arada bir taraftan yönetimin mali olanakları ve personelin kalitesini yükseltmeye, diğer taraftan geleneksel yönetim çerçevesi dışında özel kuruluşlarla bölgesel politikalar uygulanılmaya çalışılmaktadır (İldırar, 2004: 34).

2.4.5. Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Girişimci kavramı, yönetici, idare eden, organize eden, inisiyatif kullanan gibi yönleri ile yönetim biliminin; yatırım yapan, arz ve talebi yönlendiren, pazar arayan gibi yönleriyle ekonominin; atak, yaratıcı, yenilikçi, kendine güvenen, cesur gibi sıfatlarıyla psikolojinin ve nihayet tüm bunların bütünü üzerine global alanda oynadığı rol ve yapı içindeki yeri yönüyle de sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Girişimcilik genel olarak tüm yaklaşımlarda kapsamı ve yoğunluğu değişiklikler göstermekle birlikte, temel olarak yeniliklerle ilişkilendirilmektedir. 20. Yüzyılın sonlarında ve 21. Yüzyılda yaşamın her alanında yaşanan hızlı değişim ve gelişmelerin dünya düzeninde girişimcilik anlayışına da yeni boyutlar kazandırdığı görülmektedir (İldırar, 2004: 40).

Geri kalmış bölgelerde girişimciliğin ve KOBİ'lerin teşvik edilmesi bölgesel kalkınmayı sağlayan faktörlerden birisidir. İşletme kurulmasını özendirerek girişimciliğin önünü açan uygulamalar içsel büyüme potansiyelini hayata geçirecektir. Ayrıca az yatırımla üretim ve ürün çeşitliliği sağlayan, düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkânı oluşturan, ferdi tasarrufları harekete geçiren ve esnek üretim sistemlerine sahip KOBİ'lerin teşviki ekonomiye büyük katkı sağlayabilir (Cilavdaroğlu, 2008: 19).

2.5. Bölgesel Kalkınma Politikaları

Kalkınmada öncelikli yöreler ve bölgesel gelişme planları ülkemizde uygulanan bölgesel politikalar arasında yer almaktadır

2.5.1. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları

Türkiye’de bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlikler yıllar içinde izlenen bölgesel kalkınma politikalarının şekillendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye’nin bölgesel gelişme politikaları iki temel dönemde incelemek mümkündür. Bunlardan ilki 1923-1960 yılları arasında izlenen planlı dönem öncesine ait bölgesel gelişme politikalarıdır. İkinci dönem ise 1960’dan günümüze kadar yürütülmekte olan planlı dönem bölgesel gelişme politikalarıdır. Ayrıca 2002 yılından günümüze kadar geçen sürede Avrupa Birliği’ne uyum sürecini de kapsayan üçüncü bir döneme geçildiği söylenebilir.

Planlı dönem öncesine ait bölgesel gelişme politikaları kendi içinde iki alt bölüme ayrılabilir. 1923-1950 yılları arasında izlenen politikalar devletçilik akımının etkisi altında iken, 1950-1960 yılları arasında izlenen politikalar daha liberal bir yaklaşım içermektedir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 538).

Planlı dönemle birlikte, sosyal refah devletinin bir gereği olarak, gelir artışının yanında gelirin toplumsal sınıflar ve bölgeler arasında dengeli bir biçimde dağılması temel hedef olarak belirlenmiş, bölgesel dengesizliğin giderilmesi için planlar devletin öncülüğünde uygulanmaya başlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından başlayarak, hazırlanan kalkınma planları içinde, bölgesel gelişme farklılıklarını azaltmaya ilişkin çeşitli politikalar belirlenmiştir (Öztürk, 2001:163).

1960’lı yılların başından itibaren Türkiye, sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasını beş yıllık kalkınma planları ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu planlar kamu sektörü için zorunlu, özel sektör için yönlendirici niteliktedirler. Başlangıcından günümüze kadar uygulamaya konulan kalkınma planları aşağıdaki gibidir (Ergüder, 2004:113).

- Birinci Beş Yıllık Planı (1963-1967)
- İkinci Beş Yıllık Planı (1968-1972)
- Üçüncü Beş Yıllık Planı (1973-1977)
- Dördüncü Beş Yıllık Planı (1979-1983)

- Beşinci Beş Yıllık Planı (1985-1989)
- Altıncı Beş Yıllık Planı (1990-1994)
- Yedinci Beş Yıllık Planı (1996-2000)
- Sekizinci Beş Yıllık Planı (2001-2005)
- Dokuzuncu Beş Yıllık Planı (2007-2013)

2.5.1.1. Kalkınmada Öncelikli Yöreler Uygulaması

Bu uygulama, ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmış yörelerin kalkındırılması amacıyla teşvik sistemi ve kaynak tahsis politikaları ile de ilişkilendirilmek suretiyle başlatılmıştır. Ülke genelinde uygulanan teşviklerin kalkınmada öncelikli yöre (KÖY) olarak belirlenen bölgelerde daha yüksek oranlarda uygulanması suretiyle yürürlüğe konulmuştur. 1968 yılında başlatılan ve o dönemde toplam yirmi iki adet ili içeren KÖY kapsamı, süreç içerisinde sürekli genişlemiş ve şuan için kırk dokuz il iki ilçeye ulaşmış bulunmaktadır. (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 537).

2.5.1.2. Bölgesel Gelişme Planları

Türkiye’de ilk bölgesel planlama çalışması 1950’li yılların sonlarında başlamış ve Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları dönemlerinde hızlanmıştır. Türkiye’de hazırlanan bölgesel gelişme plan ve projeleri hem nitelik hem de hazırlandıkları dönem göz önüne alınarak iki ayrı grupta incelenebilir. Planlı dönemden önce başlatılan ve I. II. Plan döneminde hazırlanan plan ve projeler ile VII. Plan döneminde başlatılan ve VIII. Plan döneminde devam eden plan ve projelerin bir birinden ayrılan en önemli özellikleri, uygulamalarının yapıp yapılamaması ve halk katkısı konusunda ortaya çıkmaktadır. I. Ve II. Plan döneminde hazırlanan plan ve projelerin hiç birinde halk katkısı göz önüne alınmadığı gibi uygulaması da söz konusu olmamıştır. Oysa VII. Ve VIII. Plan dönemlerindeki projeler hazırlanırken yöre halkının katılımı için gayret sarf edildiği gibi, aynı zamanda projelerin uygulanmaya dönük oldukları gözlenmektedir. Bu iki dönemde hazırlanan bölgesel plan ya da projeler arasındaki diğer bir, birinci bölgesel planlama döneminde hazırlanmış olan bölgesel planların hiç birinin uygulanmasının yapılamamasına karşın, ikinci bölgesel planlama döneminde yapılmış olan plan ya da

projelerin belli sorunların hali için hazırlanan ve uygulama şansı bulunan çabalar olmasıdır. Türkiye’de gerçekleştirilen bölgesel planlama çalışmaları aşağıdaki gibi üç ayrı kısım halinde incelenebilir (Öztürk, 2001:179),

1.) Planlı dönem öncesi başlatılan I. Ve II. Plan dönemlerinde de devam edilen bölgesel gelişme plan ve projeleri,

- Doğu Marmara Projesi
- Zonguldak Projesi
- Çukurova Projesi
- Keban Projesi
- Antalya Projesi

2.) VII. Plan döneminde başlayan ve VIII. Plan döneminde devam eden bölgesel gelişme plan ve projeleri,

- Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi
- Zonguldak – Karabük – Bartın Bölgesel Gelişme Projesi
- Doğu Anadolu Projesi
- Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi
- Marmara Bölge Planı

3.) Her iki dönemin dışında başlatılan ve önceleri Fırat ve Dicle’nin su potansiyelinden yararlanma projeleri olarak başlayan daha sonra ise bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülen Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bulunmaktadır.

3. BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ

Bölgesel kalkınma teorileri eski ve yeni olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

3.1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma Teorileri

Eski bölgesel kalkınma teorilerini, Keynesyen bölgesel büyüme, Neo-Klasik bölgesel büyüme ve merkezi alan teorisi olarak tasnif etmek yararlı olmaktadır.

3.1.1. Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Teorisi

Ekonomik sürecin arz yönüne yoğunlaşan Neo-Klasik bölgesel büyüme modelinin analiz aracı, üretim fonksiyonlarıdır. Toplam üretim fonksiyonuna dayanan neo-klasik büyüme modelinde, teknolojik gelişmenin olmadığı bir ekonomide çıktı tamamen sermaye ve işgücü girdileri tarafından belirlendiği görüşü hakim olmaktadır (İldırar, 2004:51). Bu modelde ekonomik büyüme, sermaye stokları, işgücü arzı ve teknolojik ilerlemenin bir fonksiyonu olarak ifade edilmektedir. İnsanlar bir aktör, ancak faktör değildir. Neo-Klasik modellerin temel ilgi alanı, bölge içi ve bölgelerarası dengeli büyüme olmaktadır (Aktakas, 2006: 32).

Neo-Klasik modele göre üretim faktörleri, fiyatın düşük olduğu bölgelerden yüksek olduğu bölgelere doğru yönelmekte ve azalan marjinal verimlilik varsayımına göre de bu durum, ekonomiyi dengeye getirmektedir. Yani, bölgelerdeki faktör fiyatlarının, faktörlerin marjinal fiziki verimliliklerine eşitlenmesi söz konusu olmaktadır. Neo-Klasik teoriye göre bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak için üretim faktörlerinin bölgeler arası akışkanlığının artması için gerekli önlemler alınmalı ve işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde ücret indirimlerine gidilmelidir. (Tiftikçigil, 2010: 12)

Söz konusu varsayımların geçerli olduğu durumda, Neo-Klasik modelin öngörüsü bölgeler arasında eşitsizliğin mutlak olarak yok olmasıdır. Bu durum iktisat literatürün de mutlak yakınsama olarak adlandırılmaktadır. Geri kalmışlığın üstünlüğü de denebilecek olan bu öngörü, başlangıçta görece olarak daha yoksul olan bölgelerin daha hızlı büyümeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Model varsayımlarının geçerli olmaması durumunda ise; her bölge kendi durağan durumuna

yakınsayacak; fakat gerek kısa vadede gerekse de uzun vadede bölgeler arasında gelir farklılıklarının varlığı kaçınılmaz olacaktır. Bu duruma ise koşullu yakınsama adı verilmektedir.

3.1.2. Keynesyen Bölgesel Büyüme Teorisi

1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın, talep yetersizliğinden ortaya çıktığı ve Say Kanunu'nun bu talep yetersizliğini açıklamakta yetersiz kaldığı bilinmektedir. Söz konusu dönemde Dünya ekonomik şartlarının değiştiği, ekonomistler ve politika yapımcılar arasında işbirliğine dayalı politikaların oluşturulması ve Dünya gelirinde adaleti yayacak kurumların kurulması gibi konularda anlaşmazlıkların ortaya çıktığı tespit edilmektedir. Böyle bir ortamda Keynesyen analiz, ekonominin talep yönünü öne çıkartmakta, bu durum Keynesyen Bölgesel Büyüme Modelleri'ne de yansımaktadır (Peşelioğlu, 2007: 23).

Keynesyen bölgesel büyüme modelleri, teori kökeni değişmeksizin çok çeşitli kolları içinde barındırmaktadır. Bir dengesizlik sürecinin sonucu olarak bölgesel büyüme ele alınmakta ve bölgesel büyümenin motoru olarak bölgeden yapılan ihracat üzerine yoğunlaşmaktadır. Talebe bağlı olarak ortaya çıkan ihracatın oluşturduğu bu durumda, modelde yapılmaya çalışılan vurgu, ekonomik sistemlerin müdahale olmaksızın tam istihdamdaki bir dengeye hareket edemeyeceği varsayımıyla uyumlu talebin rolü üzerine olmaktadır. Modelde, bölgenin gelirindeki değişim, bölgenin ihracatının bir fonksiyonu olarak ele alınmaktadır ve bölgesel büyümenin temel kaynağı, bölgenin ihracatı olmaktadır. Teorik sorunlara rağmen uygulanmış olan Keynesyen bölgesel politikalar, az gelişmiş bölgelerdeki gelir ve istihdam artışına yardımcı olmuştur, fakat bu durum, modeli başarılı kılmaya yetmemiştir. Zira bu politikalar çok daha başarılı gelişmiş bölgelerle kıyaslandığında, verimlilik artışlarını gerçekleştirmede ve daha da önemlisi yerel kaynakların hareketliliğine dayalı kendi kendini besleyen büyümeyi teşvik etmede başarısız olmuştur (Aktakas, 2006: 31).

Keynesyen Modeller; maliye ve para politikası, ithalat ve ihracat kontrolleri, döviz kuru politikaları ve kamu yatırımları gibi politika uygulamalarının çeşitli

araçlarını kullanarak bölgesel kalkınmanın sağlanacağını savunmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 22).

3.1.3. Merkezi Alan Teorisi

Merkezi alan teorisi, bir hizmet merkezi olarak kentlerin rolünü anlamada önemli bir kavramsal çerçeve sağlamaktadır. Bu modelde kent, çevresi için mal ve hizmetler sağlayıcısı konumundadır. Çevredeki nüfusun merkez kentteki mal ve hizmet alımı için harcamaları, çevreden merkeze nakit akımı sağlamaktadır; merkez de onlara küçük yerleşim birimlerine göre daha fazla çeşitte mal ve hizmet sunmaktadır. Böylece şehir ve çevresi birbirini tamamlamakta ve karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı oldukları bir sistem oluşmaktadır. Söz konusu teori hem kırsal, hem de kentsel ekonomik gelişme dinamiklerinin anlaşılması ve analiz edilmesinde kullanılmaktadır (Aktakas, 2006: 33).

3.2. Yeni Bölgesel Kalkınma Teorileri

Geçmişteki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel politikalar ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almaktadır. Yeni bölgesel kalkınma teorileri endojen bölgesel kalkınma ve cazibe merkezi teorisi şeklinde sınıflandırılmaktadır.

3.2.1. Endojen Bölgesel Kalkınma Teorisi

Tabanını Neo-Klasik bölgesel gelişme teorisinin oluşturduğu ve 1970'lere kadar geçerliliğini koruyan Dışsal Büyüme Modelleri, 1970'lerin sonunda ortaya çıkan küresel kriz sonucu ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik somut analizleri olmadığı için etkisini yitirmiştir. 1970'lerin ilk yarısında özellikle gelişmiş ülkelerde görülen durgunluk, buna bağlı olarak artan işsizlik ve merkez - çevre arasındaki gelişmişlik farkının iyice açılması gibi nedenler yukarıdan aşağıya kalkınma kavramının terk edilmesine, yerel dinamiklerin geliştirilmesine yönelik aşağıdan yukarıya bir kalkınma anlayışına geçilmesine neden olmuştur (Tiftikçigil, 2010: 36).

Endojen büyüme modeli, Neo-klasik büyüme modelinin bazı eksiklerini tamamlamak amacıyla ortaya çıkarılmıştır. Endojen büyüme teorisi, gelişmede

oldukça önemli olan artan verimler, beşeri sermaye ve teknoloji faktörlerinin bölgeler arasındaki eşitsiz dağılımını dikkate alarak bu dinamikleri açıklamaya çalışmaktadır. Endojen kalkınma anlayışına göre, bölgesel aktörler, kaynaklar ve kurumlar birbirleriyle etkileşim halinde olan bölgesel alt sistemleri oluşturmak için farklı düzeylerde organize olup, faaliyete geçmektedirler. Söz konusu sistemler bölgesel dinamikler olarak değerlendirilebilirler. Bu dinamikleri; yerel üretim sistemleri, şehir sistemleri ve yenilikçi çevre olarak ele almak mümkündür (Aktakas, 2006: 37)

3.2.2. Cazibe Merkezi Teorisi

Bu teoriye göre, bir yerleşim birimi, sanayicilere sübvansiyon ve teşvikler teklif ederek piyasadaki payını değiştirebilmektedir. Bu yeni işletmenin üreteceği ekonomik refah artışı ve vergilerle, teşvik ve sübvansiyon harcamalarının finanse edileceği varsayılmaktadır.

Bu modele uygun yeni anlayışa göre amaç, fabrikalardan ziyade müteşebbis kişileri, nitelikli işgücünü ve belirli sosyo-ekonomik grupları yerleşim birimine çekmektir. Yeni orta sınıf göçmenler bir yerleşim birimine hem satın alma gücü, hem de kapasiteli girişimciler getirmektedir. Tüm bunların neticesinde, yerleşim birimleri ilgilerini firmaları çekmeden insanları çekmeye kaydırmışlardır (Aktakas, 2006: 39). Cazibe merkezleri teorisinin en önemli amacı uygulanacağı illerde ekonomik kalkınmanın ivme kazanmasını, kalkınmanın çevre merkezlere yayılmasıyla birlikte iç göçün kendi bölgesi içinde tutulmasını sağlayabilmektir. Bu kapsamda, nispeten az gelişmiş bölgelerde göç eğilimlerini bölge içine yönlendirmede çekim merkezi ve kentsel büyüme kutbu işlevi görecektir ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek cazibe merkezleri belirlenmektedir.¹

---

¹ http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2514&id=115, Yılmaz, Cevdet, Sürdürülebilir Büyüme Açısından Bölgesel Gelişme Politikaları, Erişim Tarihi: 01.12.2011

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL KAPSAMI VE BAZI AB ÜLKELERİNDE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

Çalışmanın bu bölümde bölgesel kalkınma ajanslarının genel kapsamı ve bazı AB ülkelerinde kalkınma ajansı uygulamalarından bahsedilecektir. İngiltere, Almanya ve Fransa gibi AB ülkelerindeki mevcut yapılanmalar incelendikten sonra AB ülkelerinde bölgesel kalkınmaya ilişkin kaynak, program ve hedefler açıklanacaktır.

1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL KAPSAMI

Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel politikaların ürettiği bir araçtır ve belli bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ortaya çıkış süreci ve söz konusu birimin bütün özelliklerini açıklamak faydalı olacaktır.

1.1. Kalkınma Ajanslarının Tanımı

Bölgesel kalkınma ajansları ile ilgili birçok tanım yapmak mümkün olmakla beraber üzerinde uzlaşılmış bir tanım mevcut değildir. Bunun en önemli nedeni kalkınma ajanslarının ülkeden ülkeye gerek kuruluş, gerekse işlevleri noktasında farklılık göstermesidir.

Kalkınma birimleri, merkezi hükümetten bağımsız olarak belirli bir bölgenin temel gelişme dinamiklerini harekete geçirerek kalkınmasına yardımcı olmayı hedefleyen kurumlardır. Bölgesel kalkınmanın en önemli aktörlerinden birisi olan bu kurumlar amaçları ve üstlendikleri fonksiyonlar itibarıyla çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007: 32).

Kalkınma ajansları, “Bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılar olarak tanımlanabilir. (Koçberber, 2006: 37). Bir başka tanıma göre; ekonomiyi canlandırma ve ilerletme amacıyla, gerek sektörel gerekse

genel kalkınma sorunlarını tespit ederek bunların çözümü için stratejiler belirleyen ve bu stratejileri uygulamaya dönük projeleri destekleyen birimlerdir.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğini (EURADA) tanımına göre; bu kuruluşlar, sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri saptayan bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen yapılanmalardır.

Kalkınma Ajansları, özellikle yeni bölgesel gelişme paradigması çerçevesinde, bölgesel gelişmenin sağlanması için tasarlanmış bir araç olarak değerlendirilmektedir. Yani bunlar, bölgesel kalkınma uygulamalarına ilişkin kararların ve politikaların katılımcı bir yapı içerisinde bölgede yaşayanlar (özellikle kilit aktör ve paydaşlar) tarafından alındığı ve uygulandığı yerinden yönetim ve bölgesel strateji tasarım kurumlarıdır (DPT, 2008: 18).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre ise kalkınma ajansları, “Merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (DPT, 2000: 193-194). Bu bağlamda kalkınma ajansları, ulusal düzeyde DPT koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman (bütçe) mekanizmasına sahip, kâr amacı gütmeyen, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bir araya getiren, tüzel kişiliği haiz, 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, düzey 2 bölgeleri esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleridir.² Bu doğrultuda daha genel bir tanımlamayla, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyoekonomik koşullarını geliştirip canlandırma amacıyla kurulmuş ve kısmen kamunun finanse ettiği kuruluşlardır (Kubar ve Oskay, 2007: 40). Söz konusu kuruluşlar farklı ülkelerde değişik yapılarda örgütlenseler de, ulaşmayı hedefledikleri nokta birbirine yakındır. Öne çıkan amaç

---

² http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html, Erişim Tarihi: 17.01.2011

bölgenin yeni yatırımların odak noktası olması, tanıtımının yapılması ve bölgeyle ilgili yatırımcılara ulaşım, altyapı, işgücü vb. konularda bilgi sağlamak ve rehberlik etmektir.

Ajansların genel olarak, beş ana konuda faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

- Finansal yardım veya destek sağlanması,
- Yeni yatırım alanlarının ortaya çıkarılması,
- KOBİ'lere danışmanlık yapılması,
- Bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerinin belirlenmesi
- Sosyal alanlardaki gelişmelere katkı sağlanması olarak ifade edilebilir ³.

Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok bölgesel kalkınma ajansı mevcuttur. Farklı ülkelerde kurulmuş olan BKA'ların esas varlık nedenleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliğin desteklenmesi, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olunması, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırılması ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aranması şeklinde özetlenebilir ⁴

1.2. Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok ülke savaştan olumsuz etkilenmiş ve ağır ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomide yaşanan problemler ülkelerin kalkınma için daha fazla emek sarf etmesine yol açmıştır. Dönemin en önemli problemlerinden biri de bölgeler arasında oluşan gelişmişlik farklılıklarıydı. Böylece savaş sonrasında bölgesel kalkınmaya daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

Bölgesel kalkınmayı sağlamak birtakım araçlara başvurmayı gerekli kılmıştır. Bunlar arasında; bölgesel gelişme planları, stratejik planlama yaklaşımı, bölgesel teşvik mekanizmaları, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, serbest ticaret bölgeleri, kümelenmeler (bölge içi sektörel sanayi ağı), girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, mikro krediler ve hibeler,

³ <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>, Erişim Tarihi: 18.01.2011, Özer, Yunus Emre, Review of Social, Economic & Business Studies vol.9/10, s. 389-408.

⁴ <http://kamumakale.googlepages.com/TrkBlgeselKalknmaPolitikalarndaYeniA.pdf>, Erişim Tarihi: 11.04.2011, Berber, Metin ve Çelepçi, Ebru, Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği.

tek durak ofisleri (one stop shops), toplam kalite yönetimi, bir yöre bir ürün uygulaması, teknoloji (bilim) merkezleri ve teknoloji geliştirme programı, bölgesel inovasyon ve teknoloji transferi stratejileri, inkübatörler, kongre merkezleri, risk sermayesi, bölgesel pazarlama/içe dönük yatırım ve nihayet bu çalışmanın da konusunu oluşturan kalkınma ajansları sayılabilir (Tamer, 2008: 3-4).

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları ilk olarak 1960’lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve dokuz kalkınma planında da yer almıştır. Ülkemizde kalkınma planlarındaki hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar bölgelerarasındaki farkı minimize etmeyi başaramamış aksine bölgeler arasındaki dengesizliği arttırmıştır. Ayrıca Türkiye’de yerel bağımsız kurumların olmaması ve merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması uygulanan politikaların etkinliğini azaltmaktadır (Konya Ticaret Odası, 2006: 76).

Ülkemizde bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmasına yönelik ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Bu sürecin Türkiye’de başlatılmasındaki amaç, kendi içsel kalkınma dinamiklerinin yanı sıra Avrupa Birliği’ne katılım sürecini hızlandırmaktır. Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) kavramı, AB’ye üye adaylığının tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesinde gündeme gelmiştir. AB tarafından bölge planlamasının yeni bir anlayışla ele alınması gerektiği ve bunun aracının da bölgesel kalkınma ajansları olduğu vurgulanmaktadır. Bu konu AB’ye tam üyelik müzakereleri sürecindeki Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında belirtilmiştir. Bu çerçevede Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasındaki en önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

BKA’ların kurulmasındaki bir diğer neden, gerek az gelişmiş yörelerimizin, gerekse bütün yörelerimizin, potansiyellerini (beşeri ve sosyal sermaye dahil) harekete geçirerek, ülkemizin topyekün kalkınmasına yeni bir ivme kazandırabilmek ve rekabet gücünü artırabilmek için yerel kurumsal yapılara duyulan ihtiyaç olmuştur.⁵

---

⁵ <http://www.kentlob.net/index.php/Bolgesel-Gelisme-Politikolari-Ve-Kalkinma-Ajanslari.kent>, Erişim Tarihi: 11.03.2011

Bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimleri oluşturulmuştur. Bu sınıflandırmada Düzey 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il istatistiki bölge birimini tanımlamakta, Düzey 2 istatistiki bölge birimi Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 istatistiki bölge birimi ise Düzey 2 istatistiki bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. BKA'lar bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulan birimlerdir. Bu istatistiki bölge birimlerinin oluşturulması AB'ye uyum kapsamında atılan adımlardan biri olarak düşünülmektedir. ⁶

Tablo 2. Üç Düzeyde Yapılan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

SIRA NO	DÜZEY1	DÜZEY2	DÜZEY 3
1	İstanbul	İstanbul Alt Bölgesi	İstanbul
2	Batı Anadolu	Ankara Alt Bölgesi	Ankara
		Konya Alt Bölgesi	Konya, Karaman
3	Doğu Marmara	Bursa Alt Bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		Kocaeli Alt Bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
4	Ege	İzmir Alt Bölgesi	İzmir
		Aydın Alt Bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		Manisa Alt Bölgesi	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
5	Batı Marmara	Tekirdağ Alt Bölgesi	Tekirdağ, Kırklareli, Edirne
		Balıkesir Alt Bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
6	Akdeniz	Antalya Alt Bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		Adana Alt Bölgesi	Adana, Mersin
		Hatay Alt Bölgesi	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7	Batı Karadeniz	Zonguldak Alt Bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		Kastamonu Alt Bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		Samsun Alt Bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
8	Orta Anadolu	Kırıkkale Alt Bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		Kayseri Alt Bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon Alt Bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
10	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep Alt Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		Şanlıurfa Alt Bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		Mardin Alt Bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya Alt Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		Van Alt Bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkari

⁶ <http://kamumakale.googlepages.com/TrkBlgeselKalknmaPolitikalarndaYeniA.pdf>, Erişim Tarihi: 24.01.2011, BERBER, Metin ve ÇELEPCİ, Ebru, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”.

12	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum Alt Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		Ağrı Alt Bölgesi	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan

Kaynak: (DPT,2003)

Türkiye’de kalkınma ajanslarının Düzey 2 kademesinde belirtilmiş olan 26 ayrı bölge merkez kabul edilerek kurulacağı, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun 25.01.2006’da kabul edilmesiyle yasallaşmıştır. 5449 sayılı Kanunun birinci maddesinde ifade edildiği üzere; Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır. İlk olarak 6 Temmuz 2006 tarihinde Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

1.3. Kalkınma Ajanslarının Amaç ve İşlevleri

Bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli hedefi kalkınmayı gerçekleştirmektir. Bu hedef doğrultusunda bu kurumlardan beklenen temel işlev ise, özel kesim, kamu kesimi ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini bölgesel kalkınmayı hızlandıracak şekilde koordine etmektir.

BJA’ların üstlendiği görevler arasında kurulduğu bölgeye yatırım yapmayı düşünen girişimciye bilgi vermek, bölgeye ya da bölgeden dışarıya teknoloji transferi ile uğraşmak, sermaye katılımı ile iş çevrelerini desteklemek, fabrika, büro ve depoları kiralama ya da satma yoluyla iş çevrelerinin hizmetine sunmak, bölgeye yerleşmiş firmalara tüm alanlarda danışmanlık hizmeti sunmak yer almaktadır. BJA’lar aynı zamanda yerli ve yabancı sermayeyi çekmek ve kurulduğu bölgede girişimciliği teşvik etmek için yatırım destek ofisleri kurmaktadır. Bu ofislerin temel görevleri arasında, yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemlerini tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek, ilgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek yer almaktadır (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007: 40). Örneğin Polonya’daki kalkınma ajansları, fuar

organizasyonları düzenleme, serbest ticaret, üretim bölgeleri oluşturma, teknoparklar ve iş destek merkezleri kurma gibi görevler üstlenmişlerdir. (Tepav Epri, 2005: 14).

Bölgesel kalkınma ajanslarının amacı, bölgelerin sorunlarını ve dinamiklerini ele alarak geliştirdikleri politikayla bölgelerin iç dinamiklerini harekete geçirmek ve tüm bölgelerin ulusal ekonomiye katkısını maksimum düzeye çıkartmaktır. Bu doğrultuda; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmesi, temin edilen kaynakları etkin ve yerinde kullanarak yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, ayrıca bölgenin yatırım imkanlarının iç ve dış yatırımcılara tanıtılması suretiyle bölgede yapılacak yatırımlar ile ulusal kalkınma planı ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirilmesi, rekabet gücünü yükseltilmesi ve sürekli kılınması temel amaçlar arasında sayılabilir. Dolayısıyla, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ana amacı; hizmetler vererek bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgenin girişimci potansiyelini geliştirmek, bölge halkının kalkınmaya katılımını ve kalkınmadan yararlanmasını sağlamak olmaktadır (DPT, 2000: 175).

Daha öncede belirtildiği gibi, bölgesel kalkınma ajansları ile ilgili birçok tanım yapmak mümkün olmakla beraber üzerinde anlaşılmış bir tanım mevcut değildir. Bunun en önemli nedeni kalkınma ajanslarının ülkeden ülkeye gerek kuruluş gerekse işlevleri noktasında farklılık göstermesidir. Tanım noktasında yaşanan bu sorun kalkınma ajanslarının amacında da görülmemektedir. Genel olarak ajansların hedefi kalkınmayı gerçekleştirmektir. Örneğin, Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARR) Polonya’da bölgesel kalkınmayı profesyonel ve sonuç verecek biçimde desteklemek amacıyla kurulmuştur. PARR’ın misyonu; bölgenin kalkınmasını sağlayacak iktisadi inisiyatiflerin desteklenmesidir. Kurum misyonunu gerçekleştirmek için bilgi dağıtımı, forum düzenleme, bölge kalkınma modeli ve metotları geliştirmekle beraber bölge kalkınmasında önemli rol üstlenecek kuruluş ve gerekli mekanizmaları da oluşturmayı görev alanına dahil etmiştir. PARR’in asıl amacı bölgesel ve yerel kalkınmanın sağlanmasıdır.⁷

İngiltere’de ki BKA’ların amacı ise, bölgesel ekonomik kalkınma ve yenilemeyi koordine etmek; bölgelerdeki rekabet gücünü artırmayı sağlamak,

---

⁷ <http://www.parr.com.pl/index.php?mode=strona&id=2>, Erişim Tarihi: 06.05.2011

bölgeler arasında ve bölge içindeki dengesizliği azaltmak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda BKA'ların beş yasal amacı vardır.⁸

- İş verimliliğinin, yatırım ve rekabet gücünün yükseltilmesi.
- İstihdamın teşvik edilmesi,
- İstihdama ilişkin uygulama becerisi ve gelişiminin artırılması
- Sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunulmasıdır.

Bölge halkının bölgenin sorunlarının çözümünde aktif katılımını sağlayan bu kalkınma ajansları, bölgedeki işletmelerin aktif katılımını sağlayarak, bölgeye yatırımın yapılmasını özendirmekte ve bölgenin bazı sorunlarının aşılmasında, ortak hareket edilmesini hedeflemektedir (Dinler, 2005: 351).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğine (EURADA) göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının amaçları uzun vadeli bölgesel kalkınma için gerekli koşulları oluşturmaya ve bölgedeki girişimciliği artırmaya yönelik ekonomik amaçlar, bölgenin çekiciliğini artırmaya yönelik çevresel amaçlar ve bölgedeki içsel potansiyel ile sosyal ve kültürel yapıyı harekete geçirmeye yönelik sosyal amaçlar olmak üzere üç grupta toplanabilir. EURADA, bir Bölgesel Kalkınma Ajansının başarısını aşağıda sıralanan koşulların varlığına bağlamıştır (Karaarslan, 2008: 80-81):

- Yeterli nüfusa bağlı bir bölgede bulunmak,
- Yeterli sayıda potansiyel girişimciye sahip bir bölgede bulunmak,
- Vasıflı bir işgücü nüfusuna sahip bir bölgede bulunmak,
- Bölgesel kalkınma stratejileri konusunda, ilgili bölgede tam bir konsensusa sahip bulunmak,
- Sektör yapıları tarafından sınırları belirlenmiş bir bölgeye sahip olmak,
- Mevcut siyasal yapılar tarafından anlaşılmak ve kabul edilmek,
- Mevcut diğer bölgesel organizasyonlarla koordineli politikalar uygulayabilmek,
- Temel giderler ve diğer yeni projeler için finansal kaynaklar bulabilmek,

---

⁸<http://www.bis.gov.uk/Policies/regional-economic-development/englands-regional-development-agencies>, Erişim Tarihi: 13.02.2011

- İlgi alanında bölgesel çerçevede bağımsız kararlar alabilecek bir yapıya sahip olmak,
- Hedefler doğrultusunda tam kararlı teknik personel altyapısına sahip olmak
- Hedefler doğrultusunda projeler üretebilmek.

1.4. Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne (EURADA) üye yaklaşık 150 BKA olmasına rağmen, standart bir BKA modeli söz konusu değildir. Örneğin; ABD ve İngiltere gibi Anglosakson ülkelerde 1960'lı yıllardan beri BKA'lar, kamu-özel sektör birlikteliğine dayalı bir yapıda faaliyet gösterirken, Japonya ve Fransa gibi ülkelerde ise geri kalmış bölgelerin sadece ekonomik değil, sosyal sorunlarına da çözüm üreten kuruluşlar olarak bölgesel kalkınma sürecinde başrolü oynamaktadırlar.⁹

Bölgesel kalkınma ajansları kurucu yapı ve faaliyetlerine göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilir. (EURADA, 2008: 18) Kurucularına göre BKA'lar dört ana başlıkta incelenebilir.

Merkezi Hükümet Tarafından Kurulanlar Ajanslar: Üniter yapıya sahip gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma ajanslarıdır. Merkezi hükümet tarafından kurulan ajanslar siyasi iktidara bağımlılığı fazla olması nedeniyle politik istikrarsızlıktan büyük oranda etkilenmektedirler. Artıları ise merkezi hükümet ve bürokrasi ile koordinasyonsuzluk sorunları yaşamamasıdır.

Yerel veya Bölgesel Yönetimler Tarafından Kurulanlar Ajanslar: Bu tür ajanslar yerel ve bölgesel yönetimin bir organı gibi değil, onlar tarafından kurulan bir tüzel hukuki yapı gibi çalışmaktadır. Yerel düzeydeki politik ve bürokratik çekişmelerden etkilenme olasılıkları yüksektir. Buna karşın yerel bilgiye ulaşma ve koordinasyon sorunlarını rahatça aşabilmektedirler.

Kamu Özel Ortaklığı (public-private partnership) Tarafından Kurulan Bağımsız Ajanslar: Bu tür ajanslar yönetim modeline en uygun yapılardır. Kamunun mali gücü ile özeline dinamizmini ve etkin çalışma süreçlerini bir araya

---

⁹ <http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>. Erişim Tarihi: 18.01.2011

getirebilirler. Yerel ilişki ağlarına rahat girebilir, geniş ve nitelikli katılım sağlayabilirler. Aynı zamanda merkezi ve yerel bürokrasi ile eşgüdüm sorunlarını minimize edebilirler. En önemli artısı ise, kamu bütçesinden kaynak sağlama imkânlarına sahip olmasıdır.

Faaliyetlerine göre kalkınma ajansları ise, dört çeşide ayrılabilir (EURADA, 2008: 18).

Stratejik Kalkınma Ajansları: Bu tür ajanslar bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik alanları hakkında araştırma yaparlar. Bilgi bankası oluşturulması ve bu bilgilerin ihtiyaç sahipleri ile paylaşımını sağlarlar. KOBİ'lere destek verirler. Girişimcilerin geliştirilmesi ve yetiştirilmesi hizmetleri sunarlar.

Küresel Operasyonel Kalkınma Ajansları: Bu tür ajanslar kendi bölgelerinin küresel düzlemde diğer bölgeler ile rekabet edebilirliklerini sağlamaya çalışırlar. Sektörler arası kalkınma projelerine destek sağlarlar. Bu tür projelerin yönetilmesinden teknik bilgi ve finansman yönüyle desteklenmesine kadar birçok hizmet sunarlar.

Sektörel Operasyonel Kalkınma Ajansları: Bu tür ajanslar tanımlı bölge içerisindeki belli bir sektördeki belli projeleri desteklemek amacıyla kurulurlar. Kendi sektörleri hakkında hem yerel ve bölgesel hem de ulusal ve küresel düzeyde ayrıntılı bilgiye sahiptirler. Bu sektörün stratejik bir sektör olması ve girdi ve çıktıları yardımıyla diğer sektörleri harekete geçirme kabiliyeti göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

Dış Yatırım Amaçlı Kalkınma Ajansları: Bu tür ajanslar dış yatırım destek ofisleri gibi faaliyet gösterirler. Yabancı yatırımcılara bölgenin iş olanakları, imkânları, güçlü yönleri hakkında bilgi sunarlar. Ayrıca yatırım başvuru işlemlerinin yapılması, takip edilmesi, ulusal ve yerel bürokratik engellerin aşılması konusunda da hizmet verirler.

Dünya uygulamalarında tek tek bu faaliyet ayrımı ekseninde kurulan bölgesel kalkınma ajanslarına rastlanabileceği gibi, bu faaliyetlerinin bütünü veya birkaçını kendi bünyesinde toplayan hibrit yapılar da söz konusu olabilmektedir. BKA'larının hedeflerine ulaşmak için uyguladıkları diğer faaliyetlerini ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- İçsel kalkınmayı gerçekleştirmek,
- Altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek ve düzeltme faaliyetlerinde rol almak.
- Yatırımcılar ve girişimciler için bilgi sağlamak,
- Dış yatırımcıların bölgeye çekilmesi için gerekli çalışmaları yapmak,
- Finansman konusunda yatırımcılara bilgi vermek
- Teknoloji transferi ile uğraşmak ve yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak,
- Yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek,
- Eğitim ile ilgili faaliyetler.

Yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi ile ilgili faaliyetler BKA'ların büyük çoğunluğu tarafından önemsenmektedir. BKA'lar bölgelerine sermaye çekmek için değişik araçlar kullanırlar. Bu araçlar ya doğrudan yurt dışında bir ofis kurmak ya da dolaylı olarak ihtisaslaşmış ulusal kurumlarla işbirliği, bilgilendirme kampanyaları, ihtisaslaşmış ticaret fuarlarına ve sergilerine katılma gibi faaliyetlerdir.

Dünyadaki BKA'ların faaliyetleri Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 3. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları ve Faaliyetleri

ÜLKE ADI	GENEL KURULUŞ AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ
Hollanda	Girişimciliği teşvik etmek, Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
Slovenya	Ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel kalkınma dinamiklerini harekete geçirmek, finansal ve kurumsal danışmanlık hizmeti vererek KOBİ'leri geliştirmek, bölgesel kalkınma programları hazırlamak ve yerel paydaşlar arasında koordinasyon sağlamak, bölgesel ve uluslararası fonlardan yararlanmak üzere proje hazırlama kapasitesini geliştirmek, girişimciliği teşvik etmek, insan kaynaklarını geliştirmek ve istihdamı artırmak.
Estonya	Girişimlere, araştırma ve geliştirme kurumlarına, kamu sektörüne ve üçüncü sektöre finansal destek, danışmanlık ve ortaklık olanakları tanımak. Dış pazarlarda rekabet edebilirliği geliştirmek, doğrudan yabancı yatırım çekmek, yerli ve yabancı turizmi geliştirmek, teknolojik ve yenilikçi ürün ve hizmetleri teşvik etmek.

Belçika	İş etkinliğini artırmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek, istihdamı artırmak, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak, sağlıklı kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve bununla yapısal uyum içinde kırsal gelişmeyi teşvik etmek, bilgi ve iletişim bazlı yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölgenin yeniden yapılanmasını sağlamak.
Portekiz	Dış yatırımların çekilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, bölgesel kalkınma için altyapı geliştirme, bölgesel planların ve programların hazırlanması.
İsveç	Rekabetçi küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri desteklemek, sanayi ve ticaret hayatına büyüme ve inovasyon getirecek yeni girişimleri ve yenilikçi faaliyetleri teşvik etmek.
Türkiye	Bölgesel stratejilerin belirlenmesine ve hazırlanmasına destek sağlamak, girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesini sağlamak, bölgeye yatırım çekmek, bölgedeki kamu özel kesim ve STK'ların uyumlu bir şekilde çalışmasına yardımcı olmak, proje üretme ve geliştirme kapasitesini artırmak.
İtalya	Ülkeye/bölgeye yatırım çekmek, iş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak, kamu hizmetlerine destek olmak.
İngiltere	Bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziksel gelişmesine katkıda bulunmak, iş desteklerini sunmak, yatırım ve rekabeti artırmak, istihdam yaratmak.
Avusturya	Bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, bölgeye yatırım çekmek ve bölgeyi pazarlamak, teşvik ve finansman konusunda rehberlik/danışmanlık yapmak, istihdam olanaklarını artırmak.
Fransa	Yerel kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, bölge şirketlerine yerel, ulusal ve uluslar arası teknik destek sağlamak, yatırım çekmek.
Romanya	Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, hükümetin sektörel politikalarını bölgesel düzeyde uygulamak, Bölge içi, bölgeler arası, uluslar arası ve sınır ötesi işbirliğini sağlamak.
Slovakya	Dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlamak, yerelde ve bölgesel seviyede ortaklık geliştirmek, bölgesel stratejik planlama çalışmalarını desteklemek, bölgeye yerli ve yabancı yatırımcı çeken iş faaliyetlerini desteklemek, AB tarafından sağlanan mali kaynakların etkin kullanmak.
Polonya	Bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak, bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamak, bölgesel yatırımları artırmak, iş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak, bölgesel ve yerel kalkınma stratejisi hazırlamak, inovasyon ve teknoloji transferi yapmak, işletmeleri uluslar arası pazara açmak.
İspanya	Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek, bölgede yeni firmaların oluşumunu desteklemek, yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek, ağ oluşumlarını, bilgi ve teknoloji aktarımını desteklemek.

Almanya	Bölgeleri ekonomik olarak geliştirmek, bölgeye yatırım çekmek, yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek. Teşvikler, finansman ve bölge fırsatları ile ilgili rehberlik/danışmanlık yapmak. Kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek.
İrlanda	Stratejik planlama yapmak, rekabet gücünü artırmak, kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek. İstihdam yaratmak, girişimciliği teşvik etmek, sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
Çek Cumhuriyeti	Kamu ve özel sektör kuruluşlarına teknik destek sağlamak, bölgesel sorunların çözümüne ve kalkınma stratejisinin uygulanmasına destek olmak. Yerel potansiyelleri harekete geçirmek, bölge kaynaklarını en etkin şekilde kullanarak ticari değer oluşturmak.
Bulgaristan	Girişimciliği desteklemek, yerel yönetimlerin, sürdürülebilir kalkınma yönündeki çalışmalarını desteklemek, bölgeyi tanıtmak, yerli ve yabancı yatırımları bölgeye çekmek, yeni teknolojilerin kullanımını teşvik etmek.
Macaristan	Bölgeler arası ve bölge içi işbirliğini sağlamak, bölgesel kalkınma ile ilgili kurum ve kuruluşlara destek olmak, yatırımların yerel etkinliğini artırmak, ulusal ve AB kaynaklı bölgesel kalkınma programlarında uygulama ve koordine etme görevini üstlenmek.

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, 2008, **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz, s.18-21.

1.5. Kalkınma Ajanslarının Finansmanı

BKA’ların finansman kaynaklarına baktığımızda genel bütçe ve özel fonların finansmanda etkili oldukları görülmektedir. Buna göre başta merkezi hükümet olmak üzere yerel yönetimler ve özel idare bütçeleri temel finansman kaynakları olarak belirlenebilir. Ayrıca Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından da BKA’lara fon sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra yardımlar da finansman kaynağı içerisinde önemli bir yer oluşturmaktadır.

Ülkeler ajansların finansmanında farklı kaynaklara başvurabilmektedirler. Örnekler vermek gerekirse: Fransa’da bölgesel ve yerel hükümetler, özel sektör ve ajansların kendi gelirleri, Almanya’da ulusal, bölgesel, yerel hükümet, Avusturya’da ulusal hükümet, İtalya’da ulusal hükümet, İrlanda’da ulusal hükümet ve ajansların kendi gelirleri, Japonya’da ulusal, bölgesel hükümet ve ajansların kendi gelirleri, Portekiz’de bölgesel hükümet, Singapur’da ulusal hükümet ve ajansların kendi gelirleri, İspanya’da ulusal ve bölgesel hükümet, Dünya Bankası, ajansların kendi

gelirleri, İngiltere’de ulusal hükümet, yerel hükümetler ve kendi gelirleri ile finansmanları söz konusudur ¹⁰

Türkiye’de 5449 sayılı kanunun 19. maddesinde BKA’ların gelirleri aşağıdaki gibi sayılmıştır.

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.

c) Faaliyet gelirleri.

d) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

e) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

f) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.

g) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Merkezi bütçeden aktarılacak paylar ajansların bütçelerine sene başında doğrudan aktarılmamaktadır. Yönetmelikte “üçer aylık harcama programları yapılır ve DPT’ye gönderilir” şeklinde hüküm çerçevesince Ajansa bütçe aktarımı yapılmaktadır. Her bir ajansa aktarılacak pay Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı ile belirlenmektedir.

Ajans bütçesine merkezden ve yerelden aktarılan paylar, bölgede yaşayan insanlar tarafından yine kendilerinin belirledikleri önceliklere göre bölgeye kullanılmaktadır. Yerel yönetimler proje hazırlayarak, ajanstan hibe desteği alabilirler. Büyük bütçeli yerel yönetimler hariç, ajanstan alacakları hibe desteği,

---

¹⁰ <http://kamumakale.googlepages.com/TrkBlgeselKalknmaPolitikalarndaYeniA.pdf>, Erişim Tarihi: 09.01.2011, Berber, Metin ve Çelepçi, Ebru, Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği.

bütçelerinden aktardıkları rakamların çok üstünde projelerine destek almaları mümkündür. Ajansın finansal kaynaklarının tamamı bölgenin önceliklerine göre, bölge insanının yararına kullanılması esası benimsenmiştir (Meriç, 2011:13).

BKA'lar genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmekte olup, devlet tarafından başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde ayni sermaye tahsisî söz konusudur. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar ¹¹

BKA'ların giderleri ise; plan, program ve proje giderleri, proje ve faaliyet destekleme giderleri, araştırma-geliştirme giderleri, tanıtım ve eğitim giderleri, taşınır ve taşınmaz mal alım ve hizmet alım giderleri, yönetim ve personel giderleri ve görevlerle ilgili diğer giderlerden oluşmaktadır (Karakılçık, 2006: 229).

Kalkınma ajanslarının sağlayacağı proje ve faaliyet destekleri ile ilgili iş ve işlemlerin usul ve esaslarını, bunlardan yararlanma ilke ve kurallarını düzenlemek amacıyla 08.11.2008 tarih ve 27048 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan ***Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği*** çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre, BKA'lar, detayları yıllık çalışma programında ve başvuru rehberinde açıkça belirtilmek kaydıyla¹²;

- Yerel idarelerin,
- Üniversitelerin,
- Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının,
- Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının,
- Sivil toplum kuruluşlarının,
- Kâr amacı güden işletmelerin,
- Kooperatif ve birliklerin,
- Diğer gerçek ve tüzel kişilerin, projelerine ve faaliyetlerine destek verebilir.

Yönetmeliğe göre, yukarıda belirtilen kişi ve kurumların aşağıda sayılan türlerdeki proje veya faaliyetleri desteklenebilir:

- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı proje ve faaliyetler,

¹¹ <http://www.deltur.cec.eu.int>, Erişim Tarihi: 11.06.2011

¹² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>, Erişim Tarihi: 09.11.2011

- Bölge plân ve programlarına uygun olarak, bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunan proje ve faaliyetler,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini ve ortaklık kültürünü geliştiren projeler,
- Bölgenin kaynak ve imkânlarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya, rekabet gücünü ve yenilik kapasitesi ile ulusal ve uluslararası düzeyde etki ve etkinliği artırmaya yönelik her türlü analiz, strateji, plan çalışması, araştırma ve inceleme gibi çalışmalar,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının tanıtımına ve geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetler,
- Yönetim, yenilikçi ve verimli üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, araştırma ve geliştirme, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri doğrudan veya dolaylı olarak destekleyecek proje ve faaliyetler,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapan, bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine ve kaynak teminine katkı sağlayan proje ve faaliyetler,
- Bölgedeki kurum ve kuruluşların insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerinin artırılmasına, proje üretme ve uygulama kapasitelerinin güçlendirilmesine ve hizmet sunumundaki beceri ve niteliklerinin geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetler.

Ajans; adil, açık ve şeffaf kurallara tabi olmak ve kendisi tarafından yapılan herhangi bir proje teklif çağrısı ile ilişkilendirilmemek koşuluyla, yerel yönetimlerin başta planlama çalışmaları ile bölge plan ve programlarını uygulayıcı veya yerel kalkınma kapasitesini artırıcı faaliyetleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının ve bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmaları için, mevcut imkânları çerçevesinde kendi personeli eliyle ya da zorunlu hallerde hizmet alımı yoluyla; eğitim verme, program ve proje hazırlanmasına katkı sağlama, geçici uzman personel görevlendirme, danışmanlık sağlama, lobi faaliyetleri ve uluslararası ilişkiler kurma gibi kurumsal nitelikli ve kapasite geliştirici teknik destek hizmetleri sağlayabilmektedir. Kalkınma Ajansları

Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği kapsamında Kalkınma Ajanslarının verebileceği destekler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1: Kalkınma Ajanslarının Destek Mekanizmaları

Kaynak: İlhan KARAKOYUN, “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği”, **26.Türkiye Maliye Sempozyumu**, Urfa 2011, s.9-11.

Dünya genelinde ajansların gelir kaynakları aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir.

Tablo 4. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Gelir Kaynakları

Ülke Adı	Finans Kaynağı
Almanya	Kamu ve özel sektör katkıları
Avusturya	Kamu kaynakları, özel sektör katkıları, faaliyet gelirleri, uluslar arası kaynaklar
Belçika	Kamusal finans (bölge, il), faaliyet gelirleri, AB fonları
Bulgaristan	Kamu kaynakları, yerel kaynaklar (idari bölge birimleri, belediyeler), AB fonları, yabancı yardım, özel sektör kaynakları

Çek Cumhuriyeti	AB fonları, devlet ve bölge kaynakları, faaliyet gelirleri
Estonya	Kamusal finans, özel yatırımlar, yabancı yardım/fonlar
Fransa	Kamusal finans, faaliyet gelirleri
Hollanda	Kamusal finans, faaliyet gelirleri, AB fonları
İngiltere	Kamu gelirleri(Merkezi-Bakanlıklardan Aktarılan paylar), AB yapısal fonları
İrlanda	Kamusal finans(genel bütçe, il), faaliyet gelirleri, AB Fonları
İspanya	Kamu Kaynağı (bölge hükümetinden aktarılan paylar)
İsveç	Kamusal finans, faaliyet gelirleri, AB fonları
İtalya	Kamu gelirleri, (merkezi ve bölgesel), faaliyet gelirleri
Macaristan	Kamu gelirleri (Merkezi ve Bölgesel), faaliyet gelirleri, Avrupa birliği ve diğer kurumlardan sağlanan finansal kaynaklar
Polonya	Kamu kaynakları, özel sektör katkıları, faaliyet gelirleri, uluslar arası kaynaklar
Portekiz	Kamusal finans (Genel bütçe, belediye), faaliyet gelirleri, AB fonları
Romanya	Bölgesel kalkınma ulusal fonundan aktarılan pay, il bütçelerinden katkılar, özel sektör, bankalar, yabancı yatırımcılar, Avrupa birliği ve diğer kurumlardan sağlanan finansal kaynaklar
Slovakya	Kamu kaynakları, yerel kaynaklar (idari bölge birimleri, belediyeler), faaliyet gelirleri, uluslararası kaynaklar
Slovenya	Kamusal finans, faaliyet
Türkiye	Kamusal finans (genel bütçe, belediye, ticaret ve sanayi odaları, il özel idaresi katkı payları), faaliyet gelirleri, AB fonları

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, (2008), **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz, s.16-17.

1.6. Kalkınma Ajanslarının Statüleri

BKA'lar bürokratik yapılarına, özerkliklerine, kuruluş amaçlarına, eylemlerine göre sınıflandırılabilir. Ancak BKA'lar arasındaki temel farklılık, hükümetin çekirdek idari yapının içinde veya dışında yer almasıdır. Avrupa'daki birçok BKA bağımsız birer kuruluş niteliğinde, politik destekleyicilerine mesafeli çalışmalarına rağmen; bu kuruluşların varlığı ekonomik ve politik desteğe bağlıdır. Dolayısıyla faaliyetlerinde politik müdahaleler söz konusudur. BKA'ları kurucularına (genelde politik desteği sağlayanlara) göre dört ana grupta toplamak mümkündür (Pıçak, 2008: 121):

- Merkezi Hükümet Tarafından Kurulan BKA'lar
- Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan BKA'lar
- Yerel ve Bölgesel Yönetimler Tarafından Kurulan BKA'lar
- Kamu-Özel Ortaklıklarıyla Kurulmuş BKA'lar

Kalkınma ajanslarının hukuki durumu kamuda şimdiye kadar alışılmış olan yönetim modellerinden farklıdır. Ajansların özel hukuk kurallarına bağlı olacağı belirtilmişse de kamu kurumlarına has özelliklerle de donatılmıştır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Koçberber, 2006: 47-48):

- Yatırımcıların tek durak ofislerine başvurusu devlet kurumlarına başvuru olarak değerlendirilecektir.
- Ajans gelirleri büyük ölçüde kamu kudretine dayanan gelirlerden oluşmaktadır.
- Ajanslarda kamu görevlileri de çalışabilecek ve burada geçen süreler memurlukta geçmiş gibi sayılacaktır.
- Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur.
- Ajanslar görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkili ve bu kurumlarda gerekli bilgileri zamanında vermeye yükümlüdür.
- Ajanslar İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur

AB bünyesinde ajansların kuruluş statülerine ilişkin genel bir kural olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim her ülke, ajansların kuruluşunda kendi iktisadi düzeni ve kurumsal yapısına bağlı olarak uygun gördüğü kuruluş statüsünü tercih etmektedir. Türkiye dışında diğer ülkelerin yasal statüleri ise aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

Tablo 5. Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

ÜLKE ADI	YASAL STATÜ
Almanya	Sınırlı sorumlu şirketler, kamu hukuku organizasyonları
Avusturya	Kar amacı gütmeyen tüzel kişilik
Belçika	Belediyeler arası ajans, kamu hukuku organizasyonları, limited şirketi
Bulgaristan	Kar amacı gütmeyen organizasyonlar
Çek Cumhuriyeti	Limited şirket, vakıf ya da kamu özel hisseli ortaklıklar
Estonya	Kamu kuruluşu
Fransa	Kar amacı gütmeyen tüzel kişilik, karma ekonomi şirketi
Hollanda	Kamusal sınırlı şirketler
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kuruluşu, özerk örgüt
İrlanda	Kamu kuruluşu
İspanya	Kamu/özel hukuk kuruluşları
İsveç	Kar amacı gütmeyen limited şirketi
İtalya	Kamu limited şirketi
Macaristan	Kar amacı limited şirketi
Polonya	Anonim şirket
Portekiz	Limited şirket, kar amacı gütmeyen organizasyonlar, kamu-özel hisseli ortaklıklar
Romanya	Kar amacı gütmeyen tüzel kişilik
Slovakya	Anonim şirket
Slovenya	Limited şirket, kamu kuruluşu, STK
Türkiye	Görev ve yetkileri kanunla düzenlenmiş özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişilik.

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, (2008), **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz, s.14.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının yasal statüleri hemen her Avrupa ülkesinde farklı olup, ülkelere özgüdür. Tablo incelendiğinde, genel olarak Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Almanya’da yarı-özerk kamu şirketleri statüsünde kurulduğu, İspanya’da belediyeler arası ajanslar, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya ve

Polonya’da kamu-özel sektör şirketleri, Fransa özel hukuka tabi kamu kuruluşları, Hollanda, İtalya, İrlanda ve Portekiz’de kamu limited şirketleri, İngiltere’de bakanlık dışı kamu kurumları, İspanya’da karma ekonomi şirketleri, İsveç’te limited şirket, Litvanya’da kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, Romanya ve Danimarka’da vakıf, Yunanistan’da belediye girişimleri statüsünde kurulduğu gözlenmiştir (Karaarslan, 2008: 78).

1.7. Kalkınma Ajanslarının Başarısını Etkileyen Faktörler

BKA’ların etkinliğini belirleyen faktörler EURADA’ya göre şöyle sıralanabilir: İlk önemli faktör finansal kaynaklarla ilgilidir. Kaynakların varlığı planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında BKA’ların etkinliğini belirler. İkincisi ise personeldir. Vasıflı ve hünarlı personelin varlığı BKA’ların etkinliğini artıran ikinci faktördür. Üçüncü faktör meşruiyet ve yetkidir. Bu faktör, BKA’ların bölgelerinin meşru temsilcileri olmaları ve iş dünyasının desteğini almalarıyla ilgilidir. BKA’ların etkin olabilmeleri için tabandan tavana yerel ölçekte ve tavandan tabana merkezi yönetimlerce desteklenmesi gereklidir. BKA’ların etkinliğini belirleyen dördüncü faktör ise üstlendikleri görevlerdir. Ajansların bölgesel ekonominin temelini oluşturan sektörlerle ilgili çalışmalar yapmaları gerekir. Beşinci faktör bölgesel tutarlılıkla ilgilidir. Bölgede geçerli olan ortak hedeflerin BKA’lar tarafından benimsenmesi, böylece içinde bulundukları toplumun desteğini kazanması gereklidir. Özetle, BKA’ların kapsamlı bir bölgesel gelişimi, içsel dinamiklerle tabandan tavana sağlayabilecek örgütlenme yapıları ve sorumluluk alanları ne kadar genişse, etkinlikleri de aynı oranda artmaktadır ¹³

Kalkınma ajanslarının başarısını ve etkinliğini artıran önemli faktörlerden birisi de halkla ilişkilere verilecek önemdir. Yönetimin halkla sıkı işbirliği yapmasını gerektiren nedenleri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, yönetimin demokratik yönüyle, ikincisi, yönetimin verimliliği ve etkililiği ile ilişkilidir. Yönetimle halk arasındaki ilişkilerin demokratik olabilmesi, halkın alınan kararları, amaçları ve bu amaçlar çerçevesinde yapılan çalışmaları benimsemesine, uygulamasına katkıda bulunmasına bağlı bulunmaktadır. Başka bir deyişle,

---

¹³ <http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>, Erişim Tarihi: 01.01 2011

yönetimle gönüllü bir işbirliği yapabilmesi için, kararların alınmasına, programların yapılmasına katılmalı, görüşüne başvurulmalıdır. Hizmetlerin verim ve etkiliğinin artırılması bu yolla halkla yakın bir işbirliği kurulmasına bağlıdır. İnsanımızın yapısı incelendiğinde, girişimci ruha sahip olmakla birlikte, yeni uygulamaların daha çok çıktıkları ile ilgilendikleri görülecektir (Kaya, 2007: 161). Ayrıca BKA'ların işlevsel olabilmeleri için bölgesinde, yeterli nüfusun olması, girişim ve girişimcilik altyapısının bulunması, işgücünün nitelikli olması, bölgesel kalkınma stratejileri ve planları üzerinde fikir birliğinin sağlanması, kalkınmaya elverişli sektörlerin bölgede mevcudiyeti, rekabete dayanan bir iş çevresinin olması, devlet desteğinin sağlanmış olması ve altyapının geliştirilmiş olması gerekmektedir (Taş, 2007: 139).

1.8. Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler

Kalkınma Ajansları, Türkiye'de gündeme geldiğinden bu yana ağırlıklı olarak siyasi boyutuyla değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, bu kuruluşların salt bölgesel akımlarını tetikleyecek, siyasi bölgelerin oluşmasına yol açacak bir yapı olarak düşünerek uzak durmak yerine; ajansların statüsü, organlarının yapısı, hedeflerine nasıl ulaşabileceği, personel yapısı gibi alanlar üzerinde yoğunlaşmak ve teknik boyutla analiz yapmak gerekmektedir. Çünkü yapılan salt siyasi değerlendirmeler daha çok ajanslara yönelik kamuoyunda retçi bir yaklaşım oluşturmaktadır. Oysaki ajansların kurulacağı bölgedeki kamu, sivil özel tüm aktörler arası işbirliğine destek olması beklenmektedir. Dolayısıyla ajansların teknik boyutuyla analizine ve işlevselliğine yönelik yapıcı eleştirilere ağırlık verilmesi gerekmektedir (Özer, 2006: 389).

Bölgesel kalkınma ajanslarına Türkiye'nin bütünlüğünü bozacakmış gözüyle bakılması, eyalet sistemine doğru gidildiği ülkeyi 26 ayrı bölgeye böleceği şeklinde yorumlar yapılmaya başlanmıştır. 26 adet yeni harcama birimi oluşması ve çekişmeden kaynaklı bürokratik artışın meydana geleceği şeklindeki yorumlar yaygınlaşmıştır. Dünyada birçok ülke için BKA'ları ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olurken, ülkemizde böyle bir bakış açısının oluşması çok tutarlı değildir. Ajansların görevi bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktır. Bölgesel kalkınma ajansları faaliyet gösterdiği hiçbir ülkeyi bölmemiştir aksine gelişimine

katkı sağlamıştır. Bunların yanı sıra anayasaya uygun olmadığı ve yerel- merkez noktasında ikilem oluşturmaları da farklı bir eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de idari anlamda bölge kavramı bulunmadığı için Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın işleyişinde sorunlar çıkacağı ve birçok kurumla görev alanının çakışacağı iddia edilmektedir. Ayrıca, iller arasında önemli gelişmişlik farklarının olduğu göz önüne alındığında birden fazla ili kapsayan bölgelerde bunun “il milliyetçiliği” yaratabileceği endişesi sıkça dile getirilmektedir (Maç, 2006: 76). Yine kamu kurumumu yoksa özel sektör mü olduğunun tam olarak belli olmaması eleştirilere sebep olmuştur.

Halkın yönetime olan güvenini kazanmak, temiz ve iyi işleyen yönetim mekanizmaları kurmakla mümkündür. Bu yönetim sürecinde merkezi birimlerle yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşları ile piyasa aktörlerinin açık bir dünyada rekabet eden bir ülke vizyonu etrafında katkılarını sinerjiye dönüştürmek gerekmektedir. Bu kapsamda siyaset kurumuna düşen, halkın talepleri doğrultusunda, çoğulcu demokrasinin gereklerine uyarak katılımcı bir anlayışla, değişim sürecine liderlik yapmak ve katalizör işlevi görmektir (Yılmaz ve Dinçer, 2003: 118-119).

2. BAZI AB ÜLKELERİNDE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

Dünya ülkelerinde bölgesel kalkınma ajansları tarihsel olarak farklı zaman dilimlerinde kurulmuş olsalar bile bugün birçok ülkede varlığını idame ettirmektedirler.

2.1. Dünyada Kalkınma Ajansı Uygulamaları

Bölgesel kalkınma ajansları, pek çok ülkede bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır. Sürdürülebilir bir kalkınma çerçevesi oluşturma noktasında düşünülen BKA'lar, ilk olarak 1933 yılında ABD'de Tenennsee Valley Authority (TVA) kurulmasıyla uygulanmaya başlamıştır. 1950'li yıllardan günümüze kadar bölgesel kalkınmanın sağlanması için pek çok ülkede bu mekanizma yürürlüğe konulmuştur. Günümüzde BKA'ların çoğu, AB'de kurulmuştur. Bunun sebebi, AB tarafından yürütülen bölgesel politikalaradır. AB'de bölgesel kalkınma için oluşturulan fonların kullanımı, BKA'lar tarafından belirlenen stratejiler ve önceliklerin tanımlandığı programlar üzerinden gerçekleştirilmektedir (Özmen, 2008: 331).

Avrupa ülkelerinde Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda 1950'lerde; Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda 1960-1970'lerde; Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka 1980'lerde; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna 1990'larda BKA sistemini kurmuşlardır. Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkeler ise 1990 sonrası dönemde merkezîyetçi bir ekonomiden piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş süreci yaşamışlardır. Ekonomik sistemin değişmesi ile birlikte bölgesel farklar bu ülkelerde iyice artmıştır. Bölgeler arasındaki artan farklılıklar nedeniyle bu ülkelerde BKA'lar 1990'lardan itibaren kurulmaya başlanmıştır (Tiftikçigil, 2010: 83).

Bölgesel kalkınma ajanslarının dünyadaki örneklerine bakıldığında üstlendikleri başlıca roller şöyle toparlanabilir (Temizocak, 2006: 388-389).

- Ekonomik stratejileri belirlemek ve uygulamak,
- Bölgeyi iç ve dış yatırımcılara tanıtıcı faaliyetlerde bulunmak,
- Vergi tabanını genişletecek şekilde seçilmiş sektörleri desteklemek,
- Sektör tabanını genişletmek,

- Farklı istihdam olanakları yaratmak,
- Yeni işletmeleri cezbetmek ve mevcutları alıkoymak için stratejik yaklaşımlar uygulamak,
- İşletmelerle kamu yöneticileri arasında koordinasyon sağlamak,
- Bölgenin uzun dönemli ekonomik hedeflerini etkileyecek meseleleri teşhis etmek,
- Piyasa araştırması yürütmek,
- Firmaları eşleştirmek ve ağ oluşturmak,
- Firmaların yer seçimine ve proje geliştirmesine yardımcı olmak,
- İşgücüne yönelik temel ve ihtisas eğitimi programları düzenlemek,
- Bilhassa yabancı çalışanlara okullar, kültürel imkânlar, ev bulma, sağlık hizmetleri gibi konularda bilgi vermek,
- Girişimcilerin iş kurma işlemlerini yürütmek

2.2. Bazı AB Ülkelerinde Kalkınma Ajansı Uygulamaları

Birçok ülkede kurulmuş olmasına rağmen, özellikle AB ülkeleri içerisinde ön plana çıkan uygulamaları detaylı olarak açıklamak yararlı olacaktır.

2.2.1. *Birleşik Krallık (İngiltere)*

Birleşik Krallık, aslında İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'dan oluşmaktadır. İngiltere'de 1964'ten itibaren planlama amaçlı bölgesel örgütlenmeler görülmeye başlanmıştır ve 1980'lere kadar çeşitli kalkınma ajansları kurulmuştur (Cilavdaroğlu, 2008: 84).

BKA'larının çoğu merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda ve yerel alanda etkinlik göstermelerine rağmen genelde merkezi hükümetler tarafından kurulduğu görülmektedir. İngiltere'de BKA'lar, 1998 Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasası altında kurulmuş olmakla beraber, merkezi hükümete ve Parlamento'ya doğrudan hesap veren kamu organlarıdır.

İngiltere'deki yapı karmaşık olup, kentsel alanlarda bir kademeli yerel yönetim, kırsal alanlarda ise iki kademeli yönetim (il ve ilçe-counties and districts) vardır. 2000 yılında, hem il (county) hem de bölgesel idare özelliği taşıyan Büyük Londra İdaresi (Greater London Authority) kurulmuştur. Galler, tek kademeli 22 adet

yerel idareye, İskoçya ise tek kademeli 32 adet yerel idareye sahiptir. Kuzey İrlanda'da, 26 adet (district) ilçeye bölünmüştür (Kaya, 2007: 132).

Londra dışındaki tüm BKA'lar, bakanlık dışı kamu kurumudur. Bir başka deyişle BKA'lar, birer özerk örgüt statüsündedir. Bu açıdan, Kraliyetin kurumlara sağlamakta olduğu yetki ve ayrıcalıklara sahip değildir. BKA'lar doğrudan bakan ve Parlamento'ya karşı hesap vermekle yükümlü olup, finansmanı merkezi yönetim tarafından sağlanmaktadır. BKA'ların günlük işleyişi ile ilgili işlerden sorumlu bir başkanı vardır. Başkan ilgili bakan tarafından atanmaktadır. BKA'larda başkana bağlı ortalama 180 personel çalışmaktadır (Turan, 2007: 208)

Birleşik Krallıkta ilk BKA 1965 yılında İskoçya Kalkınma Ajansı (SDA) adı altında kurulmuştur. Ajansın faaliyetleri; arazi geliştirilmesi ve satışı, sınai ve ticari gayrimenkul geliştirilmesi ve satışı, danışmanlık, eğitim, bölgeye yabancı sermaye çekilmesidir. Birleşik Krallıktaki bir diğer önemli BKA 1976 yılında kurulan Galler Kalkınma Ajansıdır (WDA). Ajansın ana faaliyetleri arasında; arazi geliştirilmesi ve satışı, sanayi bölgeleri ve bilim parkları, sınai ve ticari bina geliştirilmesi, kredi verme ve sermayeye katılım, danışmanlık, eğitim, kentsel yenileme, yabancı sermaye çekimi sayılabilir. Galler Kalkınma Ajansının bölgesine her yıl 12 milyon sterlin yabancı sermaye çekmesi ajansın performansını göstermektedir. İngiltere'de BKA'lar açısından asıl önemli gelişmeler 1997 yılında iktidara gelen İşçi Partisi Hükümeti döneminde yaşanmıştır. 1998 yılında 8 BKA ve 2000 yılında Londra Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Londra'daki hariç diğer ajanslar bakanlıklara ve parlamentoya karşı sorumludurlar. (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007: 56). BKA'lar İngiltere'nin dokuz bölgesinde kurulmuşlardır.

- ✓ Advantage West Midlands (AWM)
- ✓ East of England Deelopment Agency (EEDA)
- ✓ East Midlands Development Agency (EMDA)
- ✓ North West Development Agency (NWDA)
- ✓ One North East (ONE)
- ✓ South East England Development Agency (SEEDA)
- ✓ South West of England Regional Development Agency (SWDA)
- ✓ Yorkshire Forward (Yorkshire and Humber Region)

İngiltere’de 1999 yılında kurulan BKA’lar, 1998 yılında kabul edilmiş olan Bölgesel Kalkınma Ajansı Kanununa göre faaliyetleri ve görev alanları belirlenmektedir. İngiltere’de kurulan söz konusu ajansların amaçları aşağıdaki gibi açıklanabilir (Özmen, 2004: 96).

- Bölgesel ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı desteklemek,
- İş alanlarında yatırımı, verimliliği ve rekabet gücünü artırmak,
- İş imkanlarını artırmak,
- Bölgesel iş becerilerini geliştirmek,
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek.

İngiliz BKA’ları, Kanunda belirtildiği üzere, kendi bütçelerine sahip olmakla beraber, merkezi yönetime rapor sunmakla yükümlüdürler ve operasyon alanları ilgili Kanunla sınırlandırılmıştır. BKA’ların yapmakla görevlendirildikleri ilk şey, bölgeleri için gelecek 10 yılı hedef alan kapsamlı bir ekonomik strateji hazırlamak olmuştur. Bu çerçevede, BKA’lar, aşağıdaki misyonları üstlenmiştir (Kaya, 2007: 135-136).

- Bölgesel ekonomik kalkınma stratejisinin hazırlanması,
- AB Yapısal Fonlarının kullanımında öncü rol oynamak,
- Bölgenin topyekün kalkınması için kamuoyu ilgisi oluşturmak; bölgenin imajını güçlendirmeye yönelik tanıtımlarda bölgeye önderlik etmek, şirketlerin ihracat stratejilerini teşvik etmek, içe dönük yatırımları çekmek,
- Bölgesel stratejilerin geliştirilmesi (ekonomik kalkınma planları, yenilik geliştirme stratejileri ve bölgenin azgelişmiş alanları için stratejiler); Bölgenin ekonomik stratejisini uygulamak üzere, bölgesel ortaklarla (yerel idareler, KOBİ Hizmet Birimleri, STK’lar) birlikte çalışmak,
- Yerel ekonomiye dair, tarafların ekonomik stratejileri geliştirme, uygulama ve izlemelerine imkân verecek bilgileri toplamak ve analiz etmek,
- Bölgesel kalkınmanın kilit konularını (arsa, işgücü, danışmanlık, altyapı oluşturma ve mali kaynak sağlama) ihtiva eden çok sayıda işleve sahip olmak,
- Ulaştırma, arazi kullanımı, çevre ve sürdürülebilir gelişme, yüksek öğrenim, suç önleme, kamu sağlığı, konut, turizm, kültür ve spor altyapısı projelerini desteklemek,

- Ulusal girişimler ve bölge arasında bir köprü olmak.

BKA'nın temel görevi bölgeleri için merkezi hükümet rehberliği ile uyumlu olarak stratejik bir vizyon geliştirmek olmuştur. Hükümet, BKA'ların bölgesel ekonomik performansı geliştirmesi için belirgin öncelikler saptaması ve bunları başarması için gerekli stratejileri belirlemesi ve bir araya getirmesini teşvik etmiştir. Burada amaç bölgesel fırsatları tam olarak kullanmak ve ekonomik kararların alınmasından sorumlu olanların ortak hedeflere yönelik birlikte ve etkili bir şekilde çalışmalarını temin etmektir. Bu stratejilerin ekonomik görüşü, İngiliz bölgelerindeki uygun yöreleri kapsayan 2000–2006 AB Yapısal Fonları'nın Tek Programlama Belgeleri için temel oluşturmuştur. BKA'lar her üç yılda bir stratejilerinin tümünü gözden geçirmek zorundadırlar (Harding, 2006: 114).

BKA'lar İngiliz bölgelerinin ekonomik gelişimini arttırma, ticari yatırımları ve rekabet gücünü arttırma, istihdamı artırma, istihdam edilenlerin niteliklerini geliştirme ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama gibi temel hedefleriyle İngiliz bölgeselleşmesine merkezi yönetimden gelen finansman ve bunun neredeyse yarısına denk gelen AB Yapısal Fonları'ndan gelen aktarmalarla bölgesel kalkınmada etkin bir rol üstlenmiştir. Her bölge yerel ihtiyaçları ve öncelikleri yansıtacak ekonomik kalkınma politikaları için kendi özel ihtisas alanlarını takip etmektedir. Fakat BKA'ların hizmet verdiği bir takım ortak temalar aşağıda yer almaktadır. (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 283).

- Bölge içine yönelik yatırımlar
- Teknoloji transferi
- Kümelenmeler ve ileri teknoloji
- Stratejik kalkınma
- İş verimliliği
- Rekabet
- Becerilerin geliştirilmesi

İngiltere'de ki mevcut Kalkınma Ajanslarının yıllık ortalama gelirleri tablo 6'da özetlenmektedir. Ülkede faaliyet gösteren dokuz ajansın gelirleri incelendiğinde, 2005- 2006, 2006-2007 ve 2007-2008 dönemlerinde oldukça yüksek

gelire sahip oldukları ve ajansların söz konusu dönemlerdeki gelirlerinin 2 milyon £'un altına düşmediği görülmektedir.

Tablo 6. İngilterede Bölgesel Kalkınma Ajanslarının gelirleri, 2008-2011, (Milyon Euro)

Bölgesel Kalkınma Ajansları	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Advantage West Midlands	279	275	269
East of England Development Agency	132	130	127
East Midlands Development Agency	159	158	154
London Development Agency	390	385	376
North West Development Agency	391	386	377
One NorthEast	248	244	239
Sourth East England Development Agency	160	158	154
South West England Development Agency	157	155	151
Yorkshire Forward	303	299	292
Toplam	2.219	2.190	2.139

Kaynak: KARAARSLAN, Gökçe, (2008), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.85.

2.2.2. *Fransa*

Fransa’da bölgelerarası farklılık, sosyal ve politik sorunları beraberinde getirmiştir. Tüm bu sorunlar planlı hareket etmek ve bölgesel kalkınmayı sağlamak için çeşitli politikalar geliştirmek ihtiyacını doğurmuştur. 1982 sonrası dönem, Fransa’da bölgeselleşmeye geçiş dönemidir. Türkiye’nin idari örgütlenmesinin de esin kaynağı olan bu ülkede 1982 yılından başlayarak, merkezi yönetimin yetkilerinin bölgelere terkinin gerçekleştirildiği bir bölgesel ayrıma gidilmiştir. Yönetimsel nitelikteki bu ayrımların çizmiş olduğu yine yönetimsel sınırlarla, bölgeler arasında her zaman bir uygunluk görülmeyebilir. Fransa’da ulusal planın bölgeselleşmesi aşamasında, bölgeler belirlenirken baskı ve çıkar gruplarının, seçmenlerin ya da tesadüflerin etkisi değil, bölgelerin mevcut gelişmişlik durumu ve gelişme potansiyeli göz önünde bulundurulmuş ve sonuçta Fransa yirmi iki bölgeye ayrılmıştır. Bölgelerin yerinden yönetildiği ve her birinin ayrı bütçelere sahip olduğu görülmektedir (Aktakas, 2006: 74-75).

Fransa’da bölgesel kalkınma, yeniden değiştirme ve ülke içine yönelik yatırımlar, “Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu” (DATAR) tarafından düzenlenmektedir. DATAR, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olmanın

yanı sıra Başbakanlığa da bağlıdır. 1982 yılı sonrasında Fransa’da merkezi yetkiler yerleştirilmiş ve bölgeselleşmeye geçiş dönemi yaşanmış, bu dönemde yapılan düzenlemeler ile Fransa 22 bölgeye ayrılmış ve bölgelerin yetkileri artırılmıştır. DATAR, bu ajansları desteklemekte ve ajanslar arasında koordinasyonu sağlamakta ve tanıtım faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Özmen, 2004: 93).

1963’te oluşturulan Arazi Amenajmanı ve Bölgesel Gelişim Delegasyonu, bölgesel kalkınmadan ve ülke içine yönelik yatırımlardan sorumlu bir hükümet ajansı konumunda bulunmaktadır. Fransa’daki bir diğer önemli kurumun OSEO olduğu değerlendirilmektedir. 2005 yılında oluşturulan Kurum’un, Fransa Yenilik Ajansı (ANVAR) ve KOBİ Gelişim Bankası (BDPME)’nin birleşmesi sonucu oluştuğu görülmektedir. Fransa’nın tüm bölgeleri yetki alanına giren OSEO’nun asıl görevi bölgesel ve ulusal politikaları desteklemek; Fransız KOBİ’lerine finans, yenilik, gelişim ve iş transferi gibi konularda destek sağlamak şeklinde özetlenmektedir. Fransa’daki bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında etkin olan bir diğer hükümet kurumunun Yeraltı Kaynakları Zengin Bölgelerin Endüstrileşmesi için Finansal Destek Kurumu (SOFIREM) olduğu görülmektedir. Fransa’da yer alan diğer bir kurumun, 1958’de kurulan ve yerel toplulukların şehir planlaması projelerinde yardım sağlayan SEDD adlı Ajans olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak, Fransa’da, bölgesel mali teşvikler hakkında bilgi verme, pazar araştırması yapma, finansman ve mahalli ilişkiler kurulmasını geliştirme gibi faaliyetleri olan Uluslararası Şehir Teşvik Kurumu (APIM) adlı Ajans ile kamu sektörü faaliyetlerinden sorumlu, aynı zamanda kentsel yeniden yapılanma ve özellikle gayrimenkul sektöründe kalkınma görevini yüklenmiş SEPAC adlı Ajans bulunmaktadır (Peşelioğlu, 2007: 163-165).

Fransa’da 1982’den sonra, yetkinin “merkezdışılaştırılması (desentralizasyonu)” ve bölgeselleşmeye geçiş döneminin başladığı görülmektedir. Bu bağlamda, 22 bölgeye ayrılan Fransa’da bölgelerin yerinden yönetildiği ve her birinin ayrı bütçelere sahip olduğu görülmektedir. 1990’lı yıllardan sonra, Fransa’da bölgesel kalkınmayı yerel gerçeklere ve beklentilere daha yakın olarak ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramıyla bütünleştirerek gerçekleştirmek amacıyla, 25 Haziran 1999’da Voynet Yasası’nın kabul edildiği görülmektedir. Bu yasayla bölgesel kalkınmaya kısaca “Bir mekan + Bir strateji + Bir proje = Bir sözleşme”

anlayışı ile yaklaşmıştır. Fransa’da bölgesel gelişmenin sağlanmasındaki en önemli oluşumlardan olan bölgesel kalkınma ajanslarının bölgesel gelişmeye katkısı oldukça yüksektir. Amaçları daha çok bölgelerine dışarıdan yatırımcı çekebilmek olan bu ajanslar adeta gelişmenin dinamosu görevini görmektedirler (Güner, 2007: 80-82).

Fransa’da kalkınma ajansları sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi gelişmelerdeki, değişiklikler neticesinde klasik kamu yapılanmalarından farklı olarak yapılanmışlardır. Ulusal düzeyde Fransa, bölgesel düzeyde Alsace özelinde kalkınma ajanslarının çalışmalarının temel hedefi bölgesel kalkınmaya yönelik yeni beklentilere karşılık vermek üzere oluşturulmuştur (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008. 245).

2.2.3. *Çek Cumhuriyeti*

Çek Cumhuriyeti’nde Bölgesel Kalkınma Ajansları, ekonomik yeniden yapılanmanın kurumsal çerçevesinin oluşturulmasına yardım amacıyla 1990’ların başında kuruldu. İlk ajanslar 1993 ve 1994 yıllarında Moravia Silesia bölgesindeki Ostrava ve Kuzey Batı Bohemia bölgesindeki Most ağır sanayi bölgelerinde kuruldu. Bunlar bölgesel kalkınma alanında fazla bir etkisi olmayan kuruluşlardı. Ancak Bölgesel kalkınma ajansları 1990’ların ikinci yarısından 2000’lere kadar süren dönemde yapılan reformlarla bölgesel kalkınma konusunda çalışan karmaşık kurumsal yapının bir parçası haline geldiler. 1993’ten bu yana aralarında ticaret odaları, belediye birlikleri, bankalar, özel şirketler ve üniversiteler gibi birçok farklı yerel kuruluş tarafından farklı bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Şu anda geniş deneyime sahip, kendini BKA olarak tanımlayan 18’den fazla kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar bağımsızdır ve ilk kurulan Ostrava ve Most ajansları haricinde hiçbiri devlet tarafından kurulmamıştır. Ajansların bölgesel kalkınma alanındaki rolleri de yasayla belirlenmemiştir ve dolayısıyla bölgelerdeki işlevleri ve statüleri zaman içinde evrilmiş ve çeşitlenmiştir. Bu durum, koordinasyon komiteleri, merkezi idare ve Bölgesel Kalkınma Merkezi, yerel ve bölgesel otoriteler, iş dünyası ve sivil toplumdan birçok aktörün bulunduğu karmaşık kurumsal çerçeveler içinde çalışanlardan, bir bölgede tek başına çalışanlara kadar çeşitli Bölgesel Kalkınma ajansları oluşmasını sağlamıştır (TEPAV, 2007: 18). Ülkede ajansların genel itibariyle amaçları şöyle sıralanabilir (Turan, 2007: 71):

- Kamu-özel ortaklığını geliştirmek,
- Bölgesel kalkınma çalışmalarını koordine etmek,
- Bölgesel bir ağ oluşumunu desteklemek,
- Bölge içine yatırım çekmek,
- Bölgenin tanıtımını yapmak vs.

Çek Cumhuriyeti'nde 90'ların ortasından itibaren ajanslar aracılığıyla bölgesel düzeyde sorun ve ihtiyaçlar saptanmış; hem ulusal fonların, hem de AB fonlarının amaca uygun kullanılması sağlanmıştır. Ajansların en büyük özelliği kalkınma projelerini bizzat hazırlamaları ve uygun finans kaynaklarına doğrudan başvurmalarıdır. Kalkınma Ajansları özel sektör ve kamu kurumlarının projelerine aracılık etmenin yanı sıra kendi geliştirdikleri projelerle de bölge kalkınmasında önemli aktörler haline gelmişlerdir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 195).

2.2.4. *İtalya*

İtalya 1861 yılında ulusal birliğini kurduktan beri zengin ve sanayileşmiş kuzey bölgeleri ile tarıma dayalı güney bölgeleri arasında gelişmişlik farklılıkları olmuştur. Ülke yönetsel olarak 20 bölgeye ayrılmıştır ve bu bölgelerin 5'i özerk statüye sahiptir (Cilavdaroğlu, 2008: 88).

İtalya'da ajanslar şirket olarak kurulmuşlardır. Baslıca üç kalkınma ajansı çeşidinden bahsetmek mümkündür: 1960'lardan sonra yerel inisiyatiflerle kurulmaya başlanan ajanslar; bölgesel kalkınma ajansları ve çeşitli şirketlerin bağlı olduğu ulusal kalkınma ajansı; ulusal kalkınma ajansına bağlı bölgesel ajanslar (Cilavdaroğlu, 2008: 90).

İtalya, tarihsel olarak yerel kimliğin oldukça öne çıktığı ve yerel idarelerinin oldukça güçlü olduğu bir ülkedir. Ancak ülkede sanayi ve yatırım politikaları 1900'lerin başından beri devlet eliyle yürütülmüş, özellikle 1950'li ve 60'lı yıllardaki kalkınma hamlesi büyük kamu yatırımlarıyla gerçekleştirilmiştir. İtalya'da tek bir kalkınma ajansı modelinden söz etmek mümkün değildir. 1970 yılında çıkarılan bir yasayla, ortakları bölgesel yönetim, belediyeler, sanayi ve ticaret odaları ve üniversiteler olan bölge kalkınma ajansları oluşturulmasına imkan tanındı. 1990'larda AB Yapısal Fonlarından etkin ve verimli bir biçimde yararlanmak için yeni bir yapılanma içine girilmiş ve ulusal kalkınma ajansı oluşturulmuştur. İtalya'da

farklı dönemlerde kurulmuş iki kalkınma ajansı örneğinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi, Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı (Sviluppo Italia Agenzia Nazionale dello Sviluppo), ikincisi ise Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territorio /ERVET)dır (Özen, 2005: 14).

Dünya'daki bazı Ajanslar, değişik örgütlenmeler ve ihtisaslaşmış merkez veya yan kuruluşlarla hizmet ve aktivitelerini gerçekleştirmektedirler. İtalya'da 1974 yılında kurulmuş olan Emilia-Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET) merkezler ve bunların arasındaki ağdan oluşan bir grup olarak çalışmaktadır. Ülkede faaliyetlerine devam eden bir diğer Kalkınma Ajansı'nın ise Lazio Bölgesi'nde kurulu Lazio İş Yenilik Merkezi (BİCLAZIO) olduğu görülmektedir. BİCLAZIO, yerel kamu kurumlarının daha iyi ekonomik kalkınma planları yapmalarına destek olurken, bölgedeki şirketlerin kurulum ve gelişim aşamalarında onlara yardım etmektedir. İtalya'nın kuzeydoğusundaki Friuli-Venezia Giulia Bölgesi'nin kalkınmasına hizmet eden Mountain Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı (Agemont) ise, 1989 yılından beri faaliyetlerine devam etmektedir (Peşelioğlu, 2007: 169-170).

İtalya'daki ajanslar, farklı bölgelerdeki uygulamaları bakımından büyük bir çeşitlilik sergilemekle birlikte, genel olarak kamu ağırlıklı anonim şirketler olarak faaliyet göstermektedirler. Her bölgesel ajansın faaliyetleri o bölge özelinde öne çıkan ve kalkınmada kilit rol oynayan sektörlerde yoğunlaşmaktadırlar. Kalkınma ajanslarının görevleri ve faaliyet alanlarına baktığımız zaman, ülkemizdeki uygulama ile ortak özellikler taşıdıkları gözlenmektedir. Hem ulusal, hem de bölgesel kalkınma ajansları için ortak olan üç temel görev alanı bulunmaktadır. Bunlar, yatırım çekme, iş ve işletme geliştirme, kamu yönetimine destek olmak şeklinde sıralanabilir. Ajans faaliyetlerinin hedef grupları, işletmeler, yabancı yatırımcılar ve yerel kamu kuruluşlarıdır. Bununla birlikte, İtalyan ekonomisinde önemli bir rol oynayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin tüm faydalanıcıların içinde geniş bir paya sahip olduğu görülmektedir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 395).

2.2.5. *Almanya*

Federal bir ülke olan Almanya'da çok sayıda kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu ajanslar'ın temel amacı, bölgelerine dışarıdan yatırımcı çekebilmek şeklinde

özetlenmektedir. Almanya'daki ajanslar'ın en önde gelen örneklerinden bir tanesi, Baden- Württemberg'de 1984'te kurulmuş bulunan, Baden-Württemberg Uluslararası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği Ajansı'dır (BW-I). Diğer bir kalkınma ajansı, Almanya'nın orta bölgesinde on şehir belediyesini kapsayan WFG adlı Ajanstır. Görevi, iş ortamını güçlendirmek; belediyelerle sıkı işbirliği içinde olan şirketlerin oluşumuna ve bölgeye gelmesine destek sağlamak olan Ajans, bölgedeki ekonomik faaliyetleri ve istihdamı arttırmak adına faaliyetlerini yürütmektedir. Bunların dışında, Almanya'nın geri kalmış bölgelerinde kurulu birçok ajans bulunmaktadır (Peşelioğlu, 2007: 156-157).

Almanya'da eyaletler bazında kurulan yerel kalkınma kuruluşları tablo 7'deki gibidir,

Tablo 7. Almanya Kalkınma Ajansları

EYALET	YEREL KALKINMA KURULUŞU
1. Baden-württemberg Eyaleti	Baden-Württemberg Uluslar arası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği Teşkilatı Ltd. Şti.
2. Bavaria Eyaleti	Bavyera Ekonomik İlişkiler, Yatırım, Ulaştırma ve Teknoloji Bakanlığı
3. Berlin Eyaleti	Berlin Partner Ltd. Şti.
4. Brandenburg Eyaleti	Brandenburg Ekonomik Gelişme Ltd. Şti.
5. Bremen Eyaleti	Bremen Yatırım Ajansı Ltd. Şti.
6. Hamburg Eyaleti	Hamburg İş Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.
7. Hessen Eyaleti	Hessen Ajansı Ltd. Şti.
8. Aşağı Saksonya Eyaleti	Aşağı Saksonya Yatırım Teşvik Ajansı
9. Mecklenbug-West Pomeraniam Eyaleti	Mecklenburg Vorpommern Ekonomik Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.
10. Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti	Kuzey Ren-Vestfalya Ekonomik Geliştirme Teşkilatı
11. Rhineland-Pfalz Eyaleti	Rheinland-Pfalz Yatırım ve Yapı Bankası
12. Saarland Eyaleti	Saarland Ekonomi Teşvik Teşkilatı Ltd. Şti.
13. Saksonya Eyaleti	Saksonya Ekonomik Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.
14. Saxony-Anhalt Eyaleti	Saksonya Ekonomik Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.
15. Schleswig-Holstein Eyaleti	Schleswig-Holstein İş Geliştirme ve Teknoloji Transfer Teşkilatı Ltd. Şti.
16. Thuringia Eyaleti	Thuringia Eyalet Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, 2008, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz, s.30.

2.2.6. *İspanya*

İspanya 17 özerk bölge ve 2 özerk ilden meydana gelen bir yönetim yapısına sahiptir. Her bölgenin seçimle gelen bir hükümeti bulunmakta ve bu hükümet bölgenin ekonomik, sosyal ve arazi kullanım planlarının yapılmasını üstlenmektedir. Bu bölgelerin hepsinde otonom bölgenin tümünü kapsayan kalkınma ajansları kurulduğu gibi alt bölgelerde de yerel kalkınma ajansları'nın kurulduğu görülmektedir. İspanya'daki ajanslar'dan bir tanesinin Murcia Bölgesi'nde kurulmuş olan Murcia Bölgesi Kalkınma Ajansı (INFO) adlı kurum olduğu saptanmaktadır. Ajans, bölgeye yabancı yatırımcıları çekmek için çeşitli politikalar üretmektedir. Ülkede faaliyet gösteren kalkınma ajansları'ndan bir diğeri ise Andalusia Yenilik ve Kalkınma Ajansıdır (IDEA). Ajans, yerel hükümete bağlı Yenilik, Bilim ve Girişim Bakanlığı bünyesinde faaliyet göstermektedir (Peşelioğlu, 2007: 168-169).

İspanya'da Kalkınma Ajansları genel olarak, 1980'li yıllarda özel bir yasayla, kamu şirketleri veya kuruluşları olarak kurulmuştur. Ülkede 16 adet kalkınma ajansı EURADA'ya üyedir. İspanya'nın EURADA üyesi kalkınma ajansları aşağıda sıralanmaktadır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 317).

- ADEI-Agencia de Desarrollo Economico y Innovacion
- Agencia de Desarrollo Economico- ADE Inversiones y Servicios
- Agencia de Innovacion y Desarrollo de Andalucia
- Instituto Aragones de Fomento
- Instituto de Fomento de la Region de Murcia
- Instituto de Desarrollo Economico del Principado de Asturias
- Instituto de la Mediana y Pequena Industria Valenciana (IMPIVA)
- Instituto Galego de Promocion Economica (IGAPE)
- Instituto Madrilenio de Desarrollo (IMADE)
- Instituto Tecnologico de Canarias
- Madrid Emprende-Agencia de Desarrollo Economico
- Sevilla Global-Agencia Urbana de Promocion Economica
- Sociedad Canaria de Fomento Economico (PROEXCA)
- Sociedad de Desarrollo de Santa Cruz de Tenerife S.A.U.
- Sociedad para el Desarrollo Regional de Cantabria, S.A. (SODERCAN)

- Sociedad para la Promocion y Reconversion Industrial (SPRI)

İspanya’da kurulan ajanslardan IFM (Instituto de Formento dela region de murcia), Murcia bölgesinde ekonomik canlılığı artırmak için kurulmuştur. Madrid ve çevre bölgeyi kapsayan IMADE (Instituto Madrilenio de Deserrollo) kalkınma ajansı, yatırımcılara danışmanlık yapmak, sanayi tesislerinin kurulması için altyapısı tamamlanmış organize sanayi bölgeleri hazırlamak ve yabancı yatırımcılara bilgi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Faaliyetleri açısından ön planda olan diğer bir ajans da, Asturias özerk bölgesinde kurulmuş olan IFR (Instituto Formento Regional), Austrias bölgesinin kendi kaynaklarına dayanarak bölgede sağlam bir sanayi temelini oluşturulması ve bölge sanayinin geliştirilmesi için modern teknolojinin geliştirilmesini temel hedef edinmiştir. Faaliyetleri, girişimcilere ihtiyaçlarını duydukları alanlarda bilgi sağlamak, teknik yardım sağlamak ve bu amaca yönelik kurslar düzenlemek, sanayiye tahsis edilecek arazileri sağlamak, organize sanayi bölgeleri oluşturmak ve yönetmek, bölgeye yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılara gerekli destekleri sağlamaktır (Özmen, 2004: 96).

2.2.7. *Polonya*

Polonya’daki bölgesel kalkınma politikaları diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi Avrupa Birliği politikalarından çok etkilenmiştir. Polonya 1998 yılına kadar merkezî idareye bağlı 49 il yönetimine bölünmüştür. 1998 yılında İBBS Düzey 2 olan 19 bölge oluşturulmuştur. Ülkede bölgesel kalkınma ajansı olarak adlandırılan ve yerel/bölgesel düzeyde faaliyet gösteren ilk kuruluşlar 1991 yılında ortaya çıkmaya başlamıştır. Ajansların çok büyük bir bölümü 1993 yılında, bir kısmı da 1995 yılında kurulmuştur. Halihazırda ülkede 60’ın üzerinde kalkınma ajansı vardır (Cilavdaroğlu, 2008: 99).

Polonya’da BKA’ların ortak bir amacı bulunmamaktadır. Bunun nedeni sadece bölgenin özellikleri değil pay sahiplerinin istekleri ve finansal kaynakların miktarı ile çalışan personele göre de değişmektedir. BKA’ların amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özmen, 2004: 99):

- Yatırımcılar ve turistlere bölgenin tanıtılması
- İş alanlarında danışmanlık,
- Eğitim programlarının hazırlanması,

- Yeni iş başlangıçlarını desteklemek,
- Tanıtım fuarlarını düzenlemek,
- Firmalar arasında ortaklıklar geliştirmek,
- Üretim ticareti gibi aktivitelerde bulunmak

Polonya’da kalkınma ajansları yerelin ve bölgelerin sosyo-ekonomik olarak gelişiminde ve dönüşümünde çok büyük katkı sağlamıştır. Polonya’daki kalkınma ajansları devletçi yatırım politikalarının önde olduğu bir ülkede kamu sektörü ile özel sektörü bir araya getiren çalışmalar yapmış ve bunların büyük bir bölümünde de başarılı olmuştur. Ancak ajanslar bölge ekonomisini yeniden yapılandırma çabalarında karşılaşılan mali zorluklardan dolayı tüm beklentilere yönelik hizmet verememektedir. Ajansların etkinliği, gelişmiş kentlerle kırsal bölgeler arasında büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Sanayi kentlerinin bulunduğu bölgelerde faaliyet gösteren ajansların insani veya mali kaynaklara daha hızlı ve kolay ulaşabilmeleri kırsal bölgelerde faaliyet gösterenlere nazaran daha fazla sayıda projeler yürütmesini sağlamıştır. Bu gibi farklara rağmen; kalkınma ajansları yenilikleri özendiren yapıları ile gerek kırsal bölgelerde gerekse kentsel bölgelerde bölgesel ekonominin ve sosyal yapının gelişiminde oldukça ön plandadırlar (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 435).

2.2.8. *Hollanda*

1960’lı yıllardan 1980’li yıllara kadar Hollanda’nın sosyal adalet prensibine dayanan bölgesel politikası, ülkenin gelişmiş bölgeleri ile geri kalmış bölgeleri arasındaki farkı azaltmaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu tarihten sonra ise politika daha çok verimlilik yaklaşımları üzerine oluşturulmaya başlamıştır. Bu politikalar çerçevesinde yeni ürünler ve yeni üretim sistemlerinden oluşan teknolojik alanlarda AR-GE faaliyetleri desteklenmiştir. Bölgesel kalkınma ajansları ülkenin temel bölgesel aktörü olmakla birlikte bunlara ek olarak bu dönemde 18 ek bölgesel yenilikçilik merkezi kurulmuştur. Hollanda’da 1974 yılından bu yana geri kalmış bölgelere destek olmak ve bölgelerindeki sosyo-ekonomik alan ve iş olanaklarını arttırmak amacıyla beş tane bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur (Turan, 2007: 74).

Hollanda'nın öncelikli sektörleri; iyi yönetim, yoksulluğun giderilmesi, kadın ve kalkınma, organizasyon ve sistem kurulumu ve çevre olarak sıralanmaktadır. Hollanda kalkınma konularında bu öncelikli sektörlerin üzerinde durmaktadır. Hollanda 'da ulusal politikada yer alan geri kalmış bölgelere destek amacıyla beş adet BKA kurulmuştur. Bu BKA'ların temel amacı bölgelerindeki sosyo-ekonomik alanları ve iş olanaklarını artırmaktır. Bu amaca ulaşmak için BKA'lar özetle şu görevleri yerine getirirler (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 253).

- Yeni firma oluşumlarını teşvik etmek,
  - Sanayi girişimleri bölümlerine sahip olmak,
  - Tercih edilen ekonomik aktiviteleri korumak için girişimlerde bulunmak.
- Söz konusu ülkede beş adet bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır.
- Brabant Kalkınma Ajansı (BOM)
  - Gelderland Kalkınma Ajansı (GOM)
  - Industriebank Liof (LIOF)
  - Kuzey Hollanda Kalkınma Ajansı (NOM)
  - Overjsel Kalkınma Ajansı (OOM)

2.2.9. AB Ülkelerinde Bölgesel Kalkınmaya İlişkin Kaynak, Program ve Hedefler

AB'de bölgesel politikalar, özellikle bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi son derece önemlidir. AB' bölgesel politikası esas amacı istihdamı ve üretkenliği artırmak için bölgelerin rekabet gücünün artırılmasıdır. AB'nin bölgesel kalkınma politikalarında iki önemli kavram olan dayanışma ve uyum kavramları etkili olmaktadır. AB bölgesel politikaları (Uzay, 2005: 109).

- Her bölge için uzun dönemli programlar mevcuttur.
- Kaynakların yönlendirilmesinde en fazla ihtiyacı olan bölgelere odaklanmaktadır.
- Politika araçlarında farklı araçlar mevcuttur.
- Bütünleştirilmiş çok sektörlü yaklaşım hakimdir.
- Programların yönetiminde alt-ulusal düzeyde yönetişim önemli bir role sahiptir.
- Projelerin seçiminde yönetim fonksiyonlarının açık ayrımı yapılmıştır.

İzleme ve kontrol fonksiyonları söz konusudur.

- İleride de etkinliği ve etkililiği artırmak için baskılar ve sistematik dikkat vardır.
- Özel sektörün dahil edilmesinde güçlü role ve önemli önceliğe sahiptir.

AB bölgesel politikası, gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların, topluluk rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. (İldırar, 2004: 150). AB ülkelerinde bölgesel politikaya yönelik programların hedefleri ve içeriği aşağıda tablolastırılmıştır.

Tablo 8. AB Ülkelerindeki Program ve Hedefler

ÜLKE	FON (2007-13) EURO	PROGRAM İÇERİĞİ	AMAÇLAR
Bulgaristan	6.700.000.000	Altyapının beşeri sermayenin ve istihdamın geliştirilmesi, girişimler için iş çevresinin oluşturulması, dengeli bölgesel gelişmenin desteklenmesi	GSYİH artış oranını %0.27 oranında artırmak ve 36.700 kişilik istihdam sağlamak
Estonya	3.450.000.000	Eğitime araştırma ve yeniliklere yatırım yapmak, iş fırsatlarını artırmak, idarenin kapasitesini artırmak ve dengeli bir kalkınma sağlamak	İstihdamı %64'ten %72'ye yükseltmek, katı atıkların geri dönüşüm oranını %36'dan %60'a yükseltmek, birincil enerji tüketimini aynı tutmak
Kıbrıs	640.000.000	Ekonomiyi güçlendirmek, bilgi toplumunu hedeflemek, insan kaynaklarını ve istihdamı artırmak, çevrenin, ulaşımın ve enerji altyapısının modernize etmek	GSYİH artış oranını %3.8'den %4.2'ye yükseltmek, istihdamı %68'den %71'e yükseltmek, arge harcamalarını GSYİH'nın %1'ine ulaştırmak.
Litvanya	6.900.000.000	Bilgiye dayalı bir ekonomi ile yüksek verimliliğe ulaşmak ve yaşam kalitesini yükseltmek	İstihdam oranını %61'den %70'e yükseltmek, araştırma harcamalarının GSYİH'nın %0.76'sından %2.2'sine ulaştırmak

Letonya	4.600.000.000	İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılması, rekabetçiliğin artırılması ve dengeli bir bölgesel kalkınma	%6-8'lik bir büyümenin tutturulması, istihdamın artırılması, arge harcamalarının milli gelir içindeki oranının artırılması ve atık su yönetiminin düzenlenmesi
Polonya	67.300.000.000	Kamu yönetiminin güçlendirilmesi, beşeri sermayenin kalitesinin yükseltilmesi, yenilikçi ve rekabetçi girişimlerin desteklenmesi, kırsal kesimin kalkındırılması	3,5 milyon kişilik istihdam yaratılması, araştırma ve yenilik harcamalarının GSYİH'ye oranının %1.5'e yükseltilmesi
İspanya	35.200.000.000	Daha uygun bir yatırım ortamı oluşturulması, büyümeyi hızlandırmak için bilgi ve yeniliğin desteklenmesi	İstihdam oranını %70'e çıkarmak, karbon emisyonunun %15 azaltılması
İsveç	1.900.000.000	Yenilik ve girişimciliğin özendirilmesi, emek arzının artırılması	En az 33.800 iş imkanı sağlamak, 12.800 şirket kurulması ve 300.000 kişi için mesleki eğitim
Portekiz	21.500.000.000	Emek eğitimi, sürdürülebilir büyüme, bölgesel kalkınmanın sağlanması ve yönetim etkinliğinin artırılması	Meslek kurslarının oranının artırılması, teknoloji şirketlerinin sayısının artırılması
İrlanda	901.000.000	Ekonomik altyapının, bilim ve yeniliğin, beşeri sermayenin, sosyal katılımın ve sosyal altyapının güçlendirilmesi	Ekonomiyi %4-4,5 büyüme oranına kavuşturmak
Fransa	14.300.000.000	Rekabetçiliğin ve istihdamın artırılması, sosyal katılımın sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, iletişim teknolojilerinin güçlendirilmesi, enerji politikasının düzenlenmesi	Özel araştırmaların payının artırılması, sera gazı salımının %3 azaltılması

Hollanda	1.900.000.000	Yeniliğin, girişimciliğin ve istihdamın artırılması, beşeri sermayeye yatırım yapılması ve komşu ülkeler ile işbirliği	Teknolojik gelişmeye yatırım yapılması, bilgi toplumunun yerleştirilmesi, KOBİ'lerin artırılması, emek verimliliğinin artırılması
Lüksemburg	65.000.000	KOBİ'lerin artırılması, şehir merkezlerinin geliştirilmesi, araştırma merkezlerinin kurulması ve istihdamın artırılması	Araştırma ve kalkınma harcamalarının, GSYİH'nın %3'üne ulaştırılması, Kyoto hedeflerine ulaşılması
Danimarka	613.000.000	İnsan kaynakları, yenilik, bilgi teknolojilerinin kullanılması, emek niteliğinin artırılması	Eğitimli insan sayısının artırılması, iletişim ve bilgi şirketlerinin oranının artırılması
Malta	855.000.000	Bilgi merkezli, rekabetçi bir ekonominin sağlanması, yaşam kalitesinin artırılması ve beşeri sermayeye yatırım yapılması	Kişi başı GSYİH'nın AB ortalamasına getirilmesi, ihracatın artırılması, istihdamın artırılması
Çek Cumhuriyeti	26.700.000.000	Rekabetçiliğin artırılması, eğitim, turizm, istihdam ve bilgi toplumuna yatırım yapılması, idari yükün azaltılması	İstihdam oranının %66,8'e yükseltilmesi, ar-ge harcamalarının oranının artırılması
İtalya	28.800.000	Bilgi ağının geliştirilmesi, yaşam standardının yükseltilmesi, rekabetçiliğin artırılması	Ekonomik büyüme oranının artırılması, geri kalmış bölgelerdeki istihdamın '%45'ten %50'ye çıkarılması
Slovakya	11.600.000.000	Altyapıya erişimin artırılması, bilgi toplumu ve ekonomisinin geliştirilmesi	İstihdam oranının 57.7'den %63.4'e yükseltilmesi
İngiltere	10.600.000.000	Toplumsal sürdürülebilirlik, girişim yenilik ve istihdamın artırılması, eşitlik, yerel yönetimlerle ortaklık, daha yüksek eğitim seviyesi	Yatırımların artırılması girişim ve yenilikçiliğin desteklenmesi

Belçika	2.300.000.000	Bölgesel rekabetçiliğin artırılması, şehirlerin geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması, eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması	Arge harcamalarının GSYİH'nın %3'üne ulaştırılması, istihdam oranının artırılması
Slovenya	4.200.000.000	Girişimciliğin artırılması, beşeri sermayenin, istihdam olanaklarının ve bölgesel dengeli kalkınmanın desteklenmesi	Büyüme oranının %0.75 oranında artırılması ve istihdam oranının %1.7 oranında yükseltilmesi
Macaristan	25.300.000.000	Rekabetçiliğin artırılması, iş çevresinin geliştirilmesi, emek piyasası politikalarına katkıda bulunulması, insan kaynakların geliştirilmesi	Yeni istihdamın %4 artırılması, üretim seviyesinin %10 yükseltilmesi
Almanya	26.300.000.000	Yenilikçiliğin ve rekabetçiliğin güçlendirilmesi, bölgesel çekiciliğin artırılması ve daha iyi iş imkanlarının sağlanması	Arge harcamalarının GSYİH'nın %3'üne yükseltilmesi, istihdam oranının %70'e çıkarılması
Romanya	19.700.000.000	AB standartlarına göre altyapının geliştirilmesi, uzun dönem rekabetçiliğin artırılması, insan kaynaklarının daha etkin kullanılması, dengeli bölgesel kalkınma	GSYİH büyümesine %15-20 katkı yapılması, istihdam oranının artırılması ve 1.400 km yeni yol yapılması
Avusturya	1.460.000.000	Bölgesel rekabetçilik, bölgelerin çekici hale getirilmesi, emek kalitesinin artırılması, bölgesel işbirliği	Rekabetin artırılması, araştırmaya ve geliştirmeye önem verilmesi, istihdamın artırılması
Finlandiya	1.700.000.000	Yenilik ve bilgi ağı yapıları için destek oluşturmak, girişim, istihdam, rekabetçilik ve bölgesel erişimin oluşturulması	Bölgesel ekonomiyi geliştirmek için istihdamı artırmak ve yeni girişimler oluşturmak, ihracatı artırmak ve verimliliği desteklemek

Yunanistan	20.400.000.000	Rekabetçiliğin artırılması, insan kaynakları gelişiminin, eğitimin ve yaşam boyu öğrenmenin desteklenmesi	2015 yılı için 95.000 yeni iş imkanı yaratmak, GSYİH' yı %3.5 artırmak arge harcamalarını GSYİH' nın %1.5' ine yükseltmek

Kaynak: ALTINIŞIK, İsa, PEKER, Hasan Sencer, (2010), **Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Durumları, Bütçe Dünyası Dergisi**, Sayı 34, 2010/2, s.150-154.

AB ülkelerindeki program ve hedeflerin özetlendiği tablo 8 de en yüksek fonu Polonya vermekte olup, kamu yönetiminin güçlendirilmesi, beşeri sermayenin kalitesinin yükseltilmesi, yenilikçi ve rekabetçi girişimlerin desteklenmesi, kırsal kesimin kalkındırılması gibi içerikleri ön plana aldığı görülmektedir. Diğer ülkelere nazaran daha düşük fon veren Lüksemburg, araştırma ve kalkınma harcamalarının, GSYİH'nın %3'üne ulaştırılması ve Kyoto hedeflerine ulaşılması gibi hedefleri amaçlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI VE BÖLGE KALKINMASINA KATKILARI

Türkiye’de kalkınma ajansı uygulaması il olarak Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansının faaliyete sokulmasıyla başlamıştır. Daha sonra bu ajanslara önce 8 daha sonra da 16 ajans eklenerek toplam 26 ajans kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır.

1. TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

Ülkemizde 1982 Anayasası’nın 126. maddesi kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlanması için birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurma iznini vermiştir. Bu kanuna dayanarak, Türkiye’de Serbest Bölgeler, Bölge Valilikleri, Olağan Üstü Hal Bölge Valiliği, Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi kurulmuştur. Kalkınma Ajansları da yine Anayasanın 126. Maddesi gerekçe gösterilerek kurulmuştur. Hepsi farklı amaçları gerçekleştirmek için kurulan bu yerel yönetim birimlerinden Kalkınma Ajansları da kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur. 5449 sayılı Kanunun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmesi ve 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle ülkemiz yeni bir yerel yönetim birimine kavuşmuştur (Arslan, 2010: 98-99).

Türkiye’de, bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmak, üye devletlerin hizmetine sunulan fonlardan yararlanmak ve bölgesel politikaları AB’ye uyumlaştırmak için, 2002 yılında 12 adet Düzey 1, 26 adet Düzey 2 ve 81 adet Düzey 3 bölge birimi oluşturulmuştur. Ardından 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri hakkında Kanun yürürlüğe konulmuştur (Karaarslan, 2008:109). Çalışmada, ülkemizde kurulmuş bulunan kalkınma ajansları tanıtılacak, ilk kurulan ajanslar olan İzmir, Çukurova ve bölgesel dengesizliğin kendini derinden

hissettirdiği TRC2 bölgesini kapsayan Karacadağ kalkınma ajansı üzerine daha fazla yoğunlaşılacaktır.

1.1. İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)

İzmir Kalkınma Ajansının öncüsü olarak görülebilecek Ege Ekonomiye Geliştirme Vakfı, 1992 yılında İzmir’i ve Ege Bölgesi’ni dış yatırımcılara tanıtmak, yatırımcılara gerekli bilgi ve yardımı sağlamak amacıyla kurulmuştur (Cilavdaroğlu, 2008: 131).

İlk bölgesel kalkınma ajansı, DPT Müsteşarlığının koordinasyonun da 31 Mayıs 2006 tarihinde DÜZEY 2 istatistiksel sınıflama çerçevesinde TR31 şeklinde kodlanan İzmir de kurulmuştur. Ajansın 100 kişiden oluşan bir kalkınma kurulu bulunmaktadır. Kurul, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmaktadır.

Ajans, 2008 yılının ilk altı ayında merkezi yönetim bütçesinden, ilk beş ayında ise il özel idarelerinden, belediyelerden, sanayi ve ticaret odalarından gelir elde etmezken; Ocak ayında 0,16 YTL iade ve 384.714,03 YTL faaliyet geliri, Şubat ayında 960,11 YTL faaliyet geliri, Mart ayında 2.832,51 YTL faaliyet geliri, Nisan ayında 399.039,78 YTL, Mayıs ayında 283,20 YTL iade ve 130.039,78 YTL faaliyet geliri elde etmiştir. Haziran ayna gelindiğinde ajans, il özel idarelerinden 636.312 YTL elde ederken, belediyelerden 262.169,44 YTL, sanayi ve ticaret odalarından 250.034,78 YTL ve 145.710,30 YTL faaliyet geliri elde etmiştir. Sonuç olarak İzmir Kalkınma Ajansı ilk altı ayda 2008 yılı tahmini gelirinin ancak %5,91’ini elde edebilmiştir (Karaarslan, 2008: 103).

Ajansın ilk hedefi İzmir’in tanıtımını sağlamaktır. Ajansın beklenen özelliği, devletin hantal yapısından çıkıp, islerin özel sektör mantığıyla yapılmaya başlanması, ekonomik ve sosyal gelişmeye odaklı programlar yapmasıdır. Kırsal faaliyetlere destek vermek, yatırımların promosyonunu yapmak, yurtiçi ve yurt dışından gelen yatırımcılara yardım hizmetlerinin yapılması, gençlere verilen önemle girişimciliğin desteklenmesi ve en önemlisi de yerel potansiyelimizin harekete geçirilmesi ajansın diğer hedefleri arasında yer almaktadır (Turan, 2007: 102).

İzmir Kalkınma Ajansının vizyonu, İzmir’i “zengin doğal, tarihi, kültürel ve insan kaynaklarını koruyan ve sürdürülebilir kılan, yenilik ve teknoloji ile

bütünleştiren, rekabet gücüne sahip, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmış, yaşam kalitesi yüksek bir dünya kenti haline getirmek” şeklinde belirlenmiştir (Yazkan, 2008: 74-75).

İzmir Kalkınma Ajansının KOBİ Destek Programından yararlanan kişiler incelendiğinde, (İZKA, 2011: 47).

- Bu girişimler 67’sinin limited şirket (%75), 14’ünün anonim şirket (%16), 7’sinin ferdi mülkiyet (%8) ve 1’inin de adi ortaklık (%1) olduğu görülmektedir.
- KOBİ destek programından yararlanan girişimlerin imalat ağırlıklı işyerleri olduğu görülmektedir.
- Faaliyet gösterdiği yılları gözden geçirdiğimizde ise 1-9 yıl faal olan 19, 10-19 yıl faal olan 33, 20-49 yıl faal olan 33, 50-99 yıl faal olan 4 girişim olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, yararlanıcıların daha çok 10-49 yıldır faaliyette olan girişimler olduğu anlaşılmaktadır.
- Çalışan sayılarına göre dağılımı incelendiğinde en büyük payın %34 ile 25-49 kişi %27 ile 10-24 ve 50-249 kişi çalışanı olan istatistikî birimlere ait olduğu görülmektedir. Diğer yandan, en düşük paya sahip dilimi % 12 ile 10 dan az kişi çalışanı olan girişimler oluşturmaktadır.
- KOBİ Mali Destek Programı yararlanıcılarının proje tamamlandıktan sonra, proje kapsamında yapılan yatırımla ilgili olarak girişimlerde personel artışı olup olmadığı incelendiğinde, “artış olmayanların” oranı %28 (25 girişim), “artış olanların” oranı %72 (64 girişim) olmuştur. Projeler tamamlandıktan sonra istihdamda meydana gelen artış ise 458 kişi olmuştur. Ayrıca, 2010 yılı Aralık ayı çalışan sayıları dikkate alındığında, projeler kapsamında yapılan yatırımlarla 89 girişimde %10.70 oranında istihdam artışı sağlandığı görülmüştür.
- Proje sonucunda üretim artışı olan 78 girişimdeki ortalama üretim kapasitesi artışı ise %32,88 olarak tespit edilmiştir.
- Proje sonucunda ciro/brüt satış artışı olan 73 girişimdeki ortalama satış artışı %35,31 olarak tespit edilmiştir.

İzmir Kalkınma Ajansı, Sosyal Kalkınma Programına 234 proje başvurusu olmuştur. Yönetmelik hükümlerine göre projelerin tarafsız ve bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte ajans personeli, projelerin

değerlendirilmesi sürecinde yer almamakta, önceden belirlenen kriterlere göre bağımsız değerlendiriciler tarafından puanlama yapılarak en yüksek puan alan projeden itibaren sıralanan liste desteklenmektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sürecinde projelerden 71'i başarılı bulunmuş ve toplamda 6.000.000 TL kaynak söz konusu projelere tahsis edilmiştir. Söz konusu projelerin ortalama uygulama süreleri 8-9 ay oldukları görülmüştür.

2010 Nisan ayında tamamlanan program içinde sosyal ilişki ağlarının kurulmasına, eğitime, beceri edindirme ve istihdama, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine, çocukların, yoksulların ve engellilerin sosyal bütünleşmesine, çevre bilincinin geliştirilmesine, yönelik 66 sosyal kalkınma projesi ile sözleşme imzalanarak desteklenmiştir.

İzmir Kalkınma Ajansı'nın desteklediği ve toplumsal sermayenin istihdam yönlü etkisinin görülebildiği projelerden biri olarak Tütün Eksperleri Derneği'ni tarafından uygulanan "Tütün Teknolojisi Mühendislerinin Sektörel Uyum Projesi" örnek vermek mümkündür. Projenin nihayetinde, 29 mezun genç eğitilmiş ve staj imkânı sağlandıktan sonra 16'sı istihdam edilmiştir (Aydoğdu, 2010: 86).

Ajansın temel etkilerinden birisi de bölgedeki kamu, özel sektör, sivil toplum ve akademik birikimin katılımı ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın eşgüdümüyle İzmir'in bölgesel gelişim planını hazırlamaktır. İzmir Kalkınma Ajansı, bölge planının hazırlık ve uygulama aşamasında yönlendirici ve eşgüdüm sağlayıcı biçimde çalışmaktadır. Bu doğrultuda İzmir Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı hazırlamış, bu planda temel amaçlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır.¹⁴

- İnsan kaynakları ve sosyal sermayenin geliştirilmesi
- Metropolen merkez fonksiyonları ile bölgenin çekicilik erişilebilirlik unsurlarını artırarak kaliteli hizmet ve çevre potansiyellerini koruyarak güçlendirmek
- İşletmelerin rekabet gücünün arttırılması
- Tarım ve kırsal kalkınmanın sağlanması.

---

¹⁴ http://www.izka.org.tr/files/IZKA_PLN_OnBolgeselGelismePlani_070206.pdf, Erişim Tarihi: 09.11.2011

İzmir Kalkınma Ajansı başta hazırladığı bölge planı ve sürdürdüğü stratejiler olmak üzere bölgesel kalkınma ile ilgili programlama ve koordinasyon yükümlülüğünden dolayı bağımsız araştırmacılara İzmir ile ilgili olarak çeşitli bölgesel araştırmalar hazırlatmaktadır. Bu araştırma raporları Ajans'ın kendi kurumsal görüş ve yaklaşımlarının yansıtmamaktadır¹⁵

1.2. Çukurova Kalkınma Ajansı (CKA)

Çukurova bölgesinin kapsamındaki Adana ve Mersin illeri 5449 sayılı Kanun öncesinde ekonomik gelişmeyi teşvik ve koordine etmek için kurulmuş örgütlere sahiptiler. Adana Güç Birliği Vakfı 1997 yılında Adana'nın ekonomik, kültürel ve sosyal potansiyelinin gelişmesine katkıda bulunmak amacını taşıyan 65 gerçek ve tüzel kişinin bir araya gelerek oluşturduğu bir örgüttür. Vakıf eğitim, tarım, tanıtım, araştırma, geliştirme faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayrıca, yatırımcıları yönlendirmek, çeşitli projeler hazırlamak ve bölgedeki yatırım alanlarını tanıtmak üzere, Adana Valiliği, Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Çukurova Üniversitesi, Adana Ticaret Odası, Adana Sanayi Odası ve Adana Güç Birliği Vakfı'ndan oluşan "Adana Yatırım Araştırma ve Geliştirme Merkezi " 2001 yılında kurulmuştur. Fakat bu teşebbüsler ciddi bir başarı gösterememişlerdir (Cilavdaroğlu, 2008: 129).

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun kabul edilmesiyle 2006 yılında faaliyete geçen ikinci ajans, Adana ve Mersin illerini kapsayacak şekilde DÜZEY-2 sınıflamasına göre TR-62 bölgesinde kurulan “Çukurova Kalkınma Ajansı” olmuştur. Ajansın 100 kişiden oluşan bir kalkınma kurulu bulunmaktadır. Kalkınma Kurulu, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Ajansın temel amaçları, yerel potansiyelin ortaya konularak bölge cazibesinin arttırılması, bölgenin gerek ulusal gerekse uluslararası arenada tanıtımının yapılması, bölgede üretimi ve istihdamı arttırabilecek özellikteki faaliyetlerin desteklenmesi, göçün etkin olarak yönetilmesi ve insan kaynakları

---

¹⁵ <http://www.izka.org.tr/planlama;7bolge-planı/> Erişim Tarihi: 05.09.2011

kapasitesinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007:22).

Çukurova Kalkınma Ajansı 2007–2008 yıllarına ilişkin bir ön bölgesel gelişme planını hazırlamış ve bu plan da DPT müsteşarlığı tarafından onaylanmıştır. Bu çerçevede öncelikle bölgeyle ilgili istatistiklerden faydalanılarak mevcut durumla ilgili temel ekonomik ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, insan kaynakları, tarım, sanayi, turizm ve enerji sektörleriyle ilgili göstergeler ve liman ve serbest bölgelerle ilgili veriler kullanılarak saptamalarda bulunulmuştur. Çalışmanın sonraki aşamasında, önce bölge için yapılan çalışmalar incelenmiş ve sonrasında bölgede bulunan aktörlerle yapılan toplantılarda bölgenin güçlü ve zayıf yanları ile fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir (Yazkan, 2008: 71)

Çukurova Kalkınma Ajansı, 2006 yılında sadece genel bütçeden 9.895.021 YTL transfer elde ederken, bu transferin 7.145.021 YTL'sini iade etmiş, dolayısıyla 2.750.000 YTL'lik gelire sahip olmuştur.

2007 yılında ajansın, merkezi yönetim bütçesinden 23.953.000 YTL, il özel idarelerinden 731.445,99 YTL, belediyelerden 5.073.344,85 YTL, sanayi ve ticaret odalarından 119.597,95 YTL gelir elde etmesi, bir önceki yıldan devreden 1.750.000 YTL ve 200.000 YTL'lik faaliyet gelirleri ile 2007 yılında toplam 31.827.388,79 YTL'lik gelire sahip olacağı tahmini yapılmıştır. Ancak 2007 yılında ajans, yürütmeyi durdurma kararı gereğince faaliyet göstermediği için, söz konusu gelirleri elde edememiştir.

2008 yılı gelir tahminine göre ajansın, merkezi yönetim bütçesinden 21.494.805 YTL, il özel idarelerinden 765.810,22 YTL, belediyelerden 5.784.515,83 YTL, sanayi ve ticaret odalarından 119.597,95 YTL gelir elde ederken, bir önceki yıldan devreden 378.166 YTL ve 200.000 YTL'lik faaliyet gelirleri ile 2008 yılında toplam 28.742.895 YTL'lik gelire sahip olması beklenmektedir (Karaarslan, 2008: 99).

Ajansın amaçları arasında;

- Bölgenin cazibesinin artırılması için, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konulması, bölgenin ulusal ve uluslar arası alanda tanıtımının yapılması,

- İnsan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ve göçün etkin yönetiminin sağlanması,
- Bölgede üretim ve istihdamı artırıcı faaliyetlere destek sağlanması sayılabilir.

Ajans bu amaçları çerçevesinde kendilerine bazı öncelikler tespit etmiştir. Bunlar, bölgenin potansiyel ve yeteneklerinin ortaya çıkartılmasına dönük araştırma ve çalışmalara destek sağlanması, yerel yönetimlerin altyapı ve çevre kalitesinin artırmaya yönelik projeler üretmesine destek sağlanması, bölgede insan kaynakları eğitim stratejisi çalışmasının yapılması için gerekli verileri sağlayacak veri tabanlarının oluşturulması, bölgede üretim ve istihdam artışına katkıda bulunacak yeni işletmelerin kurulmasının desteklenmesi, sanayinin verim, kapasite, ar-ge, yüksek katma değerli ürüne geçiş projelerine mali hibe desteği sağlanması olarak sıralanabilir (Turan, 2007: 101).

1.3. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 25.07.2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş olan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN) Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsamaktadır.

ORAN Kalkınma Ajansı bünyesinde şu an için 1 İç Denetçi, 1 Hukuk Müşaviri, 24 Uzman ve 5 Destek personeli hizmet vermektedir. Söz konusu ajans tarafından 2011 yılında yürütülecek olan mali destek programları aşağıda sıralanmaktadır.

- Yeni ürün, Yenilikçilik ve AR-GE Mali Destek Programı
- Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı
- Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı

Mali Destek Programlarına ilişkin alt ve üst limitler aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Programın Adı	Destek Alt Limiti	Destek Üst Limiti	Son Başvuru Tarihi
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve AR-GE Mali Destek Programı	50.000 TL	400.000 TL	18/11/2011 Saat: 18:00
Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı	50.000 TL	400.000 TL	
Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı	50.000 TL	500.000 TL	

Kaynak: http://oran.org.tr/duyurular/43/2011_Mali_Destek_Programlari.html

Tabloda belirtildiği gibi destek alt limiti 50.000 TL olup, destek üst limiti ise 500.000 TL'ye kadar çıkmaktadır.

1.4. Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)

Dicle kalkınma ajansı (DİKA), Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda 10/11/2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş olmakla beraber, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerini kapsamaktadır. Ajansın 2011 yılı faaliyetlerini, Mali destek programı, Bilgilendirme ve eğitim sunumları, Doğrudan faaliyet desteği, Sektörel gelişme ve mali destek programı, Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi mali destek programı, Müşterek sanayi ve ticaret alanlarının iyileştirilmesi mali destek programı şeklinde sıralamak mümkündür.

2009 yılında kurumsallaşma aşamasını büyük ölçüde tamamlayarak, 2010 yılında Ön Bölgesel Gelişme Planı'nın DPT tarafından onaylanmasına istinaden ilk proje teklif çağrısına çıkan DİKA, KOBİ ve Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programlarını ve akabinde Türkiye - Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programlarını başarıyla yürütmüştür. Ayrıca aynı yıl içinde Doğrudan Faaliyet Desteği ve Teknik Destek kapsamında başarılı bulunan faaliyetler için destek sağlayan Ajans 2010 yılının ilk yarısında faaliyet alanındaki dört ilde Yatırım Destek Ofislerini de hizmete açmak suretiyle etki alanını genişleterek daha etkin ve süratli hizmet vermeye başlamıştır. 2011 başında yeni personel alımının gerçekleştirilmesiyle birlikte yapılacak uzman personel takviyesi ile Yatırım Destek Ofislerinin kapasitelerinin artırılması, Ajans'ın kurumsal ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi, 2011 - 2013

yıllarını kapsayan Bölge Planı çalışmalarının tamamlanması, Ajans'ın 2011 yılında uygulayacağı mali destekler başta olmak üzere diğer tüm faaliyetlerin Bölge Planı öncelikleriyle uyumlu bir şekilde planlanarak uygulanması ve Ajans'ın iletişim ve tanıtım stratejisinin oluşturularak bir an önce uygulamaya konulması 2011 yılı Çalışma Programının öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.¹⁶

1.5. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)

DAKA, Bitlis, Hakkari, Van ve Muş illerini kapsamaktadır. Diğer ajanslar gibi mali ve teknik destek sağlayan DAKA'nın 2009 yılındaki KOBİ mali destek programı büyük bir ilgi ile karşılanmıştır.

2009 KOBİ mali destek programı kapsamında teslim alınan 549 proje teklifinin %46'sı Van, %22'si Bitlis, %16'sı Muş ve %16'sı Hakkâri'den alınmıştır. Program kapsamında sunulan tüm proje tekliflerinin toplam bütçesi 303.559.861 TL olup; bu tutarın %49'u Van, %18'i Muş, %21'i Bitlis ve %12'si Hakkâri'den proje teklifi sunan paydaşlar tarafından teklif edilmiştir. Ön inceleme aşamasından geçen 470 proje teklifinin teknik ve mali açıdan değerlendirilmesi sonucunda 29'u Van'da, 17'si Muş'ta, 15'i Bitlis'te, 13'ü Hakkâri'de olmak üzere toplam 74 proje desteklenmeye hak kazanmıştır. 2009 KOBİ mali destek programı kapsamında mali destek olarak başarılı projelere sağlanan 14.177.634,53 TL kaynak, Bölge düzeyinde başvuru sahiplerinin eş finansman katkılarıyla birlikte toplam 31.410.171,31 TL yatırıma dönüşmüştür.¹⁷

DAKA'nın sağladığı mali desteğin yanı sıra teknik desteğinden faydalanabilecek birimler aşağıda sıralanmaktadır.

- Yerel yönetimler ve mahalli idare birlikleri
- Üniversiteler, meslek okulları, araştırma enstitüleri
- Diğer kamu kurum ve kuruluşları
- Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları
- Sivil toplum kuruluşları yararlanmaktadır.

¹⁶ <http://www.dika.org.tr/?g1=duyurular&g2=515&g3=dika-2011-yili-calisma-programi>, Erişim Tarihi: 23.10.2011

¹⁷ http://www.daka.org.tr/dosyalar/belgeler/belge208/Faaliyet_Raporu_2010.pdf, Erişim Tarihi: 21.10.2011

1.6. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)

SERKA'nın çalışma alanı, Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan illerini kapsamaktadır.

SERKA'nın 2010 yılı tahmini gelir bütçesi 18.900.000,00 TL olarak öngörülmüştür. Tahakkuk eden gelir miktarı 18.840.965,49 TL'dir. 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla tahsil edilen miktar 17.642.356,42 TL'dir. Ajans tahakkuk eden gelirlerinin yüzde 93,6'sını tahsil etmiştir. Söz konusu ajansın, 2010 yılı bütçe gideri mali gerçekleştirmeleri incelendiğinde bütçede öngörülen 18.900.000 TL'lik giderin 3.543.936,36 TL'si gerçekleştirilmiştir. Kalan 15.356.063,64 TL devreden ödenek olarak 2011 yılına devretmiştir.¹⁸

Söz konusu birimin proje teklif çağrısı ile beraber, teknik destek, kredi desteği, güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet gibi destekleri mevcuttur. Bunların yanı sıra 2011 yılı teknik destek programı II. dönem teklif çağrısı 06.09.2011 tarihi itibarıyla açılmış olup, 31 Ekim 2011 tarihi itibarı ile sona ermiştir.

1.7. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)

KUDAKA Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsamaktadır. Yönetim kurulu ise ajansın kapsamış olduğu illerin Valileri, Belediye başkanları, İl genel meclisi başkanları, Ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır.

KUDAKA yola çıkarken bazı temel değerleri benimsemiştir.

- Öncülük Ve Yetkinlik
- İnsan Odaklılık
- Kaynak Kullanımında Etkinlik Ve Kamu Yararını Gözetme
- Girişimcilik
- Çözüm Üretme Ve Sonuç Odaklılık
- Güvenilirlik Ve Saydamlık
- Sürdürülebilir Üretkenlik
- Kültürel Ve Çevresel Değerlere Duyarlılık şeklinde sıralanabilir.¹⁹

¹⁸ http://www.serka.org.tr/downloads/serka_faaliyet_raporu_2010.pdf, Erişim Tarihi: 14.12.2011

¹⁹ <http://www.kudaka.org.tr/temel-degerler.asp>, Erişim Tarihi: 25.10.2011

Söz konusu yapılanmanın Küçük ölçekli alt yapı mali destek programı, KOBİ mali destek programı, 2011 yılı teknik destek programı, 2011 yılı doğrudan faaliyet programı gibi destekleri mevcuttur.

1.8. Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)

Fırat kalkınma ajansı Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerini kapsamaktadır. 14 Temmuz 2009 tarih 15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 25 Temmuz 2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmasından sonra faaliyetlerine başlamıştır.

Fethi Altunyuva’nın genel sekreter olarak göreve başlamasından sonra, Mart 2010 tarihlerinde yapılan sınav sonucunda başarılı olan 25 uzman, 5 destek personeli ve 1 iç denetçinin istihdamı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu personelin, göreve başlama süreci 1 Nisan 2010 tarihinden itibaren başlamış ve bu süreç 2010 yılının ilk yarısında tamamlanmıştır. Ajansın resmi açılışı 20 Ekim 2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

2010 yılı tahmini gelir bütçesi 28.150.000,00 TL olarak öngörülmüştür. 2010 yılında Tahmini Gelir Bütçesinin 20.961.263,23 TL’lik kısmı gerçekleşmiştir. Merkezi Bütçeden Ajans hesabına 2010 yılında 15.882.118,00 TL aktarılmıştır. Gerçekleşen bütçe gelirlerinin 4.337.174,46 TL’si Bir Önceki Yıldan Devreden Gelirlerden, 300.589,96 TL’si İl Özel İdarelerinden, 120.427,04 TL’si Belediyelerden, 35.872,26 TL’si Sanayi ve Ticaret Odalarından Ajansımıza aktarılan kurum paylarından oluşmaktadır. 2010 yılında 285.081,51 TL Faaliyet Geliri elde edilmiştir.²⁰

2011 yılı doğrudan faaliyet destek programının 13.05.2011 tarihinde başlatılmış olmasının yanı sıra, ajans çiftçi ve çiftçi gruplarına, serbest meslek sahiplerine ve KOBİ’lere 2012 yılından itibaren faiz desteği ve faizsiz kredi desteği de verebilecektir.

---

²⁰ http://www.fka.org.tr/ContentDownload/FKA_2010_yili_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 23.10.2011

1.9. İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)

“Bölge dinamiklerini ve insan kaynaklarını harekete geçirmek, birimler arası koordinasyonu en etkin şekilde sağlayarak bölgenin ekonomik potansiyelini artırmak, kalkınma yolunda gelir ve istihdam özellikle olmak üzere ajans kaynaklarının azami şekilde kullanılmasını sağlamak, bölgesel kalkınmayı amaçlayan proje ve faaliyetlere öncülük etmek ve sürdürülebilir kalkınmanın lokomotifi olmayı” misyon edinen ajans 22 Kasım 2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan kararname ile kurulmuştur. Gaziantep, Kilis ve Adıyaman illerini kapsayan ajansın yönetim kurulunu söz konusu illerin Valileri, Belediye başkanları, İl genel meclisi başkanları, Ticaret ve sanayi odası başkanları oluşturmaktadır.

2010 yılında, Gaziantep, Adıyaman ve Kilis İl Özel İdarelerinden toplam 805.157,32 TL pay aktarılması öngörülmekle beraber Genel Bütçeden yapılacak transfer 19.042.609,00 TL olarak belirlenmiştir. Belediyelerden toplam 2.600.765,42 TL, Sanayi ve Ticaret Odalarından toplam 107.155,39 TL aktarılması öngörülmektedir. Bunların yanı sıra Ajansın 2010 yılı Bütçe giderleri toplamı 22.555.687,13 TL’dir.²¹

2011 yılında Merkezi Bütçe’den İpekyolu Kalkınma Ajansı’na yapılacak toplam transfer, 18.807.228,00 TL olarak belirlenmiştir. Sanayi ve Ticaret Odaları’ndan toplam 118.960,14 TL, Belediyelerden toplam 4.442.950,50 TL, İl Özel İdareleri’nden toplam 827.781,17 TL pay aktarılması öngörülmektedir. Ayrıca 2010 Yılı bütçesinden devreden gelir miktarı, 5.735.982,66 TL’dir. Ajansın 2011 yılı Bütçe giderleri toplamı 32.543.882,47 TL’dir.²²

1.10. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)

14.07.2009 tarih ve 2009/15236 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan DOĞAKA Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerini kapsamaktadır.

DOĞAKA’nın doğrudan faaliyet mali destek programı 2011 yılı teklif çağrısı 11 Temmuz 2011 tarihi itibarı ile ilana çıkmış olup, 25 Kasım tarihinde sona erecektir. Doğrudan faaliyet desteği için başvuruda bulunabilecekler,

²¹ <http://www.ika.org.tr/ContentDownload/İKA%20Bütçe%202010.pdf>, Erişim Tarihi:23.10.2011

²² <http://www.ika.org.tr/ContentDownload/2011ÇP-İKABütçe.pdf>, Erişim Tarihi: 24.10.2011

- Yerel yönetimler
- Üniversiteler
- Kamu kurum ve kuruluşları
- Kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları
- Sivil toplum kuruluşları
- Birlikler ve kooperatifler şeklinde sıralanmaktadır²³

Katılımcılık, Yenilikçilik, Şeffaflık, Erişilebilirlik, Verimlilik, Tarafsızlık, Esneklik, Çevreye Duyarlılık, Çözüm Odaklılık, Pozitif Ayrımcılık gibi ilkelere sahip olmakla beraber, “Ekonomik, sosyal ve demokratik birikimi geliştirerek; doğal ve kültürel çevreyi koruyarak; Tarım, Teknoloji, Ticaret, Taşımacılık, Turizm alanlarında Türkiye’nin ve Ortadoğu’nun lider bölgesi olmak.” DOĞAKA’nın vizyonunu oluşturmaktadır.²⁴

1.11. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)

DOKA Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon illerini kapsamaktadır.

Ajansın 2010 yılı gelir bütçesi 22.849.988 TL olup, 16.715.988 TL’si merkezi yönetim bütçesinden, 930.000 TL’si İl Özel İdareleri bütçelerinden, 5.052.800 TL’si belediye bütçelerinden, 151.200 TL’si sanayi ve ticaret odalarının bütçelerinden aktarılan paylardan oluşmaktadır.²⁵ Ajansın 2011 yılı ara dönem gelir bütçesi 48.536.390,04 TL olup, 16.542.367 TL’si merkezi yönetim bütçesinden, 990.140,34 TL’si İl Özel İdareleri bütçelerinden, 5.343.255,64 TL’si belediye bütçelerinden, 114.566,13 TL’si sanayi ve ticaret odalarının bütçelerinden aktarılan paylardan oluşmaktadır.²⁶

Son başvuru tarihi 7 Ekim 2011 olan Turizme yönelik küçük ölçekli altyapı mali destek programına Kaymakamlıklar, Kamu kurum ve kuruluşlarının bölge, il ve ilçe müdürlükleri, Bakanlıklara bağlı kurum, kuruluş ve enstitüler, yerel yönetimler,

²³ <http://pyb.dogaka.org.tr/index.php>, Erişim Tarihi:24.10.2011

²⁴ <http://www.dogaka.org.tr/index.php/kurumsal/vizyon-ve-misyon>, Erişim Tarihi: 24.10.2011

²⁵ http://www.doka.org.tr/files/Doka_2010_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 25.10.2011

²⁶ <http://www.doka.org.tr/files/2011YILIFAALİYETARARAPORUx.pdf>, Erişim Tarihi: 25.10.2011

Üniversiteler, Sanayi ve Ticaret odaları ve Kooperatifler başvuru yapabilmektedirler.²⁷

1.12. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)

OKA, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsamaktadır. OKA, 2009 Yılı içinde toplam 17.311.294,11 TL gelire karşılık toplam 1.466.121,50 TL gider yapılmıştır.

Ajansın 2010 yılı gelirleri 48.442.685,52 TL olarak 2010 çalışma programında onaylanmıştır. Söz konusu gelirlerin yüzde 40,58'i merkezi yönetim bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paylardan, yüzde 1,76'sı İl Özel İdareleri gelirlerinden aktarılan paylardan, yüzde 11,06'sı Belediye gelirlerinden aktarılan paylardan, yüzde 0,19'u Ticaret ve Sanayi Odaları gelirlerinden aktarılan paylardan, yüzde 43,31'i önceki dönemden devreden gelirlerden ve yüzde 3.10'u faaliyet gelirlerinden oluşmaktadır. Ajans'ın 2010 yılı tahmini giderlerinin 48.442.685,52 TL olması öngörülmektedir.²⁸

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011 yılı bütçesinden finanse edilmek üzere Kobi'lerin Rekabet Gücünün Artırılması ve Dış Ticaretin Geliştirilmesi - İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi mali destek programları 27.09.2011 tarihi itibarıyla ilana çıkmış bulunmaktadır. Program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen toplam kaynak tutarı 18.000.000 TL olup, KOBİ Mali Destek Programı için 15.000.000 TL, İnsan Kaynakları Mali Destek Programı için 3.000.000 TL öngörülmektedir. Başvuruların son teslim tarihi 26.12.2011 olarak belirlenmiştir.

1.13. Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)

25 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ajans, Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir olmak üzere 5 ili kapsamaktadır. 2011 yılı mali destek programları,

- Turizm mali destek programı
- Tarım ve kırsal kalkınma mali destek programı

²⁷ <http://www.doka.org.tr/koa-ilan.php>, Erişim Tarihi: 26.10.2011

²⁸ <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/2010AraFaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 26.10.2011

- İmalat sanayinde yenilikçiliğin geliştirilmesi mali destek programı şeklinde üç başlık altında toplanabilmektedir.

Mayıs 2010'da yapılan personel alımlarıyla ajans da toplam 12 Uzman ve 3 Destek Personeli yine 2010 yılı Ekim ayında yapılan personel alımlarında ise toplam 11 uzman ve 4 destek personeli göreve başlamıştır. Ajans da 23 uzman personel ve 7 destek personeli olmak üzere toplam 29 personel görevini ifa etmektedir.²⁹

2010 yılı tahmini gelir bütçesi 16.780.255,10 TL olarak öngörülmüştür. Bu gelirlerin, 15.407.625,00 TL'si merkezi bütçe gelirlerinden, 559.680,00 TL'si İl Özel İdarelerinden, 305.000,00 TL'si belediyelerden, 37.620,00 TL'si Sanayi ve Ticaret Odalarından aktarılabacak paylardan, 275.000,00 TL faaliyet gelirlerinden, 195.330,10 TL bir önceki yıldan devreden gelirlerden oluşmaktadır. 2010 yılının Fiili Gelir Bütçesi 16.840.619,17 TL olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bütçe gelirlerinin 15.407.625,00 TL'si Merkezi Yönetim Bütçesinden, 560.679,14 TL'si İl Özel İdarelerinden, 509.834,50 TL'si Belediyelerden, 49.054,40 TL' si Sanayi ve Ticaret Odalarından Ajansımıza aktarılan kurum paylarından oluşmaktadır. 2010 yılında elde edilen faiz geliri 118.096,03 TL'dir. 2010 yılında Bütçe Giderleri toplamı 1.732.998,96 TL'dir. 2010 yılı sonu itibariyle personel giderleri için 903.531,08 TL, mal ve hizmet alımları ile faaliyet giderleri için toplam 772.247,95 TL olmak üzere toplam 1.675.779,03 TL harcama yapılmıştır. 31 Aralık 2010 tarihi itibariyle banka mevcudu 15.239.934,02 TL'dir.³⁰

1.14. Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)

MEVKA, Konya ve Karaman illerini kapsamaktadır. Ajansın 2011 yılı 6 aylık bütçe giderleri toplamı 5.201.513 TL'dir. Gerçekleşen bütçe giderlerinin 1.354.760 TL'si personel giderlerinden, 499.998 TL'si mal ve hizmet alım giderlerinden, 21.450 TL'si izleme değerlendirme ve koordinasyon faaliyetlerinden 541.176 TL'si plan, program ve proje hizmet alım giderlerinden, 51.308 TL'si tanıtım ve eğitim hizmet alım giderlerinden oluşmaktadır. Bu dönemde Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri kapsamında 2009 yılı proje teklif çağrıları için 1.994.722 TL ödenmiştir.

²⁹ http://www.ahika.org.tr/upload/pdf/faliyet_raporu.pdf, 26.10.2011

³⁰ http://www.ahika.org.tr/upload/pdf/faliyet_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 25.10.2011

2011 yılının ilk altı aylık fiili gelirleri 5.107.239 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelirin 2.689.710 TL'si Belediyelerden, 135.972 TL'si Sanayi ve Ticaret Odalarından, 741.584 TL'si İl Özel İdarelerinden, 1.111.991 TL'si faaliyet gelirlerinden ve 427.982 TL'si önceki dönemden tahsil edilemeyen belediye gelirlerinin tahsilatından oluşmaktadır. Bu gelirlere bir önceki yıldan aktarılan nakit olan 37.201.499 TL de eklendiğinde toplam gelirler 42.308.738 TL olmaktadır.³¹

MEVKA, 2011 yılı mali destek programı kapsamında, kırsal kalkınma mali destek programı ve iktisadi işletmelerde rekabetçiliğin geliştirilmesine yönelik mali destek programı olmak üzere iki ilana çıkmıştır.

1.15. Ankara Kalkınma Ajansı

Ankara'yı 21. Yüzyılda Türkiye ve Avrasya'nın Teknoloji ve Bilim Merkezi haline dönüştürmeyi vizyon edinen ajansta 28 uzman, 6 destek personel ve 1 iç denetçi görev yapmaktadır. Çalışanların 20'si erkek olup, geriye kalan 15 tanesini bayanlar oluşturmaktadır. Ayrıca kurum çalışanlarının 13'ü lisans mezunu, 13'ü yüksek lisans ve 9'u doktora olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

"2011 Yılı Doğrudan Faaliyet Destek Programı" ile Ankara'nın kalkınmasını ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılmasını hedefleyen çalışmalar desteklenmektedir. Ayrıca, kritik öneme sahip araştırma ve planlama çalışmaları yanı sıra bölgenin yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirmeye yönelik faaliyetler de desteklenecektir. Program kapsamında desteklenecek faaliyetler için toplam kaynak miktarı 1.000.000 TL olup, verilecek destek miktarı asgari 20.000 TL ile azami 75.000 TL olarak belirlenmiş olmakla beraber son başvuru tarihi 09.12.2011'dir. Bunun dışında, Ankara Kalkınma Ajansı'nın yürüttüğü diğer destek programı olan "2011 Yılı Teknik Destek Programı" ise Ankara'daki yerel aktörlerin çalışmalarına destek sağlamayı amaçlamaktadır. Toplam bütçesi 500.000 TL olan programdan kamu kurum ve kuruluşları yanı sıra kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları ile birlik ve kooperatifler yararlanabilecektir.³²

³¹http://www.mevka.org.tr/Content/ViewArticle/mevka_2011_yili_ajans_ara_faaliyet_raporu?articleID=yYknu4HhlnU%3D, Erişim Tarihi: 27.10.2011

³² <http://www.ankaraka.org.tr/tr/data.asp?id=280>, Erişim Tarihi: 24.10.2011

Ajansın 2010 yılı gerçekleşen Bütçe Gelirleri toplamı 15.136.305,93 TL'dir. Merkezi bütçeden Ajansa 2010 yılı bütçesinde aktarılması öngörülen 12.700.559 TL'nin tamamı Ajans hesaplarına aktarılmakla beraber diğer yandan, Ajansa kaynak aktaran yerel paydaşlardan olan Ankara İl Özel İdaresi 840.003,26 TL ödemiştir. Yine, sanayi ve ticaret odaları 625.226,10 TL aktarmışlardır. Son olarak, 2010 yılı sonunda 119.349,42 TL faiz ve repo geliri gerçekleşmiştir.

Ajansın 2010 yılına ait toplam bütçe geliri 15.136.305,93 TL (bütçenin %41,78'i) olarak gerçekleşirken, 31.12.2009 itibariyle gerçekleşen bütçe gideri 809.885,82 TL (bütçenin % 2,24'ü) olmuştur. Ajansın yılsonu gerçekleşen bütçe geliri ile gerçekleşen bütçe gideri oranlandığında, gerçekleşen bütçe giderinin (809.885,82 TL), gerçekleşen bütçe gelirinin (15.136.305,93 TL) %5,35'i olduğu görülmektedir. Bu sonuçla, Ajans bir sonraki yıla 14.326.420,11 TL nakit devretmiştir.³³

1.16. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)

25 Temmuz 2009 tarihli ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan KUZKA Çankırı, Kastamonu, Sinop illerini kapsamaktadır. Söz konusu kurumda 19 uzman ve 1 destek personel olmak üzere toplam 20 kişi çalışmaktadır.

2010 yılında Merkezi İdare Vergi Gelirlerinden Alınan Pay 7.960.070,96 TL, İl Özel İdarelerinden 411.256,59 TL, Belediyelerden 144.669,37 TL, Ticaret ve Sanayi Odalarından 22.744,69 TL, Faiz Gelirlerinden 8.217,68 TL olmak üzere toplamda 8.546.959,29 TL gelir elde etmiştir. Elde edilen gelirlere karşılık toplam 620.103,57 TL gider gerçekleşmiştir.³⁴

Ajansın 2011 yılı bütçesine 2010 yılından toplam 7.965.247,58 TL nakit devri gerçekleşmiştir. İlk altı aylık dönemde Ticaret ve Sanayi Odaları'ndan 35.444,77 TL, İl Özel İdareleri'nden 576.236,41 TL ve Belediye'lerden 210.236,66 TL pay aktarılmıştır. Faiz ve diğer gelirler ile birlikte 2011 yılının ilk altı ayı itibariyle gerçekleşen gelir bütçesi 9.105.258,92 TL'dir. Bütçe gideri ise,

³³ <http://www.ankaraka.org.tr/tr/publication.asp?id=60>, Erişim Tarihi:25.10.2011

³⁴ http://www.kuzka.org.tr/ContentDownload/VY7E2KUZKA_Faaliyet_Raporu_2010.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2011

1.613.557,91 TL olup; bunun %55,2'sini Personel Giderleri, %32,1'ini Mal ve Hizmet Alım Giderleri ve %12,8'ini de Proje ve Faaliyet Destekleri oluşturmaktadır.³⁵

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı 200.000,00 TL hibe desteği ile çıktığı 2010 Yılı Doğrudan Faaliyet Destek Programı kapsamında toplam tutarı 233.172,75 TL olan 6 proje ile sözleşme imzalamıştır. Bunun dışında, 2011 yılında “KOBİ Mali Destek Programı” ve “Çevre ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programı” olmak üzere iki proje teklif çağrısı ilanında bulunmuştur.

1.17. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)

14 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ajans, Antalya, Isparta ve Burdur illerini kapsamaktadır. Ajansta genel sekreter dahil 24 uzman, 6 destek personel ve 1 iç denetçi olmak üzere toplam 32 kişi görevlerini ifa etmektedir.

Ajansın 2010 yılı başında kendisine tahsis edilmesi öngörülen gelir tutarı 26.631.004,00 TL'dir. 2009 yılından devir eden gelir toplamı 1.268.996,21TL olup, 2010 yılı öngörülen toplam bütçe geliri 27.900.000,00TL olmuştur. Merkezi Bütçe Gelirlerinden 1 Eylül 2010 dönemi ve 29 Aralık 2010 döneminde 14.783.933,00 TL Ajans hesabına aktarılmıştır. Aynı dönemde Ajans'a, İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyesi, Belediyeler ile Sanayi ve Ticaret Odaları tarafından tahsis edilmesi öngörülmüş tutarın 5.507.420,61 TL'lik kısmı tahsil edilmiştir. 2010 yılında elde edilen faiz geliri 128.513,13 TL'dir. Çeşitli iadelerle birlikte gelir toplamı 20.423.260,70. TL'ye ulaşmıştır. 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla bütçe giderleri toplamı 1.860.789,56 TL olarak gerçekleşmiştir. 31 Aralık 2010 itibarıyla banka mevcudu 19.011.697,66 TL'dir.³⁶

Ajansın 2011 yılı başında kendisine tahsis edilmesi öngörülen tutar 26.536.607,00 TL'dir. 2010 yılından devir eden nakit 19.011.698,66 TL 2010 yılı bütçe gelirlerinden tahsil edilecek 9.951.695,21 TL tutar olmak üzere önceki yıllardan devir eden gelirlerin toplamı 28.963.392,87 TL olmuştur. Ajansın 2011 yılı

³⁵ http://www.kuzka.org.tr/ContentDownload/GE8N7KUZKA_Ara_Faaliyet_Raporu_2011.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2011

³⁶ <http://www.baka.org.tr/uploads/1307215565FaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 27.10.2011

toplam bütçe geliri 55.500.000,00 TL olarak öngörülmüştür. 2011 yılı I. Altı Aylık dönemde Ajans'a, İl Özel İdaresi, Belediyeler ile Sanayi ve Ticaret Odaları tarafından tahsis edilmesi öngörülmüş toplam tutarın 3.770.372 TL'lik kısmı tahsil edilmiştir. 2011 yılı I. Altı Aylık dönemde elde edilen faiz geliri 522.303 TL'dir. Çeşitli iadelerle birlikte gelir toplamı 4.305.281 TL'ye ulaşmıştır. 2011 yılı bütçe giderleri toplamı 2.250.992 TL olarak gerçekleşmiştir. 30 Haziran 2011 itibariyle banka mevcudu 21.028.378 TL'dir.³⁷

1.18. Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)

GEKA, Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsamaktadır. 2011 yılı Haziran sonu itibariyle çalışma birimleri bazında personel dağılımı; Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi 5 kişi, Program Yönetim Birimi 8 kişi, İzleme ve Değerlendirme Birimi 8 kişi ve Yatırım Destek Ofisi 5 kişi, İç Denetçi 1 kişi şeklindedir. Destek birim başkan vekili ile İdari ve Mali İşler, Halkla İlişkiler ve Yönetici Asistanlığı alt birimlerinden oluşan destek birimi ise 6 kişiden oluşmaktadır. 2011 Haziran sonu itibariyle Ajansta 16 bay, 17 bayan personel görev yapmaktadır. Toplamda 33 kişi görevlerini ifa etmektedir.³⁸

2009 yılından devreden 548.000 TL nakit ile 2009 yılı bütçe gelirlerinden tahsil edilecek 3.836.589,00 TL'lik tutar olmak üzere önceki yıllardan devreden gelirlerin toplamı 4.384,589,00 TL olmuştur. Dolayısıyla 2010 yılı bütçe gelirleri toplamı 28.688.948,00 TL olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'ndan Ajans hesabına transfer edilecek 2010 yılı transfer ödeneği olan, 14.919.344,00 TL 2010 yılı aralık ayında transfer edilmiştir. Ajans'a İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Sanayi ve Ticaret Odaları tarafından tahsis edilmesi öngörülmüş toplam tutarın 5.387.135,43 TL'lik kısmı tahsil edilebilmiştir. 2010 yılında elde edilen faiz geliri 64.654,46 TL'dir. Önceki dönemlerden tahakkuk ettirilip tahsil edilecek olan katkı paylarıyla birlikte, 2010 yılı içinde tahsil edilen gelir toplamı 20.371.133,89 TL'ye ulaşmıştır. Ayrıca 31 Aralık 2010 tarihi itibariyle bütçe giderleri toplamı 2.299.698,71 TL olarak gerçekleşmiştir. 31 Aralık 2010 tarihi itibariyle toplam

³⁷ <http://www.baka.org.tr/uploads/131797336720116AylıkAraFaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 29.10.2011

³⁸ <http://www.geka.org.tr/yukleme/dosya/d73274feb16a166016836df0637aa45b.pdf>, Erişim Tarihi: 29.10.2011

banka mevcudu 19.004.513,38 TL'dir.³⁹ 30.06.2011 tarihi itibarıyla bütçe gelirleri 4.346.893,31 TL, bütçe giderleri toplamı ise 2.053.498,60 TL olarak gerçekleşmiştir.

Söz konusu kurum 2011 yılı doğrudan faaliyet desteği başvurularını başlatmış bulunmaktadır. Bu program kapsamında desteklenecek faaliyetler için GEKA tarafından 2011 yılı bütçesinden tahsis edilen toplam kaynak tutarı 650.000 TL olup son başvuru tarihi 10 Ocak 2012'dir.

1.19. Zafer Kalkınma Ajansı

Zafer kalkınma ajansı 14.07.2009 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Söz konusu kalkınma birimi, Afyon, Kütahya, Manisa ve Uşak olmak üzere 4 ili kapsamaktadır.

2010 yılı sonu itibarıyla Ajans da 1 Genel Sekreter, 17 Uzman, 3 Destek Personeli görev yapmaktadır. Ayrıca kurum da hizmet alım yöntemi ile istihdam edilen 1 adet sekreter ile 2 adet hizmetli ve 1 adet şoför görev yapmaktadır.

2010 Yılı Çalışma Programı ve Bütçesine göre Ajansın 2010 yılı içerisindeki gelirleri 28.375.005 TL olarak tahmin edilmiştir. Ancak kurum 2010 yılı geliri 24.116.478 TL olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşme oranı %85 olmuştur. Ajansın 2010 yılı giderleri 1.944.377 TL olarak gerçekleşmiştir.⁴⁰

Ajans, 2010 Yılı Teknik Destek Programı ile Bölge'deki proje hazırlama ve yürütme kapasitesini yükseltmeyi hedeflemiş; bu kapsamda 87 kurum/kuruluşun teknik destek faaliyetlerini hayata geçirmiş ve yaklaşık 2.000 kişinin proje hazırlama ve yürütme eğitimi almasını sağlamıştır. Ajans, 2011 Yılı Teknik Destek Programı ile 2010 yılındaki programa benzer fakat tek önceliği olmayan daha çeşitli faaliyetlere destek olmayı hedeflemektedir. Söz konusu destek programı ilana çıkmış olup, son başvuru tarihi 11.11.2011 tarihinde sona ermektedir.⁴¹

---

³⁹ <http://www.geka.org.tr/yukleme/dosya/92519563f7ec21068df0b9f6acdbeba3.pdf>, Erişim Tarihi: 19.10.2011

⁴⁰ <http://www.zafer.org.tr/kurumsal/hakkimizda/faaliyet-raporlari/finish/45-faaliyet-raporlar/41-2010-yl-faaliyet-raporu.html>, Erişim Tarihi: 22.10.2011

⁴¹ <http://www.zafer.org.tr/destekler-tesvikler/ajans-destek-programlari/guncel-destek-programlari/138-guncel-teknik-destek-programi/1039-2011-yili-teknik-destek-programi.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2011

1.20. Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA),

25 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuş ve faaliyetlerine başlayan GMKA, Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsamaktadır. Kurumda 1 Genel Sekreter, 1 iç denetçi, 26 Uzman ve 4 destek personel görev yapmaktadır. Uzman personeller İngilizce'ye ek olarak çeşitli seviyelerde Almanca, Fransızca, İspanyolca, Yunanca, İtalyanca ve Japonca dillerini bilmektedirler.

Ajansın 2010 yılı Bütçesi'ne 2009 yılından toplam 5.187.211,83 TL devir gerçekleşmiştir. Bu miktarın 1.111.554,11 TL'si İller Bankası aracılığıyla tahsil edilmiş olup, 4.075.657,72 TL'lik kısmı nakit devridir. Tahsil edilemeyen tutar 2.486.473,77 TL olarak gerçekleşmiş ve 2011 bütçesine devredilmiştir. Buna ek olarak yerel yönetimlerden Ajans'a aktarılması gereken paylardan 2010 yılsonu itibariyle, il özel idarelerinden 533.711,85 TL, belediyelerden 376.465,02, ticaret ve sanayi odalarından 67.888,22 TL olmak üzere toplam 978.065,09 TL tahsil edilebilmiştir. DPT Müsteşarlığı'ndan ise 14.217.973,98 TL aktarım yapılmıştır. Ayrıca 76.356,75 TL faiz geliri tahakkuk etmiş ve yılsonu itibariyle gelirler toplamı 20.459.607,93 TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam bütçe giderleri ise 6.863.778,55 TL olarak gerçekleşmiştir.⁴² GMKA'nın 2011 yılı öngörülen bütçesi 38.420.989,52 TL'dir. 2011 yılı toplam giderleri 38.420.989,52 TL olarak öngörülmüş ve yılın ilk yarısında 7.359.896,99 gider gerçekleşmiştir.

1.21. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)

14 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan BEBKA, Bursa, Eskişehir ve Bilecik olmak üzere 3 ili kapsamaktadır.

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'nda 9'u uzman 3'ü destek olmak üzere 12 kadın personel, 19'u uzman 2'si destek olmak üzere 21 erkek personel görev yapmaktadır.

Ajansın 2011 yılı Bütçesi'ne 2010 yılından 25.635.252,00 TL'si nakit devri ve 9.661.138,96 TL'si alacak devri olmak üzere toplam 35.296.390,96 TL devir gerçekleşmiştir. Ajansın 2011 yılı içerisinde yerel yönetimler, Ticaret ve Sanayi

---

⁴² http://www.gmka.org.tr/page/dosyalar.php?dosya=gmka_2010_faaliyet_raporu_2.pdf, Erişim Tarihi: 18.10.2011

Odaları ve Merkezi Yönetim Bütçesi'nden aktarılabacak tutar toplamı 26.020.216,33 TL'dir. 2011 yılı ilk yarısında İl Özel İdareleri aktarılabacak tutarın %28,91'i olan 286.956,17 TL, belediyeler %21,27'si olan 2.104.130,40 TL, Ticaret ve Sanayi Odaları ise %18,84'üne denk gelen 81.496,46 TL ödeme yapmışlardır. Ayrıca 2011 yılı ilk altı ayı içerisinde 983.375,34 TL faiz geliri ve ihale katılım payı tahsil edilmiştir. 2011 yılı ilk yarısında 2009 ve 2010 yılı alacakları toplam tutarı olan 11.635.786,97 TL'nin 2.323.141,24 TL'si tahsil edilmiştir. 2011 yılı ilk yarısında 1.127.793,27 TL personel giderleri, 389.096,67 TL mal ve hizmet alım giderleri olmak üzere toplam 1.516.889,94 TL'lik Genel Yönetim Hizmetleri gideri finanse edilmiştir. İzleme Değerlendirme ve Koordinasyon Hizmetleri kapsamında 22.464,74 TL; Plan, Program ve Proje Hizmetleri kapsamında 319.597,99 TL; Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri kapsamında 27.500,00 TL; Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri kapsamında 26.768,89 TL harcama gerçekleşmiştir. 2011 yılı ilk altı ayında gerçekleştirilen toplam giderler 4.731.328,96 TL'dir.⁴³

BEBKA, 2011 yılı mali destek programları proje teklif çağrısı 20.09.2011 tarihi itibarıyla başlamıştır. Bu yıl proje teklif çağrısı kapsamında toplam 16 milyon TL hibe verilmektedir. Program başlıkları; Çevre ve Enerji, Ar-Ge ve Yenilikçilik, Sosyal Kalkınma olmak üzere 3 kategoride toplanmaktadır.⁴⁴

1.22. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)

BAKKA, Zonguldak, Karabük, Bartın illerini kapsamaktadır. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı; Genel Sekreter, 19 uzman personel ve 5 destek personeli ile birlikte toplam 25 personelden oluşmaktadır.

Ajansın 2010 yılı tahmini gelirleri 21.292.184,00 TL olarak öngörülmektedir. Söz konusu gelirlerin %66,63'ü Merkezi Yönetim Bütçe vergi gelirlerinden, %1,57'si İl Özel İdarelerinden, %8,18'i Belediyelerden, % 0,23'ü Ticaret ve Sanayi Odalarından aktarılan paylardan oluşmaktadır. Ajansın 2010 yılı tahmini giderlerinin 21.292.184,00 TL olması öngörülmektedir. Giderlerin %32,27'si genel hizmet giderleri, %0,47'si izleme değerlendirme ve koordinasyon hizmetleri giderleri, %7,28'si plan, program ve proje hizmetleri giderleri, %3,62'si tanıtım ve eğitim

⁴³ <http://www.bebka.org.tr/doc/2011AraFaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2011

⁴⁴ <http://www.bebka.org.tr/sayfa.php?id=79&arsiv=1>, Erişim Tarihi: 16.10.2011

hizmetleri giderleri ve %51,66'sı proje ve faaliyet destekleme hizmet giderlerinden oluşmaktadır.⁴⁵

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından 17 Mayıs 2011 tarihinde başlatılmış olan “2011 Yılı Doğrudan Faaliyet Destek Programı” kapsamında 4 Ekim 2011 tarihi itibarıyla toplam 13 adet faaliyet teklifi başvurusu alınmış olup, 4 Ekim 2011 tarihinde Zonguldak'ta gerçekleştirilen toplantıda Yönetim Kurulunun onayına sunularak başarılı bulunan faaliyet teklifleri toplamda 9 olmuştur.⁴⁶

1.23. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)

MARKA, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illerini kapsamaktadır. Ajans çalışanlarının %85'i (34 çalışan) erkek ve %15'i (6 çalışan) kadın; %58'i (23 çalışan) evli ve %42'si (17 çalışan) bekar personelden oluşmaktadır. Ajans çalışanlarının %35'i (14 çalışan) lisans mezunu, %32'si (13 çalışan) yüksek lisans devam etmekte, %23'ü (9 çalışan) yüksek lisans mezunu ve %10'u (4 çalışan) doktora devam etmektedir.

Ajans 2011 yılı Bütçesi'ne 2010 yılından 14.135.660,68 TL'si nakit devri ve 9.883.284,10 TL'si alacak devri olmak üzere toplam 24.018.944,78 TL devir gerçekleşmiştir. Yerel yönetimlerden Ajans'a aktarılması gereken paylardan 2011 yılı ilk 6 ayında İl Özel İdarelerinden 996.197,00 TL, belediyelerden 338.983,39 TL, Sanayi ve Ticaret Odalarından 202.951,38 TL olmak üzere yerel kaynaklardan toplam 1.538.131,77 TL tahsil edilmiştir. DPT Müsteşarlığı'ndan ise Ajans hesaplarına aktarılması planlanan 14.955.261,00 TL bütçenin aktarımı yılın ilk yarısında gerçekleşmemiştir. Ayrıca faiz geliri dahil 712.423,20 TL tutarında faaliyet geliri tahsil edilmiş ve 2011 yılı ilk 6 ayı gelirler toplamı 12.421.291,75 TL olarak gerçekleşmiştir. Genel toplamda ise bütçe giderleri 5.454.753,59 TL olarak gerçekleşmiştir.⁴⁷

---

⁴⁵ <http://www.bakka.org.tr/Doc/UserFiles/file/Raporlar/BAKKA2010FaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 16.10.2011

⁴⁶ <http://www.bakka.org.tr/Sayfa/1/2011-yili-dogrudan-faaliyet-destek-programi.aspx>, Erişim Tarihi: 15.10.2011

⁴⁷ http://www.marka.org.tr/uploaded/file/Raporlar/2011_Ara_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2011

2010 yılında teklif çağrısına çıkılan KOBİ'lerin Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı'nın ardından 2011 yılında da aynı başlıkla 7.000.000 TL bütçeli olarak ve kendi içinde Kar Amacı Güden ve Gütmeyenlere yönelik olarak ayrılan ve biri beş, diğeri dört milyon lira olmak üzere toplam 9.000.000 TL bütçeli Ar-Ge ve Yenilikçilik Mali Destek Programı Ajans tarafından ilan edilmiştir. Bu çağrılar kapsamında toplam 312 proje başvurusu Türkiye'de ilk kez internet üzerinden olmak üzere toplanmıştır. Ayrıca, 2010 yılı içerisinde ilan edilen teknik destek programı, 2011 yılı ilk yarısında 400.000 TL bütçe ile tekrar ilan edilmiş ve başvuru yapılan 222 projeden 96'sı destek almaya hak kazanmıştır. Dahası, ilk kez ilan edilen Doğrudan Faaliyet Desteği Programı kapsamında da 2.431.343 TL bütçe ayrılmış olup, proje yoluyla destek talep eden 128 kurum/kuruluştan 43'ü desteklenmiştir.⁴⁸

1.24. İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)

Ajans, 30.06.2011 tarihi itibarıyla, 1'i Genel Sekreter, 18'si Uzman ve 4'ü Destek personeli olmak üzere 23 kişilik bir ekiple faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ajansın 2011 Yılı Bütçesi'ne 2010 Yılından 70.896.519,86 TL nakit devri gerçekleşmiştir. Ajansa 2011 Yılı ilk altı ayında Sanayi ve Ticaret Odaları'ndan aktarılan pay 1.040.037 TL'dir. Bunun yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden 20.527.207 TL, İlçe Belediyeleri'nden 12.499.949 TL ve İl Özel İdaresi'nden 6.599.781 TL olmak üzere yerel yönetimlerden toplam 40.666.974 TL tahsil edilmiştir. Bunlara ilave olarak 1.734.817 TL tahakkuk eden faiz geliriyle birlikte 2011 yılı ilk altı ayı itibarıyla gerçekleşen gelirler toplamı 42.401.791 TL'dir. 2011 Yılı Ocak-Haziran Dönemi toplam bütçe gideri 1.540.470 TL'dir. Bu tutardan 815.275 TL Personel Giderleri, 489.338 TL Mal ve Hizmet Alımları, 3.823 TL İzleme Değerlendirme ve Koordinasyon Hizmetleri, 218.504 TL Plan, Program ve Proje Hizmetleri ve 13.530 TL Tanıtım ve Eğitim faaliyetleri için harcanmıştır.⁴⁹

İstanbul Kalkınma Ajansı, 2011 Yılı Mali Destek Programları için ilana çıkmış olup, başvurular dokuzuncu ayın yirmisinde sona ermiştir.

⁴⁸ http://www.marka.org.tr/uploaded/file/Raporlar/2011_Ara_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2011

⁴⁹ <http://www.istka.org.tr/Portals/iska/images/2011-istka-arafaaliyetraporu.pdf>, Erişim Tarihi: 13.10.2011

1.25. Trakya Kalkınma Ajansı

Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ı kapsayan ajans 25 Temmuz 2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiş olup, 1 genel sekreter, 30 uzman, 6 destek personeli ve 1 iç denetçiden oluşmaktadır.

Trakya Kalkınma Ajansının 2011 yılı bütçesi toplam 41.470.107,09 TL olarak öngörülmüş olup 2010 Yılı Mali Destek Programlarına ilişkin ödemeleri 2011 yılında yapılacağından 2011 Yılı bütçe gelirlerinin en büyük kalemini 2010 Yılından aktarılan 22.083.922,09 TL oluşturmaktadır. 2011 yılı gider bütçesinin %81'ini oluşturan 33.330.000 TL proje ve faaliyet destekleme harcamalarına ayrılmış olup bu tutarın 11.130.000 TL'lik kısmını 2010 yılı Mali Destek Programlarına ilişkin ödemeler oluşturmaktadır.⁵⁰ Trakya kalkınma ajansı, iktisadi kalkınma mali destek programı, sosyo-ekonomik kalkınma mali destek programı ve küçük ölçekli alt yapı mali destek programı gibi destekler vermektedir.

1.26. Karacadağ Kalkınma Ajansı

Karacadağ kalkınma ajansı, 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3'üncü maddesine dayanılarak 22.11.2008 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10.11.2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Doğal, tarihi, sosyal ve kültürel zenginliği ve çeşitliliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin cazibe ve ticaret merkezleri olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın bu potansiyelini en iyi şekilde koruyarak değerlendiren, işsizliğin, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltıldığı, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı olmayı kendine vizyon edinen ajans, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kapsamaktadır.

Söz konusu ajansın temel amacı, kuruluş gerekçesinde belirtilen amaçlarla birlikte TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesinde çok sektörlü gelişmeyi hızlandırmak ve sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda 2010 yılı için belirtilen temel amaçlar ve bölgedeki diğer paydaş ve aktörler tarafından da alınması gereken bölgesel hedefler şunlardır.

---

⁵⁰ http://www.trakyaka.org.tr/faaliyet/2011_ara_faaliyet.pdf, Erişim Tarihi: 03.10.2011

- Üretim ve istihdamı artırmak
- Bölgenin turizm potansiyelini ortaya çıkarmak ve turizm altyapısını geliştirmek,

Bölgesel hedefler ise şöyle sıralanmıştır (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2010: 42);

- İstihdamı artırmak, beşeri ve sosyal gelişmeyi hızlandırmak
- Güneydoğu Anadolu bölgesinin merkezi ve Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı olarak bölgede iş ortamını iyileştirmek, yatırım açısından bölgenin çekicilik ve erişilebilirlik unsurlarını artırmak ve rekabetçi bir yapıya kavuşturmak.
- Bölgenin turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, turizm altyapısını geliştirmek ve turizmi teşvik etmek
- Tarımsal üretim kapasitesini arttırmak ve tarıma dayalı sanayiye geliştirmek
- Bölgenin sanayisini ve sanayi altyapısını geliştirmek
- Kentsel altyapıyı geliştirmek ve çevreyi korumak

Ajansın 2010 yılına ait gelir ve giderleri aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 9. Karacadağ Kalkınma Ajansının Gerçekleşen Gelirleri

Gerçekleşen gelirler	Gelir (TL)	Tahsilat (TL)
Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan paylar	21.247.014,00	-
İl özel idarelerinden aktarılan pay	920.919,15	217.959,56
Belediyelerden aktarılan paylar	1.869.880,57	289.806,96
Ticaret ve sanayi odalarından aktarılan paylar	52.688,28	28.685,29
Faaliyet gelirleri	500.000,00	325.194,27
Gelirler Toplamı (TL)	24.590.502,00	861.646,08

Kaynak : Karacadağ Kalkınma Ajansı, (2010), **Ara Faaliyet Raporu**, Ocak-Haziran Dönemi, s.50.

Tablo 10. Karacadağ Kalkınma Ajansının Gerçekleşen Giderleri

Gerçekleşen Giderler	Cari Yıl (TL)
Harcama kalemleri	-
1.Personel giderleri	1.101.970,71
2.Mal ve hizmet alımı giderleri	1.363.037,18
2.1 Tüketime yönelik mal ve malzeme alımları	67.372,83
1.1. Yolluklar	75.550,32
1.2. Hizmet alımları	980.635,86
1.3. Temsil ve tanıtma giderleri	33.429,84
1.4. Menkul mal ve gayri maddi hak alımı giderleri (karayolu taşıtları+demirbaşlar)	203.142,87
1.5. Bakım ve onarım giderleri	2.905,46
GİDERLER TOPLAMI	2.465.007,89

Kaynak : Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2010, **Ara Faaliyet Raporu**, Ocak-Haziran Dönemi, s.50.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, yıllık çalışma programında açıkça belirtilmek kaydıyla; özel işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve bunların birliklerinin, kooperatiflerin ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin proje ve faaliyetlerine mali destek sağlayabilir. Ajansın sağlayabileceği mali destekler; doğrudan finansman desteği, faiz desteği ve faizsiz kredi desteği olmak üzere üçe ayrılır.

Teknik destek, bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına Ajans tarafından sağlanan desteklerdir. Teknik destek faaliyetleri için ayrılacak toplam yıllık tutar, Ajansın yıllık gider bütçesinin yüzde ikisini geçemez. Teknik destek kapsamında yararlanıcı kuruluşa herhangi bir doğrudan mali destek verilmez. Ajans bu destekleri mevcut bütçe ve personel imkânları çerçevesinde temelde kendi personeli eliyle sağlar. Zorunlu hallerde teknik destek, hizmet alımı yoluyla sağlanabilir. Teknik desteğin hizmet alımı yoluyla sağlanması durumunda; her bir teknik desteğin Ajansa toplam maliyeti 15.000 TL'yi aşamaz. Teknik destek faaliyetlerinde yararlanıcı kuruluştan herhangi bir nakdi katkı talep edilmez. Ancak teknik destek faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli çalışma materyalleri ile eğitim, çalıştay vb.

Çalışmaların organizasyonuna ait harcamalar ve ihtiyaçlar yararlanıcı veya ortağı tarafından sağlanır⁵¹

2011 Yılı Ocak-Haziran döneminde 7 projenin Nihai Rapor incelemeleri tamamlanarak nihai ödemeleri yapılmıştır. Tamamlanan projeler için yararlanıcılara toplam 1.225.638,49 TL destek aktarılmış olup, yararlanıcılar tarafından bu projelere 1.455.439,23 TL'lik eş finansman sağlanmıştır. Buna göre Ajans'ın destekleme oranı % 45,71 olmuştur. Biten projeler kapsamında 25 kişilik istihdam artışı ve 34 yeni makine alımı gerçekleştirilmiştir.⁵²

TRC2 bölgesine ait temel işgücü göstergeleri tablo 11'de tasnif edilmektedir.

Tablo 11. TRC2 Bölgesi İşgücü Göstergeleri

TRC2 (Bin)	2005	2006	2007	2008	2009
İşgücü	535	505	516	540	622
İstihdam Edilenler	477	447	445	464	505
İşsiz	58	62	71	76	117
İşgücüne Katılma Oranı %	34,4	31,5	30,8	31,8	34,4
İşsizlik Oranı %	10,5	12,1	13,8	14,1	18,8
Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	14,5	12	13,5	16,9	20,5
İstihdam Oranı %	30,7	27,7	26,5	27,3	27,9

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

Son yıllarda gerek genel gerekse de tarım dışı işsizlik oranlarının arttığı bölgede, ajansın bölgeye yeni yatırımlar çekmesinin önemi daha da artmaktadır. Elbette ki ajansın bölgeye çekeceği yatırımlar gelecek işsizlik oranındaki artışın azalmasına neden olacaktır.

⁵¹ <http://www.karacadag.org.tr/destek.asp?SayfaAltCatId=1> Erişim Tarihi: 07.06.2011

⁵² <http://www.karacadag.org.tr/ContentDownload/2011-OCAK-HAZ-ARA-FAALİYET.pdf> Erişim Tarihi: 10.10.2011

TRC2 bölgesine ait istihdamın sektörel dağılımı aşağıdaki tabloda tasnif edilmektedir.

Tablo 12. TRC2 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin)

Yıl	Toplam	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
2005	477	160	71	121	124
2006	447	111	75	122	140
2007	445	111	76	109	149
2008	464	155	78	108	122
2009	505	147	79	125	153

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

İstihdam sektörel olarak ele alındığında tarım sektöründe, istihdam 2005 yılından sonra azalma trendine girerken 2008 yılından sonra yeniden bir artış trendine girdiği görülmektedir. Sanayi sektörü istihdamı ise istikrarlı bir artış göstermektedir. Genel olarak bakıldığında ajansın kurulduğu tarihten sonra rakamlarda ciddi artışlar meydana gelmiştir. Söz konusu yapılanmanın tarım sektörüne yönelik desteği sayesinde üretim değerlerinde gerçekleşen artış tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13. TRC2 Bölgesi Üretim Değerleri

TRC2 (Bin TL)	Bitkisel Üretim Değeri	Canlı Hayvanlar Değeri	Hayvansal Ürünlerin Değeri
2005	2.780.815	819.719	411.742
2006	3.061.395	873.672	552.780
2007	3.131.913	914.363	645.143
2008	2.970.507	934.144	616.527
2009	3.686.428	1.383.165	675.205

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

TRC2 bölgesine ait bitkisel üretim değeri 2009 yılı itibarı ile 3.686.428 Bin TL, hayvansal ürünlerin değeri ise 675.205 Bin TL’dir. Ayrıca canlı hayvanların değerinde ise istikrarlı bir artışın gerçekleştiği görülmektedir.

Diyarbakır, Şanlıurfa ve TRC2 bölgesine 2005-2010 yılları arasında yapılan kamu yatırımları tablo 14’de yer almaktadır.

Tablo 14. TRC2 Bölgesi Kamu Yatırımları

Kamu Yatırımlar (Bin TL)	Şanlıurfa	Diyarbakır	TRC2	Türkiye
2005	291.344	158.760	450.104	19.899.447
2006	158.092	121.230	279.322	21.608.226
2007	142.208	111.607	253.815	21.513.108
2008	129.379	145.943	275.322	21.915.452
2009	541.697	370.231	911.928	27.458.727
2010	590.243	469.201	1.059.444	33.832.966

Kaynak: <http://www2.dpt.gov.tr/kamu-yat/index.html>

Diyarbakır’da söz konusu ajans kurulduktan sonra kamu yatırımlarında yüzde yüzden fazla bir artış, Şanlıurfa’da ise daha yoğun bir yatırımın gerçekleştiği görülmektedir. TRC2 bölgesi olarak 2010 yılı itibari ile toplamda 1.059.444 Bin TL’lik bir yatırım gerçekleştirilmiştir.

TRC2 bölgesine ait 2005-2010 arasındaki ithalat ve ihracat rakamları tablo 15 ve 16’de tasnif edilmektedir.

Tablo 15. TRC2 Bölgesi İhracatı

İhracat (Bin TL)	Şanlıurfa	Diyarbakır	TRC2	Türkiye
2005	32.392	57.349	89.741	73.476.408
2006	45.922	66.877	112.799	85.534.676
2007	86.388	83.699	170.087	107.271.750
2008	147.445	92.091	239.536	132.027.196
2009	128.893	115.388	244.281	102.142.613
2010	173.584	165.196	338.780	113.899.174

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

2010 yılına ait verilerden yola çıkarak ihracata ilişkin önemli derecede yol alındığı görülmektedir. Toplamda TRC2 bölgesi 2009 yılında 244.281 Bin TL ihracat yapmışken, 2010 yılında bu rakam 338.780 Bin TL'ye yükselmektedir.

Tablo 16. TRC2 Bölgesi İthalatı

İthalat (Bin TL)	Şanlıurfa	Diyarbakır	TRC2	Türkiye
2005	114.511	16.347	130.858	116.774.151
2006	149.177	18.312	167.489	139.576.174
2007	194.932	36.035	230.967	170.062.715
2008	225.761	32.689	258.450	201.963.574
2009	195.541	23.810	219.351	140.928.421
2010	247.412	39.572	286.984	185.496.717

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

Söz konusu bölgeye ait ithalat rakamlarında da önemli artışlar gerçekleşmektedir. 2010 yılı itibari ile Şanlıurfa'da 247.412 Bin TL, Diyarbakır'da 39.572 Bin TL, TRC2 bölgesi olarak da 286.984 Bin TL ithalat yapılmaktadır. Ülke genelinde ise bu rakam 185.496.717 Bin TL'ye çıkmaktadır.

Söz konusu yapılanmaların sayesinde bölge içindeki iç potansiyellerin hareketlenmesi ekonomiye olumlu katkılar sağlamaktadır. Ajansın destekleri ile bölgesel yatırımların artması ve buna paralel olarak sıcak para akışının hız kazanması gözlemlenmektedir. Ekonomide yaşanan hareketlilik bölgede ki banka şube sayılarına da yansımaktadır. Kalkınma birimlerinin kuruldukları tarihten sonra şube sayılarında ciddi artış yaşanmaktadır. Hakeza yurtiçi mevduat rakamlarında da önemli hareketlenmeler gerçekleşmektedir. Banka şube sayısı ve yurtiçi mevduat rakamlarına ilişkin veriler tablo 17 ve 18'de yer almaktadır.

Tablo 17. TRC2 Bölgesi Banka Şube Sayıları

Banka şube sayıları	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	42	49	53	56
Diyarbakır	64	72	76	79
TRC2 Bölgesi	106	122	129	135

Kaynak: (<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>)

Şube sayıları incelendiğinde TRC2 bölgesinin kapsadığı her iki ilde de istikrarlı bir artış görülmektedir. Bölgede kalkınma ajansı kurulmadan önce toplamda 106 banka şubesi mevcutken 2010 yılı Eylül ayı itibari ile 29 yeni şube kurularak bu sayı 135' e çıktığı görülmektedir.

Tablo 18. TRC2 Bölgesi Yurt İçi Mevduatı

Yurt İçi Mevduat (Bin TL)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	792.920	893	1.256.465	1.354.884
Diyarbakır	1.133.130	1.435.725	1.783.961	1.962.634
TRC2 Bölgesi	1.926.050	2.329.490	3.040.426	3.317.518

Kaynak: (<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>)

Bölge illerinde yurt içi mevduat rakamlarının devamlı bir artış içinde olduğu gözlenmektedir. TRC2 bölgesi toplamda 2007 yılında 1.926.050 Bin TL mevduata sahipken 2010 yılı Eylül ayı itibari ile mevduat rakamları 3.317.518'e çıkmıştır. Kalkınma ajansının kurulduğu tarihten itibaren rakamların iki kattan daha fazla arttığı görülmektedir.

Şube sayılarındaki ve mevduatlardaki olumlu gelişmeler bölge insanının kredibilitesine de yansımaktadır. Kredi performanslarına ilişkin veriler tablo 19'de tasnif edilmektedir.

Tablo 19. TRC2 Bölgesi Kredi Performansları

Kredi Performansları (%)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	3.85	4.55	6.90	5.21
Diyarbakır	3.72	4.19	7.27	7.91
TRC2	3.77	4.35	7.11	6.70

Kaynak: (<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>)

Diyarbakır'a ait kredi performansı 2010 yılı itibari ile % 7.91, Şanlıurfa'da ise %5.21, toplamda TRC2 bölgesinde rakamlar %6.70'e yükselmektedir.

Ekonomik anlamda yaşanan gelişmeler bölgede kurulan şirket ve kooperatif sayılarının yanı sıra ticaret ünvanlı işyerlerinin sayılarına da etki yapmaktadır. Söz konusu gelişmelere ilişkin rakamlar tablo 20’de görülmektedir.

Tablo 20. TRC2 Bölgesi İş Demografisi

TRC2	Kurulan Şirket ve Kooperatiflerin Sayısı	Kurulan Ticaret Ünvanlı İşyerlerinin Sayısı
2005	809	634
2006	828	462
2007	890	445
2008	963	488
2009	1.123	570

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>)

TRC2 bölgesinde kurulan şirket ve kooperatiflerin sayısı 2008 yılından sonra daha çok artmaya başlamaktadır. 2008 de 963 olan sayı 2009’a gelindiğinde 1.123’e yükselmektedir. Kurulan ticaret ünvanlı işyerlerinin sayısı ise 2008’de 488 iken, bu sayı 2009’da 570’e çıkmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE Kİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GENEL ANALİZİ

Türkiye’de kurulan 26 adet kalkınma ajansında 513 tanesi uzman olmak üzere toplamda 617 kişi görev ifa etmekle beraber, 2010 yılında kurumsallaşma anlamında çok ciddi adımlar atılmıştır. Söz konusu kalkınma birimlerine kuruldukları günden beri, 4 bin 500 civarında proje teklifi gerçekleşmiş ve bunlardan 810 tanesine hibe şeklinde destek sunulmuştur.

İZKA, ÇKA, OKA, DAKA, MEVKA gibi ajanslar 2009 yılında teklif çağrılarını duyurmuş ve 2010 yılında destek programlarını sonuçlandırmışlardır. 2010 yılında ise KUZKA ve ANKARAKA dışında bütün ajanslar teklif çağrısına çıkmıştır. 2010 yılına ait ajans bazında ilana çıkmış olan teklif çağrıları ve destek miktarları tablo 21’de tasnif edilmektedir.

Tablo 21. Teklif Çağrısı Bileşenleri ve Destek Miktarları (2010, Milyon TL)

Ajans	Teklif Çağrısı Bileşenleri	Destek Miktarı (Milyon TL)
AHİKA	• Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı	4,7
	• Tarıma Dayalı Sanayi Mali Destek Programı	5
	• Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	3,3
	Toplam	13
BAKA	• Sanayi ve Turizm Sektörlerinde Rekabetçiliğin Artırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden)	7
	• Sanayi ve Turizm Sektörlerinde Rekabetçiliğin Artırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen)	3
	Toplam	10
BAKKA	• İşletmelerin Ekonomik Gücünü ve Rekabet Kabiliyetini Artırmaya Yönelik Mali Destek Programı	11
BEBKA	• Sanayi ve Turizmde Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden)	8
	• Sanayi ve Turizmde Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen)	4
	Toplam	12

ÇKA	• İktisadi Kalkınma	17,5
	• Sosyal Kalkınma	12,5
	• Küçük Ölçekli Alt Yapı	10
	Toplam	40
DAKA	• KOBİ Mali Destek Programı	11,1
	• Model Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yaygınlaştırılması Mali Destek Programı	7,4
	Toplam	18,5
DİKA	• KOBİ'ler Yoluyla Girişimciliğin Arttırılması	10
	• Küçük Ölçekli Alt Yapı	8
	• Türkiye-Suriye BĞP V. Teklif Çağrısı	2,5
	Toplam	20,5
DOĞAKA	• İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden)	4,5
	• İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen)	4,5
	• Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı	2,5
	Toplam	11,5
DOKA	• Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden)	5
	• Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen)	5
	• Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	4,5
	Toplam	14,5
FKA	• Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı	11

GEKA	- İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden) - İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen) - İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Küçük Ölçekli Altyapı) Toplam	7 3,3 5,7 16
GMKA	- İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden) - İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen) Toplam	8 4 12
İKA	- İktisadi Gelişme Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden) - İktisadi Gelişme Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen) - Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Toplam	8,5 3 4 15,5
İSTKA	- İşletmelere Yönelik Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı - Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı - Sosyal İçerme ve Toplumsal Bütünleşme Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı - İşletmelere Yönelik Yaratıcı Endüstrilerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı - Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Yaratıcı Endüstrilerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı Toplam	20 20 15 7,5 7,5 70
İZKA	- Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik - Turizmde Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Toplam	6 12 18
KARACADAĞ	- Ekonomik Gelişme - Turizm Altyapısı - Türkiye-Suriye BĞP V. Teklif Çağrısı Toplam	12,5 10,4 2,5 25,4
KUDAKA	- KOBİ Mali Destek Programı - Tarım-Turizm-Sanayi Mali Destek Programı Toplam	10 5 15

MARKA	KOBİ'lerin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı	15
MEVKA	- İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı - Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı	15 5
	Toplam	20
OKA	Küçük Ölçekli Altyapı Geliştirme, Kültürel, Turistik Değerleri ve Ekolojik Dengeleri Koruma ve İyileştirme Mali Destek Programı	18
ORAN	- İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı - Küçük Ölçekli Alt Yapı Projeleri Mali Destek Programı	14,4 4
	Toplam	18,4
SERKA	- İktisadi Gelişme Mali Destek Programı (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin) - İktisadi Gelişme Mali Destek Programı (Küçük Ölçekli Altyapı)	8,5 3,5
	Toplam	12
TRAKYAKA	- Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden) - Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen) - Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	9 2 2,5
	Toplam	13,5
ZEKA	Bölgesel Potansiyelin Harekete Geçirilmesi Mali Destek Programı	20

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, İzleme, Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanlığı, (2011), Kalkınma Ajansları, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, Ekim, Ankara.)

İlana çıkan ajanslardan sadece KUDAKA, DİKA ve KARACADAĞ süreci aynı yıl içerisinde tamamlamıştır. En fazla desteği veren ajans 70 milyon TL ile İSTKA, en düşüğü ise 11 milyon TL ile BAKKA'dır.

Tablo 22. Doğrudan Faaliyet Destek Programları 2010

Ajans	Duyurulan Destek Miktarı TL	Proje Başvuru Sayısı	Başarılı Bulunan Proje Sayısı
ANKARA	724.520	130	17
DİKA	609.000	52	13

DOĞAKA	740.835	88	15
FKA	550.000	79	Devam ediyor
KARACADAĞ	1.177.000	61	28
KUDAKA	580.000	44	10
KUZKA	200.000	43	Devam ediyor
OKA	640.000	62	11
TOPLAM	5.221.355	559	94

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, İzleme, Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanlığı, (2011), Kalkınma Ajansları, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, Ekim, Ankara.)

2010 yılında doğrudan faaliyet destek programına ilişkin 8 ajans ilana çıkmış olup, duyurulan toplam destek programı 5.221.355 TL'dir. Toplamda 559 proje başvurusu olmuş ve bunların 94 tanesi başarılı kabul edilmiştir.

Tablo 23. Teknik Destek Programları 2010

Ajans	Duyurulan Destek Miktarı TL	Proje Başvuru Sayısı	Başarılı Bulunan Proje Sayısı
DİKA	400.000	50	40
DOĞAKA	740.800	115	79
KARACADAĞ	600.000	43	35
KUDAKA	170.000	21	19
MARKA	765.000	155	97
MEVKA	830.000	138	94
ZEKA	567.500	105	87
TOPLAM	4.073.300	627	451

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, İzleme, Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanlığı, (2011), Kalkınma Ajansları, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, Ekim, Ankara.)

2010 yılında 7 ajans teknik destek programını yürütmekle beraber, teknik destek programı için ayrılan kaynak miktarı 4.073.300 TL'dir. Söz konusu programa 627 proje başvurusu alınmış ve bunlardan 451 tanesi başarılı bulunmuştur.

Kalkınma ajanslarının mali destek, doğrudan faaliyet desteği, teknik destek dışında yatırım desteği gibi faaliyetleri de söz konusudur. Söz konusu kalkınma birimlerinin bünyesinde kurulmuş olan yatırım destek ofisleri 26 ajansa bağlı olarak 56 ilde kurulmuş ve aktif olarak görevlerini ifa etmektedirler (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 35).

- Yatırım destek faaliyetleri kapsamında BAKA bölgesinde ki 27 ilçede tanıtım toplantıları düzenlemekle beraber, Antalya'da 192, Isparta'da 162 ve Burdur'da 90 firmaya da danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Ayrıca ÇED raporu alımı ve teşvik belgesi alımı ile ilgilide gerekli destekler verilmiştir.
- FKA, bölgesine bağlı olan Malatya ilinde 158 yatırımcı ile görüşme yapıp yatırım imkanları hakkında bilgi arz etmiştir.
- İKA sunmuş olduğu danışmanlık hizmetinden 47 kişi, bilgilendirme faaliyetinden 211 kişi faydalanmış olmakla beraber, 69 tanede kurum ziyareti gerçekleştirmiştir.
- Karacadağ kalkınma ajansı söz konusu faaliyet desteğine istinaden 2010 yılında Diyarbakır'da 588, Şanlıurfa'da ise 470 kişi ile görüşme gerçekleştirmiş olup, TRC2 bölgesinde toplam 1058 kişi ile iletişime geçmiştir.
- En kapsamlı çalışmayı yapan ajanslardan biri olan MARKA, 2010 yılında toplam 4.728 KOBİ ile bir araya gelmiş olup, yatırım destek ofisi ise 1.613 genel, 1.489 mali destek programı, 443 teknik destek, 156 uygulamalı girişimcilik programı bilgilendirilmesi yapmıştır.

3. KALKINMA AJANSLARININ BÖLGESEL KALKINMAYA KATKILARI

Bölgesel kalkınma, ulusal kalkınma açısından son derece önem arz etmekte ve sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleşmesi noktasında bölgesel kalkınmanın elzem olduğu görülmektedir. Bu duruma istinaden söz konusu kalkınma birimlerinin bölgesel ve ulusal kalkınmaya katkılarını incelemek faydalı olacaktır.

3.1. Kalkınma Ajanslarının Ülke Ekonomisine Katkıları

BKA'lar, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik imkanlarını geliştirmek amacıyla dünyada 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Bölgesel politikaların yetki ve sorumluluğunun dağıtılması (decentralization) sürecinde, BKA'lar tüm bölgesel politika araçlarının koordinasyonunun sağlanması bakımından büyük bir öneme sahip olmaktadır. Bu bağlamda BKA'ların temel işlevleri, i) yatırımları teşvik etmek için, esnek ve rekabetçi bölgesel politikalar geliştirmek, ii) yenilikçiliği, teknolojik değişimi ve kalkınma araştırması sürecini desteklemek, iii) bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek, iv) altyapı, yol, su ve enerji faaliyetlerini izlemek, v) bilgi temini, yönetim, mali kaynak, altyapı ve üstyapı gibi tüm hizmetleri sağlamak, vi) KOBİ'ler için finansal kaynaklar yaratmak, vii) ulusal ya da uluslararası kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak viii) yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak olarak sıralanabilir. Bu işlevleri yerine getiren BKA'ların etkilerinin o bölge ile sınırlı kalmayacağı ve ülke genelinde makroekonomik etkilerinin olacağı kesindir. Çünkü bölgesel kalkınma politikaları, toptan olarak ülkenin kalkınması için kullanılmaktadır (Tutar, 2007: 69).

BKA'lar, ekonomik gelişmenin daha ileri götürülmesi ve bölgesel yenilenme, işletmelerin verimliliğini ve rekabet etme gücünü artırma, iş görenlerin gelişmesini destekleme ve yetenekleri artırma ve son olarak sürdürülebilir bir kalkınma sürecine katkıda bulunmak amacıyla kurulmaktadır. BKA'lar bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir unsur olmaktadır. İngiltere'de son 30 yılda kaydedilen bölgesel kalkınmanın kurulmuş olan BKA'lar tarafından sağlanması, BKA'ların önemini açıklamaktadır (Özmen, 2008: 330).

Bölgesel kalkınma ajanslarının asıl görevi bölgeye yabancı yatırım çekmek olsa da, bunun yanında ve belki de bundan daha yoğun biçimde, kuruldukları bölgede var olan içsel potansiyeli ortaya çıkarmak ve geliştirmektir. Bu suretle bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını sağlamaktır. Hughes'a göre bölgesel kalkınma ajanslarının hedefleri geniş kapsamlı olmalı ve bölgesel rekabetin geliştirilmesi, yerel KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, yabancı yatırımlar için cazip bir bölge yaratılması gibi unsurları içermelidir. Bölgesel kalkınma ajanslarının işlevsel olabilmesi ve erişilmesi beklenen hedefleri gerçekleştirebilmesi için aşağıda belirtilen değişkenlerin varlığı mutlaka gereklidir (Arslan, 2005: 287).

- Yeterli nüfus büyüklüğü
- Girişimcilik kültürü ve girişimcilik altyapısı
- Kalifiye işgücünün varlığı veya oluşturulması
- Bölgesel gelişme stratejilerinin belirlenmesi
- Gelişmeye elverişli sektörlerin varlığı

3.2. Kalkınma Ajanslarının Bölge Kalkınmasına Katkıları

Günümüzde ekonomik kalkınma, yerel iş imkanları ortaya çıkararak istihdam yaratmak, yöre halkını üretime yöneltmek, yerel bazda kişi başına düşen milli geliri artırmak gibi yerel bir boyut kazanmıştır. Bundan önceki merkeziyetçi, bölgeyi hazine kaynaklı sübvansiyonlarla destekleyen, kamu hizmetlerinin doğrudan bölgeye götürülmesine ve merkezi uygulamalarla istihdam yaratılmasına yönelik politikalar artık terk edilmektedir. AB, IMF, Dünya Bankası gibi kurumlar da ülkeler için kalkınma stratejilerinde 'yerellik' ilkesi üzerinde durmaktadırlar. Nitekim AB tarafından yerel kalkınmanın desteklenmesine yönelik olarak uygulanan programlar, şu şekilde sıralanan temel hedeflerin gerçekleştirilmesini öngörmektedir (Tutar, 2007: 68).

- Küçük ölçekli işletmelere altyapı desteği,
- Yerel ekonomik dokunun ayrılmaz bir parçası olan küçük firmaların kurulması ve korunması için yardım,
- Küçük işletmelerde araştırma ve geliştirme (AR-GE) faaliyetlerinin geliştirilmesi ve bu işletmeler arasında işbirliği şebekelerinin kurulmasının teşvik edilmesi,

- Yerel tarihsel mirası içeren yerleşim alanları ve sanayi tesislerinin dönüştürülerek turizm kaynaklarının geliştirilmesi,
- Yöreye özgü besinlerin ve el yapımı ürünlerin tanıtımı dahil olmak üzere, yerel tarım ve balıkçılık kaynaklarının geliştirilmesi,
- Yerel istihdam geliştirme inisiyatiflerinin desteklenmesi. Bu yerelleşme anlayışı ülkeleri bölgesel kalkınmada yerel aktörlere, yani BKA'lara yöneltmiştir.

Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek amacıyla oluşturulan kuruluşlardır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) tarafından yapılan tanımlamaya göre bölgesel kalkınma ajanslarının görevi, sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirlemek, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri tespit ederek bu çözümleri geliştiren projeleri desteklemektir. Bölgesel kalkınma ajanslarının temel işlevi kuruldukları bölgede var olan iç potansiyeli ortaya çıkarmak ve geliştirmektir. Bu suretle bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını sağlamaktır. Ajanslar, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları örneğinde olduğu gibi, mümkün olduğunca birçok kurumun gönüllüce katıldığı yerel stratejik işletme ve planlama sürecini oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu yerel strateji, bölgenin, dış desteği de ihmal etmeden değişen koşullara uyum kapasitesini artırıcı, sürekli kendini yenileyebilen ve aktif katılımı oluşturan bir stratejidir. Bu stratejinin başarılı olabilmesi için sıradan yerel hizmetler bakımından sınırlanmış, yerelliğin toplumsal ve ekonomik gelişmesinde aktif rol oynayan bir yerel yönetime ve benzer sorumlulukları taşıyacak yerelliğin tüm gruplarını politik denklem içine sokabilecek ve tüm grupların yapabilirliğini amaçlayacak Kalkınma Ajansı gibi yerel kurumsallaşmalara ihtiyaç bulunmaktadır (Arslan, 2005: 288).

Bölgesel kalkınma her zaman ulusal kalkınma hedefinin ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Bölge bütünü bir parçası olduğuna göre bölgenin kalkınması doğal olarak ulusal kalkınmanın da sağlanması anlamına gelecektir. Bu bağlamda BKA'lar bölgesel kalkınma için büyük bir öneme sahiptir. Bölgesel kalkınma ajansları bölgedeki üniversiteler ve diğer eğitim kurumları ile ilişkiler kurup proje geliştirerek kalkınmaya katkı sağlarlar. Bölgelerdeki KOBİ'lere piyasa hakkında bilgi sunarlar.

Ülkemizde bölgesel kalkınmanın finansmanında BKA'lar önemli roller üstlenmektedirler. Yabancı sermayeyi ülkeye çekerek, AB ve Dünya Bankası fonlarını, bağış ve hibeleri kullanarak, bölgesel kalkınma için oluşturulan projelere dış krediler sağlayarak bölgesel kalkınmanın finansmanına katkı sağlamaktadır. Bünyelerindeki uzman personel sayesinde yerli ve yabancı girişimciye danışmanlık hizmeti vererek, bölgenin yatırım olanaklarını belirleyip tanıtım dokümanları hazırlayarak, yerel yönetimlerin altyapı hizmetlerine ve eğitime destek vererek, bölgesel kalkınmaya yardımcı olmaktadır. (Oksay ve Kubar, 2007: 56). Ayrıca kalkınma ajanslarına yönelik yapılan, bürokrasiyi artıracak söylemlerinin aksine kaynak kullanımında, hazırlanan strateji dokümanları ile yola çıktıkları için siyasileşmeyi engelleyerek etkinlik sağlayacakları düşünülmektedir. Kalkınma ajanslarını sadece ekonomik kurumlar olarak düşünmek bir yanılgıdır. Çünkü ekonominin yanı sıra sosyal anlamda da önem arz eden bir yapıları vardır. Örneğin, Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı son 10 yıldır sonuç elde etmede kendini ispatlamıştır. Bu kuruluşun faaliyetleri çerçevesinde 1999'dan bu yana;

- 37,724 garantili iş sağlandı
- 31,069 kişiye iş bulmada yardım edildi
- 188,127 kişiye yeteneklerini geliştirmede yardım edildi
- 10,514 işyerine başlamada ve büyümede yardım edildi
- 80,281 işyerine performans geliştirmede destek sağlandı
- (302*0,4=120hektar) terk edilmiş arazinin yeniden kullanılması sağlandı
- Kamu ve özel yatırım fonlarına 967 milyon pound yatırım yapıldı.⁵³

Kalkınma ajanslarının, bölgesel gelişme uygulamaları ile bölge planları etkinliğinin ve başarısının yükseltilmesini; bölgelerin ülkenin genel büyümesine, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılmasını; sosyal uyum ve adaletin güçlendirilmesini ve değişen küresel rekabet şartlarına adaptasyonun hızlandırılması beklenmektedir. Yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün yerel aktörlerin kalkınma çabalarına katılımını teşvik edecektir. Sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana

⁵³ <http://www.eeda.org.uk/case-studies.asp> Erişim Tarihi: 12.06.2011

dayalı ortak proje üretme ve yönetme kültürü ve yeteneğini geliştirecek; sahiplenme ve işbirliği duygusunu güçlendirecek; bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak yükseltecektir. Yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve imkanları ortaya çıkararak harekete geçirecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürecektir.⁵⁴ Örneğin, Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARR), bölgenin kalkınmasını sağlayacak iktisadi insiyatifleri desteklemektedir. PARR bölge kalkınmasında önemli rol üstlenecek kuruluş ve gerekli mekanizmaları oluşturmayı kendine görev bilmiştir. PARR'ın asıl amacı bölgesel ve yerel kalkındır.⁵⁵ Şüphesiz ki bölgesel kalkınmada ulusal kalkınmayı beraberinde getirecektir.

Bölgesel kalkınma ajansları, bulundukları bölgelerde işgücünü izleyerek büyük kentlere giden sermayenin önünde durup yerel ruhu güçlendirerek içerdeki dinamiği harekete geçirmektedir. Geri kalmış bölgelerin en önemli sorunlarından olan işsizliği bölgeye çekeceği yatırımlarla minimize etmeye çalışmaktadır. Toplumsal huzursuzluğun ve karmaşanın yaşandığı bölgelerde gerek ekonomik gerekse sosyal anlamda yapacağı katkılar sayesinde 20 yıldır süren kaos ortamının azalacağı düşünülmektedir.

Din, etnisite farklılıkları gibi geri kalmış bölgelerde ön plana çıkan ve toplumsal huzursuzluğa sebep olan konuların BKA'ların gerek sosyoekonomik, gerekse sosyokültürel anlamda sağlayacağı katkılar sayesinde bir sorun olmaktan çıkıp kültürel zenginlik olarak görülmeye başlayacağı düşünülmektedir. Bölgelerarası dengesizlik sorunu Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlarından birisidir. Yeterli ekonomik kalkınmanın gerçekleşmediği bazı bölgelerimizde bir süre sonra bu sorundan kaynaklı sosyoekonomik ve siyasi sorunlar bölgedeki terör olaylarının sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Tamda bu noktada bölgede faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının bölgeler arasındaki farkı azaltarak, işsizliği minimize ederek dolaylı olarak refah düzeyindeki artış ve eğitim kalitesindeki önemli değişimle bu sorunun çözümü noktasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin yıllardır başını ağrıtan işsizlik, terör ve

⁵⁴ <http://www.fka.org.tr/?islem=mdt&ID=172> Erişim Tarihi: 12.06.2011

⁵⁵ <http://www.parr.com.pl/index.php?mode=strona&id=2> Erişim Tarihi: 12.06.2011

göç sorununun, özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinin kalkınmasını olumsuz etkilediği; çeşitli bakış açıları ile de bu durumun terörü ve göçü daha fazla tetiklediği ifade edilmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması bu bölgelere yönelik özel politikaların ve stratejilerin geliştirilmesini kolaylaştıracaktır. Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden biri olan terör sorununun ve türevi olarak ortaya çıkan meselelerin çözümü ve adı geçen bölgelerin gelişmesi bağlamında kalkınma ajanslarının kurulması önemli bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Her şeye rağmen, ülkemizdeki bölgesel kalkınmanın sağlanması noktasında bu ajansların işsizlik, terör ve göç sorunlarının çözülmesi bağlamında olumlu dışsalılıklarının olması beklenebilir.

Kalkınma ajanslarının ekonomik gelişmeye sağladığı en büyük katkı; bölgesel kalkınma politikalarının yerelde şekillendirilmesine ve bu yöndeki sorun ve taleplerin yerelden merkeze aktarılmasına aracılık etmesidir. Son dönem kalkınma politikalarında yerel aktörler kadar, o bölgedeki yabancı yatırım da çok önemsenmektedir. Bu noktada kalkınma ajansları, bölgenin uluslararası platformlarda tanıtımını yapmakta, bölgeye yönelen yabancı şirketlere de kendileri için en doğru sektör ve en doğru yeri bulmaları yönünde ve yerel prosedürler hakkında danışmanlık sağlamaktadır. Bu hizmetler doğru kullanıldığı takdirde yerli yabancı tüm şirketler için büyük avantajlar sunmaktadır ⁵⁶.

Kalkınma Ajansları; gelişmiş bölgelerin küresel ölçekte rekabet gücünün artırılmasına ve geri kalmış bölgelerin de ülke ortalamasına yaklaştırılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Kalkınma Ajansları, yerel potansiyeli harekete geçirmek üzere, ulusal plan ve stratejiler ile uyumlu bölgesel plan ve stratejilerin daha katılımcı usulle hazırlanmasına yardımcı olacaktır. ⁵⁷ Hem ulusal, hem de bölgesel-yerel düzeyde başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refahının artırılması ve istikrarının pekiştirilmesine olumlu katkılar sağlayacaktır ⁵⁸

⁵⁶ http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/21307 Erişim Tarihi: 12.06.2011

⁵⁷ http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1864&id=91 Erişim Tarihi: 12.06.2011

⁵⁸ <http://www.fka.org.tr/?islem=mdt&ID=172> Erişim Tarihi: 12.06.2011

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda bölgeler arasındaki farklılıklar günden güne artmakta ve bu durum birçok probleme kaynaklık etmektedir. Bu doğrultuda bölgesel kalkınma ajansları bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmak ve bölgesel kalkınmanın sağlanması anlamında önemli kurumsal yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de bölgesel farklılıkların azaltılması için yıllarca bölgesel planlar hazırlanmıştır. Ulusal kalkınma planlarındaki hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar, bölgeler arasındaki farkı minimize etmeyi başaramamış aksine bölgeler arasındaki dengesizliği arttırmıştır. Bu noktada ekonomiyi canlandırmak ve ilerletmek, gerek sektörel gerekse genel kalkınma sorunlarını tespit edip bunların çözümü noktasında stratejiler belirlemek ve bu stratejileri hayata geçirmek için bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur.

Ülkemizde bölgesel kalkınma ajansları kuruldukları günden beri çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bir görüşe göre, kuruluş yapısı ve teşkilatlanması gereği kalkınma ajansları Anayasaya aykırılık teşkil eden ve bölücü özellikleri bünyesinde taşıyan kuruluşlardır. Diğer bir görüşe göre ise, AB’ye uyum sürecinde ve bölgesel farklılıkların azaltılmasında gerek faaliyet, gerek finansman ihtiyacının karşılanması açısından son derece önemli ve faydalı yapılanmalardır. Türkiye’de il özel idareleri, istatistikî bölgeler gibi bölgesel tabanlı çalışmalar olmasına rağmen, bölge kavramından uzak durulmuştur. Bölgesel düzeyde yapıların oluşturulmasından ülkenin üniter yapısına zarar geleceği düşüncesiyle mesafeli durulmaya çalışılmıştır. Kalkınma ajanslarının bölge ölçeğinde faaliyet göstermesi de bu açıdan eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak kalkınma ajanslarının 5449 sayılı Kanun ile oluşturulan yapısında, yönetim ve denetim açısından merkezî idarenin güdümü dolayısıyla böyle bir şüpheyi mesnet oluşturacak ciddi veriler görülmemektedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı uygulamasında görüldüğü gibi BKA’lar kuruldukları bölgelere ekonomik anlamda önemli katkılar sağlamaktadırlar. İstihdam rakamlarının iyileşmesinin yanı sıra kamu yatırımlarındaki artış da önemli derecede yükselmektedir. Bölgedeki iç potansiyelin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yardımcı olan birim sayesinde yurt içi mevduat rakamları hareketlenmekte ve bu duruma

istinaden ajansın bulundukları bölgelerde banka şube sayıları da artmaktadır. Girişimcilerin sayısının artması ile rekabet ortamı sağlanıp, yatırımlar çoğalmaktadır. Temel makroekonomik göstergelerinin önemli bir kalemi olan ihracat rakamlarında sağlanan gelişmede bölgesel kalkınmanın yanı sıra ülke kalkınmasına katkı sağlamakta ve sürdürülebilir dengeli bir kalkınma için önem arz etmektedir. Söz konusu birimleri sadece ekonomik açıdan ele almak çokta doğru olmasa gerek. Kurumunda kendisini kültürel, sosyal ortamlarda bir düşünce okulu gibi tanıtması ve demokratikleşme noktasında önemli bir hareket olduğunu insanlara empoze etmesi gerekmektedir. Yönetişim kavramını ön plana alarak özgün bir yapılanma olduğunu gerek ekonomik, gerekse sosyal anlamda artı değer kattığını vurgulamalı ve bu konularla ilgili yazılı çalışmalara da ağırlık vermelidirler.

Özetlemek gerekirse, bölgesel kalkınma ajansları bölgesel ekonomiyi canlandırmak için kurulmuşlardır. Bulundukları bölgelerdeki potansiyeli, iç dinamikleri ortaya çıkararak ulusal ve uluslar arası arenada gerek ekonomik, gerek sosyal gerekse kültürel bir değer haline dönüştüreceklerdir. Bölgeye çekeceği yatırımlar sayesinde az gelişmiş bölgelerin en büyük sorunu olan işsizliği minimize etmeye çalışacaktır. Kalkınma ajansları, bölgesel ekonomiyi canlandırırken buna paralel olarak ülkemizin büyümesine, ilerlemesine de katkıda bulunacaktır. Ajanslar bölgesel ekonomi için son derece önemlidir ve unutmamak gerekir ki, bölgesel kalkınma ulusal kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Şüphesiz ki kalkınma ajanslarının başarısı, ülkemizin kalkınması için bir kazanç olacaktır.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Erdal, (2010), **Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- ARSLAN, Kahraman, (2005), **Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1.
- AKŞAHİN, Selenge Banu, (2008), **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumu**, AB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- AKTAKAS, Başak Gül, (2006), **Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- AYDOĞDU, Çağkan, (2010), **Kalkınma Ajansları ve Toplumsal Sermaye İlişkilerinde Stratejik Yaklaşım (İzmir Kalkınma Ajansı Örneği)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, (2007), **Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Mayıs 2007 Bilgilendirme Kitapçığı Dizisi Yayın No: BK – 2 / 2007.
- BİLDİRİR, H. Nisa, (2005), **Avrupa Birliği ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikaları: Uygulamalar ve Alınan Sonuçlar**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, Ağustos.

CİLAVDAROĞLU, Ahmet Alptekin, (2008), **Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye’de Kuruluş ve İşleyiş Sorunları**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara.

DİNLER, Zeynel, (2005), **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa.

DPT, (2008), **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

DPT, (2000), Sekizince Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Nisan, Ankara.

DURGUN, Ayşe, (2006), **Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

ERGÜDER, Can, (2004), **Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar**, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara.

GÜNDÜZ, Ali Yılmaz, (2006), **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Ekin Kitapevi, Ankara.

GÜNER, Meltem, (2007), **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

HARDING, Richard, (2006), **Regional Development Agency Experiences in England and Romania**, UK Twinning Advisor in EU Structural Instruments – Romania.

ILDIRAR, Mustafa, (2004), **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İzmir Kalkınma Ajansı, (2008), **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz.

İzmir Kalkınma Ajansı, (2011), **İZKA 2008 Yılı Mali Destek Programları Yararlanıcı Memnuniyet Araştırması Raporu**, Mart, İzmir.

Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, İzleme, Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanlığı, (2011), **Kalkınma Ajansları 2010 Yılı Faaliyet Raporu**, Ekim, Ankara.

KARAARSLAN, Gökçe, (2008), **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KARAKILÇIK, Yusuf, (2006), **Yerel Yönetişim ve Bölge Kalkınma Ajansları: Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan İşlevleri Açısından Bir İnceleme**, 3. Uluslararası STK’lar Kongresi, Aralık.

KAYA, Ayşe, (2009), **Türkiye’de Bölgesel Net mali Yansıma**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2009/395, Ankara.

KAYA, Kılıç, (2007), **Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KESKİN, Hidayet, SUNGUR, Onur, (2010), **Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, Sayı:21.

KOÇBERBER, Seyit, (2006), “**Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi**”, Sayıştay Dergisi, Nisan-Haziran, Sayı 61.

Konya Ticaret Odası, Etüd-Araştırma Servisi, **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**, sayı: 2006-117/76.

KULAKSIZ, Yahya, (2008), **Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

MAÇ, Nazlı, (2006), **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**, Konya Ticaret Odası, Etüd Araştırma Servisi Araştırma Raporu, sayı:2006-117/76.

OKSAY, Cansel Seymen ve KUBAR, Yeşim, (2007), **Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları**, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, Mayıs.

ÖZEL, Mehmet, **Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge yönetimleri Kavramları Üzerine**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 58-1.

ÖZEN, Pınar, (2005), **Bölge Kalkınma Ajansları**, Tepav-Epri, Mayıs.

ÖZER, Yunus Emre, **Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, 389-408, <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>,

ÖZMEN, Fatma, (2008), **AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.13 S.3.

ÖZMEN, Fatma, (2004), **Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansları – Küreselleşme Sürecinde Dünya’da ve Türkiye’de Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansı Uygulamaları**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

ÖZTÜRK, Nazım, (2001), **Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Güneydoğu Anadolu Projesi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.

PEŞELİOĞLU, İstemihan, (2007), **Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulama İmkanları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

PIÇAK, Murat ve YILMAZ, Sema, (2008), **Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kurulacak Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme**, Ocak, Yıl: 10, Sayı:121, <http://www.mevzuatdergisi.com/2008/01a/02.htm>.

ŞAHİN, Dilek, (2008), **Yönetimin Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Uyumunun Sağlanması Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Rolü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TAMER, Ahmet, Ocak (2008), **Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri**, DPT- Uzmanlık Tezleri.

TAŞ, H. Cesurhan, (2007), **Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Son Gelişmeler**, İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi, Eylül, Sayı: 456.

TEMİZOCAK, Yılmaz, (2006), **Kalkınma Ajansları'nın Önemi ve EGEV-EBKA Deneyimi**, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı, Eylül.

TEPAV Epri, (2005), **Polonya'da Kalkınma Ajansları**, Ankara.

TİFTİKÇİGİL, Burcu Yavuz, (2010), **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

TURAN, Menaf, (2005), **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?**, Paragraf Yayınevi, Ankara.

TURAN, Seyida, (2007), **Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

TUTAR, Filiz ve DEMİRAL, Mehmet, (2007), **Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan, 2(1) 65-83.

UZAY, Nispet, (2005), **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Seçkin Yayınları, Ankara.

YAZKAN, Ebru, (2008), **Bölgesel Gelişme Politikalarının Başarısında Kalkınma Ajanslarının Rolü**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

YILMAZ, Cevdet ve DİNÇER, Ömer, (2003), **Kamu yönetiminde yeniden yapılanma:1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**, T.C. Başbakanlık, Ankara

İNTERNET ADRESLERİ

http://www.ahika.org.tr/upload/pdf/faliyet_raporu.pdf

<http://www.ankaraka.org.tr/tr/data.asp?id=280>

<http://www.baka.org.tr/uploads/1307215565FaaliyetRaporu.pdf>

<http://www.bakka.org.tr/Doc/UserFiles/file/Raporlar/BAKKA2010FaaliyetRaporu.pdf>

<http://www.bebka.org.tr/doc/2011AraFaaliyetRaporu.pdf>

<http://www.bis.gov.uk/Policies/regional-economic-development/englands-regional-development-agencies>, England's Regional Development Agencies

http://www.daka.org.tr/dosyalar/belgeler/belge208/Faaliyet_Raporu_2010.pdf

<http://www.deltur.cec.eu.int>

<http://www.dika.org.tr/?g1=duyurular&g2=515&g3=dika-2011-yili-calisma-programi>

<http://www.dogaka.org.tr/index.php/kurumsal/vizyon-ve-misyon>

http://www.doka.org.tr/files/Doka_2010_Faaliyet_Raporu.pdf

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html

<http://www.eeda.org.uk/case-studies.asp>, EEDA's Impact

<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>, Finansal Türkiye Haritası

<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>

<http://www.fka.org.tr/?islem=mdt&ID=172>

<http://www.geka.org.tr/yukleme/dosya/d73274feb16a166016836df0637aa45b.pdf>

http://www.gmka.org.tr/page/dosyalar.php?dosya=gmka_2010_faaliyet_raporu_2.pdf

<http://www.ika.org.tr/ContentDownload/İKA%20Bütçe%202010.pdf>

<http://www.istka.org.tr/Portals/iska/images/2011-istka-arafaaliyetraporu.pdf>

<http://kamumakale.googlepages.com/TrkBlgeselKalknmaPolitikalarındaYeniA.pdf>, BERBER, Metin, ÇELEPÇİ, Ebru, "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği"

<http://www.karacadag.org.tr/destek.asp?SayfaAltCatId=1>

<http://www.kentlob.net/index.php/Bolgesel-Gelisme-Politikolari-Ve-Kalkinma-Ajanslari.kent>

http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/21307

<http://www.kudaka.org.tr/temel-degerler.asp>

http://www.kuzka.org.tr/ContentDownload/VY7E2KUZKA_Faaliyet_Raporu_2010.pdf

http://www.marka.org.tr/uploaded/file/Raporlar/2011_Ara_Faaliyet_Raporu.pdf

http://www.mevka.org.tr/Content/ViewArticle/mevka_2011_yili_ajans_ara_faaliyet_raporu?articleID=yYknu4HhlnU%3D

<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/2010AraFaaliyetRaporu.pdf>

<http://www.oran.org.tr/kategori/10/hakkimizda.html>

<http://www.parr.com.pl/index.php?mode=strona&id=2> Polska Agencja Rozwoju Regionalnego (PARR)

<http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>

http://www.serka.org.tr/organizasyon_yapisi.asp

http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1864&id=91

http://www.trakyaka.org.tr/faaliyet/2011_ara_faaliyet.pdf

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>, Bölgesel İstatistikler Veri Tabanı

http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=860&tipi=2&sube=0

<http://www.zafer.org.tr/destekler-tesvikler/ajans-destek-programlari/guncel-destek-programlari/138-guncel-teknik-destek-programi/1039-2011-yili-teknik-destek-programi.html>

<http://www2.dpt.gov.tr/kamu-yat/index.html>, DPT, (2011).